

किसान शिक्षण प्रसारक मंडळ संचलित

छत्रपती शिवाजीराजे महाविद्यालय, उदगीर

नॅक नामांकन A+ (C.G.P.A. 3.27)

किसान

विकसित भारत - २०४७

— वार्षिक विशेषांक २०२५-२६ —

रयतेचे राजे छत्रपती शिवाजी महाराज

किमान

संपादक मंडळ २०२५-२६

: प्रकाशक :

डॉ. रामकिशन मांजरे
प्र. प्राचार्य

: मुख्य संपादक :

डॉ. सुरेश शिंदे
प्राध्यापक व प्रमुख, मराठी विभाग

: सहयोगी संपादक मंडळ :

डॉ. एम.एन. शेख,
डॉ. ए.सी. आकडे,
डॉ.बी.पी. सूर्यवंशी,
डॉ. एन.डी. शिंदे

: मुखपृष्ठ संकल्पना :

डॉ. सुरेश शिंदे

: मुद्रक :

अक्षरवेल सप्लायर्स, लातूर

टीप : या विशेषांकातील साहित्य स्वलिखित आहे असे गृहित धरले आहे. साहित्यात व्यक्त झालेली मते संबंधित लेखक व कवींची आहेत. त्याच्याशी संस्थाचालक, प्राचार्य, संपादक मंडळ व मुद्रक हे सहमत असेलच असे नाही.

विशेषांक अंतरंग

१.	प्राचार्यांचे मनोगत.....	३-४
२.	संपादकीय भूमिका.....	५-६
३.	किसान शिक्षण प्रसारक मंडळाचे कार्यकारी मंडळ	७
४.	महाविद्यालय विकास समिती (CDC) तथा शालेय समिती सदस्य	८
५.	विद्यापीठ गीत.....	९
६.	महाविद्यालय गीत.....	१०
७.	मराठी साहित्य विभाग.....	११-४२
८.	हिंदी साहित्य विभाग.....	४३-५६
९.	इंग्रजी साहित्य विभाग	५७-८०
१०.	संस्कृत साहित्य विभाग.....	८१-८८
११.	उर्दू साहित्य विभाग.....	८९-१०६
१२.	विविध विभागांचे अहवाल.....	१०७-१४४

प्राचार्यांचे मनोगत...

विद्यार्थी, पालकवर्ग, प्राध्यापक वृंद आणि मान्यवर वाचकहो!

छत्रपती शिवाजीराजे महाविद्यालयाचा 'किसान' वार्षिक विशेषांक आपल्या हाती सोपविताना मला अत्यंत आनंद होत आहे. प्रतिवर्षाप्रमाणे याही वर्षी आपल्या विद्यार्थ्यांनी त्यांच्या प्रतिभेचा आणि सर्जनशीलतेचा सुंदर व वैचारिक आविष्कार या अंकातून व्यक्त केला आहे. हा अंक केवळ लेखसंग्रह नाही तर आपल्या महाविद्यालयाच्या विचारांचा, संस्काराचा आणि भविष्यातील दृष्टिकोनाचा वेध आहे. यावर्षीच्या अंकाचा विषय 'विकसित भारत - २०४७' हा आहे. आपण भारताच्या स्वातंत्र्याच्या शताब्दी वर्षाच्या

दिशेने वाटचाल करीत आहोत. २०४७ पर्यंतचा भारत कसा असावा या प्रश्नाचे उत्तर शोधण्याचा हा एक प्रयत्न आहे. हा विषय निवडताना आमच्या विद्यार्थ्यांनी केवळ कल्पनाशक्ती वापरली नाही तर वास्तवाचे भान ठेवून भविष्याचा आराखडा उभा करण्याचा प्रयत्न केला आहे.

आजच्या डिजिटल युगात तंत्रज्ञानाचा प्रभाव मोठ्या प्रमाणात निर्माण झाला आहे. कृत्रिम बुद्धिमत्ता, रोबोटिक्स, डेटा सायन्स यासारख्या क्षेत्रांमध्ये भारताने मोठी झेप घेतली आहे. २०४७ मध्ये भारत डिजिटल महासत्ता म्हणून उदयास यावा अशी अपेक्षा आहे. मात्र तंत्रज्ञानाचा वापर कराना नैतिक मूल्यांचे पालन करणे तितकेच महत्त्वाचे आहे. आजचा विद्यार्थी हा उद्याचा नागरिक आहे. त्यामुळे २०४७ मधील भारत घडविण्याची जबाबदारी आजच्या तरुणांच्या खांद्यावर आहे. या पार्श्वभूमीवर महाविद्यालयाची भूमिका अधिक महत्त्वाची ठरते. शिक्षण केवळ ज्ञानप्राप्तीचे साधन नसून तो व्यक्तिमत्त्व विकासाचा पाया आहे. आमच्या महाविद्यालयात आम्ही विद्यार्थ्यांना केवळ शैक्षणिक प्रगतीसाठी नव्हे तर, नैतिक मूल्ये, सामाजिक बांधिलकी आणि नेतृत्व गुण विकसित करण्यासाठी प्रोत्साहन देतो.

“उद्धाराया जनसामान्याते! देऊ शिक्षण गुणवत्तेचे॥”

या ब्रीद तत्वानुसार संबंधित परिसरातील शेतकरी, कष्टकरी व बहुजन समाजाच्या सीमाभागातील विद्यार्थ्यांना दर्जेदार व गुणवत्तापूर्ण शिक्षण देण्यासाठी व मानवी जीवनाच्या मुख्य प्रवाहात आणण्यासाठी कै. बळवंतराव पाटील खानापूरकर कै. बापुसाहेब पाटील एकंबेकर, कै. तुकाराम पाटील तादलापूरकर, कै. पी. जी. पाटील एकंबेकर, कै. दत्तुगीर गुरूजी तोंडचिरकर व त्यांच्या इतर सहकाऱ्यांनी पुढाकार घेऊन जून १९४९ साली 'किसान' बोर्डिंगच्या रूपाने किसान शिक्षण प्रसारक मंडळाची स्थापना केली. संस्थेच्या रूपाने ज्ञानगंगोत्री उदगीर व अवतीभवतीच्या परिसरात प्रवाहित झाली. आज संस्थेच्या एकूण २२ शाखा कार्यरत आहेत. १५ जून १९६८ मध्ये शिवाजी महाविद्यालय स्थापन करण्यात आले. आज नावाचा नामविस्तार करून छत्रपती शिवाजीराजे महाविद्यालय हे नाव ठेवण्यात आले. गेली ५८ वर्षे हे महाविद्यालय ज्ञानाचा दिवा होऊन या परिसरात कार्यरत आहे. या विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकासासाठी प्रयत्नांची पराकाष्ठा करताना 'बहुजन हिताय बहुजन सुखाय' या ध्येयाने प्रेरित होऊन एका आदर्श समाजनिर्मितीचे स्वप्न साकार करण्यासाठी संस्था सातत्याने प्रयत्नशील राहिली आहे.

कनिष्ठ, वरिष्ठ, पदव्युत्तर व संशोधन केंद्राबरोबर यशवंतराव चव्हाण मुक्त विद्यापीठ, नाशिक, दूरशिक्षण केंद्र स्वा.रा.ती.म. विद्यापीठ, नांदेड यांच्याकडून कक्ष सुरू करून दूरस्थ शिक्षणाची सोय महाविद्यालयात वंचित घटकांसाठी करून दिली आहे. आमचे महाविद्यालय अनेक विद्यार्थी डॉक्टर, इंजिनिअर्स, प्राध्यापक, शिक्षक, वकील, राजपत्रित अधिकारी, नगरसेवक, नगराध्यक्ष, आमदार व खासदार असे क्रियाशील राजकीय नेते घडविण्यात कायम आघाडीवर राहिले आहे. सशक्त समाजाच्या जडणघडणीसाठी चांगला माणूस घडविण्यासाठी महाविद्यालयाने एक महत्त्वाची भूमिका पार पाडली आहे. २०१८ मध्ये महाविद्यालयाने वर्षस्थापनेचा सुवर्णमहोत्सवी समारंभ साजरा केला. पुढील दोन वर्षात हे महाविद्यालय हीरक महोत्सवाकडे वाटचाल करीत आहे. सन २००४ मध्ये कै. पी. जी. पाटील एकंबेकर, कै. सी.पी. पाटील व त्यांच्या सहकाऱ्यांच्या नेतृत्वात महाविद्यालयाने नॅक बेंगलोरकडून सर्वप्रथम झालेल्या परीक्षण व मूल्यांकनात १०० पैकी ८३ गुण घेऊन B++ ग्रेड प्राप्त केला आहे. सन २०१५ मध्ये कै. अशोकराव पाटील एकंबेकर, कै. सी. पी. पाटील, कै. विजयकुमार पाटील व त्यांच्या सहकाऱ्यांच्या नेतृत्वात नॅक बेंगलोरकडून द्वितीय परीक्षणात, मूल्यांकनात नवीन श्रेणी पद्धतीत ४.०० पैकी २.७८ गुण घेऊन 'B' श्रेयांक प्राप्त केला. तसेच सन २०२४ मध्ये महाविद्यालयाने श्री. श्रीरंगराव पाटील एकंबेकर, श्री. पी. टी. शिंदे, श्री. ज्ञानदेव झोडगे व त्यांच्या सहकाऱ्यांच्या नेतृत्वाखाली तिसऱ्या वेळी मूल्यांकन करून ४.०० पैकी ३.२७ गुण घेऊन 'A+' दर्जा प्राप्त केला आहे.

५८ वर्षांची उज्ज्वल यशाची परंपरा असणाऱ्या या महाविद्यालयात या शैक्षणिक वर्षात ११ वी ते पी. जी. पर्यंत २३७९ विद्यार्थी शिक्षण घेत आहेत. त्यामध्ये मुले ९५२ तर मुलींची संख्या १४२७ आहे. समृद्ध ग्रंथालय, सुसज्ज प्रयोगशाळा, मुलींसाठी सर्व सोयींनी युक्त १०० बेडचे वसतिगृह, महिला कक्ष, शासन शिष्यवृत्त्या, कमवा शिका योजना, पदव्युत्तर स्तरावर दूरस्थ शिक्षण, व्यायाम शाळा, सी.सी.टी.व्ही. कॅमेरा नियंत्रण, सुरक्षा गार्ड, महाविद्यालय व वसतिगृहात आर.ओ. फिल्टर पाणी, दिव्यांगासाठी लिफ्ट व रॅप, मुला-मुलींसाठी स्वतंत्र अभ्यासिका, वाय-फाय हॉटस्पॉट, अंडरग्राऊंड पार्किंग, वातानुकूलित ऑडिटोरियम व सेमिनार हॉल, लॅंग्वेज लॅब, क्रीडा प्रेमीसाठी आवलकॉंडा रोडवर 'ज्ञानपंढरी क्रीडा संकुल' इत्यादी सोयी-सुविधांनी युक्त असलेल्या नॅक A+ प्रमाणन प्राप्त महाविद्यालयात मी आपले स्वागत करतो.

शै. वर्ष २०२५-२६ मधील 'किसान' विकसित भारत - २०४७ वार्षिक विशेषांकाच्या निर्मिती प्रक्रियेमध्ये सहकार्य करणारे प्रबंधक श्री. बी. के. पाटील, अधीक्षक श्री. व्ही. डी. गुरनाळे, मुख्य लिपीक श्री. आर. एम. लाडके, मुख्य संपादक डॉ. सुरेश शिंदे, भाषा विभागाचे विद्यार्थी, सहयोगी संपादक मंडळ, विविध विभागाचे विभागप्रमुख, मुद्रक श्री. तानाजी माने व या विशेषांकात लेखन करणारे माझे लाडके व गुणवान विद्यार्थी यांचे मी मनःपूर्वक आभार मानतो.

चला तर आपण सर्वजण मिळून विकसित भारत २०४७ साकार करण्यासाठी प्रयत्न करूया!

एक सशक्त, समृद्ध, समावेशक आणि नैतिक भारत घडविण्याचे स्वप्न साकार करूया!

धन्यवाद !

- डॉ. रामकिशन मांजरे

प्र. प्राचार्य

विकसित भारत २०४७ स्वप्न की वास्तव

भारताला २०४७ पर्यंत एक विकसित भारत बनविण्याचे भारत सरकारचे उद्दिष्ट आणि देशवासीयांचे स्वप्न आहे. भांडवलशाही अर्थव्यवस्थेतून संपत्ती निर्मिती आणि तिचे सर्वसामान्यांमध्ये यथायोग्य वितरण असे दुहेरी

आव्हान भारतासमोर आहे. केंद्रीय नेतृत्व हे शिवधनुष्य कसे पेलते यावरच भारताची प्रगती अवलंबून आहे. आजकाल देशात विकासाच्या संदर्भात वारंवार उच्चारली जाणारी संकल्पना म्हणजे विकसित भारत २०४७ याचा उच्चार कधी सरकारकडून तर पुनरुच्चार विविध अभ्यासकांकडून नेहमी केला जातो. त्यामुळे सरकारची ही संकल्पना काय आहे? त्यामुळे सर्वसामान्य माणसाला या विषयी नेहमी कुतूहल वाटत आले आहे. देशाचा विकास ही सततची प्रक्रिया आहे. ती एका सरळ रेषेसारखी न राहता विविध कारणांनी अनेक चढउतार अनुभवत पुढे सरकत असते. 'विकसित भारत २०४७' हा दृष्टिकोन घेऊन आपण वाटचाल करीत असू तर ती केवळ आकडेवारीतील प्रगतीची नव्हे तर मानवकेंद्रित, सर्वसमावेशक आणि न्याय्य विकासाची हमी ठरली पाहिजे. विकसित राष्ट्राची संकल्पना मुख्यतः दरडोई उत्पन्न आणि सकल राष्ट्रीय उत्पन्न या दोन निकषांवर मोजली जाते. भारतासाठीही 'विकसित भारत २०४७' या दृष्टिकोनातून याच मोजमापाचा आधार घेतला गेला आहे. अर्थशास्त्रात फक्त राष्ट्रीय उत्पन्नाची वृद्धी (Growth) महत्त्वाची नसते, तर त्याचे न्याय्य वितरण व लोकांचा कल्याणात्मक विकास (Development) हे खरे मापदंड मानले जातात. विकसित देश म्हणजे काय? ज्या देशाने आर्थिक, सामाजिक, राजकीय आणि तंत्रज्ञानात एक विशिष्ट टप्पा गाठलेला आहे त्याला विकसित देश म्हटले जाते. यामध्ये सर्वसाधारणपणे वापरले जाणारे निकष म्हणजे दरडोई उत्पन्नाची पातळी, उद्योगधंद्यामध्ये प्रगत तंत्रज्ञानाचा वापर, उच्च दर्जाची शिक्षणव्यवस्था, उत्कृष्ट आरोग्य सेवा, सुरक्षित सामाजिक रचना आणि उत्तम जीवनमान हे आहेत निकष. अशा देशांमध्ये कृषीपेक्षा उत्पादन क्षेत्र, सेवा क्षेत्र, संशोधन आणि तंत्रज्ञानावर मोठ्या प्रमाणात भर दिला जातो. यामध्ये अमेरिका, जपान, जर्मनी, ब्रिटन, फ्रान्स, नॉर्वे व स्वीडन यासारख्या देशांचा समावेश होतो. संयुक्त राष्ट्रसंघ, आंतरराष्ट्रीय नाणेनिधी व जागतिक बँक यासारख्या संस्था विकासमान मोजण्यासाठी काही निर्देशांक वापरतात. त्यामध्ये आयुर्मान, मनुष्यबळ विकास निर्देशांक, आरोग्य व शिक्षणाची उपलब्धता, साक्षरता दर, बालमृत्युचे प्रमाण हे महत्त्वाचे आहेत. स्थिर सरकार, कायद्याचे पालन स्वच्छ व सुरक्षित शहरे, रस्ते, वीज, पाणी, इंटरनेट, यासारख्या पायाभूत सुविधा, पर्यावरण व नैसर्गिक साधनसंपत्तीचे व्यवस्थापन यासारख्या बाबीसुद्धा महत्त्वाच्या मानल्या जातात. विकसित देश ही फक्त आर्थिक समृद्धीची व्याख्या नव्हे तर संपूर्ण समाजाच्या दर्जेदार जीवनमानाची न्याय्य संधीची आणि शाश्वत प्रगतीची एकत्रित ओळख आहे. भारतामध्ये

‘विकसनशील’ वरून ‘विकसित’ कडे जाण्यासाठी अनेक दूरगामी बदल करावे लागतील. १९९१ मध्ये आर्थिक सुधारणांचा स्वीकार केल्यानंतर भारतात मोठे परिवर्तन झाले आहे. गेल्या ३० ते ३५ वर्षांचा प्रवास पाहिल्यानंतर भारत विकसित देश होण्याची क्षमता बाळगून आहे; याचा मला विश्वास वाटतो. आज भारताची मोठी जमेची बाजू म्हणजे तरुण लोकसंख्या! आज जगात सर्वाधिक लोकसंख्या असणा-या भारताचे सरासरी वय २८ वर्षे आहे. १५ ते ६५ वर्षे वयोगटातील व्यक्तींना ‘कमावत्या’ वयाचे समजले जाते. आज भारतातील सुमारे ६५ टक्के जनता ही ३० वर्षांहून कमी वयाची आहे. त्यामुळे कमावत्या वयोगटाचे प्रमाण २०४५ पर्यंत वाढतच राहणार आहे. जीवनमान वाढविण्याची आणि विकसित देश होण्याची संधी याच २०-२५ वर्षात आहे. त्याचे सोने करण्यासाठी उद्दिष्ट केंद्रित धोरण राबवावे लागेल. शिक्षण आणि तंत्रज्ञान यांचा प्रसार व दर्जा सुधारावा लागेल. महिलांचा उद्योग, व्यवसाय, सेवा यामधील सहभाग वाढवावा लागेल. तसेच रोजगारांच्या संधी आणि जागतिक दर्जाची गुणवत्ता वाढविणे आवश्यक आहे. जगातील विकसित देशांचे सरासरी वय ५० च्या पुढे जात असताना भारताची तरुणाई मोठे बलस्थान ठरणार आहे.

‘किसान’ विकसित भारत २०४७ या अंकातील आमच्या महाविद्यालयातील मराठी, हिंदी, इंग्रजी, संस्कृत व उर्दू या भाषा विभागातील व सामाजिक शास्त्रे तसेच विज्ञान व वाणिज्य शाखेतील विद्यार्थ्यांनी त्यांच्या ज्ञानाचा, आविष्काराचा, सर्जनशीलतेचा वैचारिक पातळीवर सुंदर व अनोखा वेध त्यांच्या लेखनातून घेतला आहे. विकसित भारताचे हे स्वप्न न राहता ते वास्तव ठरेल याचा मला विश्वास आहे. मी या सर्व विद्यार्थ्यांचे, सहयोगी, संपादक मंडळ, प्राचार्य, प्राध्यापक व कार्यालयीन कर्मचारी वृंद यांचे आभार व्यक्त करतो. तसेच विद्यार्थी बांधवांच्या भविष्यातील लेखन निर्मिती प्रक्रियेस माझ्या मनःपूर्वक शुभेच्छा...

धन्यवाद!

मुख्य संपादक

डॉ. सुरेश शिंदे

प्राध्यापक व प्रमुख, मराठी विभाग

किसान शिक्षण प्रसारक मंडळ, उदगीर

कार्यकारिणी मंडळ

१. श्री. श्रीरंगराव ज्ञानोबा पाटील	अध्यक्ष
२. श्री. माधवराव किशनराव पाटील	उपाध्यक्ष
३. श्री. पांडुरंग तुळशीराम शिंदे	सचिव
४. श्री. हिरागीर सिद्धगीर गिरी	सहसचिव
५. श्री. गुंडेराव भाऊराव पाटील	कोषाध्यक्ष
६. श्री. ज्ञानदेव रामभाऊ झोडगे	सदस्य
७. श्री. रामराव नारायणराव एकंबे	सदस्य
८. श्री. काकासाहेब गोविंदराव पाटील	सदस्य
९. श्री. भीमराव नरसिंगराव पाटील	सदस्य

छत्रपती शिवाजीराजे महाविद्यालय, उदगीर

महाविद्यालय विकास समिती

(College Development Committee)

१)	मा.श्री. श्रीरंगराव ज्ञानोबा पाटील	अध्यक्ष
२)	मा.श्री. पांडुरंग तुळशीराम शिंदे	सदस्य
३)	मा.श्री. काकासाहेब गोविंदराव पाटील	सदस्य
४)	मा. श्री. भीमराव नरसिंगराव पाटील	सदस्य
५)	डॉ. विश्वनाथ किशनराव भालेराव	सदस्य - प्राध्यापक प्रतिनिधी
६)	डॉ. दत्तात्रय बाबुराव कोनाळे	सदस्य - प्राध्यापक प्रतिनिधी
७)	डॉ. उर्मिला करबसया शिर्सी	सदस्य - महिला प्राध्यापक प्रतिनिधी
८)	श्री. रविशंकर मारूती लाडके	सदस्य - शिक्षकेत्तर कर्मचारी प्रतिनिधी
९)	डॉ. विष्णू मनोहर पवार	सदस्य - IQAC समन्वयक
१०)	श्री. शशीकांत जनार्दन जाधव	सदस्य - समाजसेवा प्रतिनिधी
११)	श्री. गंगाधरराव संभाजीराव दापकेकर	सदस्य - शिक्षण तज्ज्ञ प्रतिनिधी
१२)	श्री. रमेश नागप्पा अंबरखाने	सदस्य - उद्योजक प्रतिनिधी
१३)	डॉ. ज्ञानोबा बाबुराव मुळे	सदस्य - संशोधन तज्ज्ञ व माजी विद्यार्थी प्रतिनिधी
१४)	कु. आदिती दत्ता अदावळे	सदस्य - विद्यार्थी/विद्यार्थिनी प्रतिनिधी
१५)	डॉ. रामकिशन मुकुंदराव मांजरे	सदस्य - प्र. प्राचार्य छत्रपती शिवाजीराजे महा.उदगीर

शालेय समिती सदस्य

१)	मा.श्री. श्रीरंगराव ज्ञानोबा पाटील	अध्यक्ष
२)	मा. श्री. पांडुरंग तुळशीराम शिंदे	सदस्य
३)	मा. श्री. काकासाहेब गोविंदराव पाटील	सदस्य
४)	मा. श्री. भीमराव नरसिंगराव पाटील	सदस्य
५)	श्री. प्रा. आर.पी. गिरी	सदस्य - शिक्षक प्रतिनिधी
६)	श्री. बालाजी किशनराव पाटील	सदस्य - शिक्षकेत्तर कर्मचारी प्रतिनिधी व प्रबंधक
७)	डॉ. रामकिशन मुकुंदराव मांजरे	सदस्य सचिव - प्र. प्राचार्य छत्रपती शिवाजीराजे महा. उदगीर

किमान २०२६

आमचे प्रेरणास्थान

किसान शिक्षण प्रसारक मंडळ, उदगीर

कार्यकारिणी मंडळ

श्री. श्रीरंगराव ज्ञानोबा पाटील
अध्यक्ष

श्री. माधवराव किशनराव पाटील
उपाध्यक्ष

श्री. पांडुरंग तुळशीराम शिंदे
सचिव

श्री. हिरांगीर सिद्धगीर गिरी
सहसचिव

श्री. गुंडेराव भाऊराव पाटील
कोषाध्यक्ष

श्री. ज्ञानदेव रामभाऊ झोडगे
का. सदस्य

श्री. रामराव नारायणराव एकवे
का. सदस्य

श्री. काकासाहेब गोविंदराव पाटील
का. सदस्य

श्री. भीमराव नरसिंगराव पाटील
का. सदस्य

डॉ. आर. एम. मांजरे
प्र. प्राचार्य

सेवानिवृत्त कर्मचारी

श्री. डी. ई. फावडे

श्री. एस. एम. काशिमपुरे

हिंदी विषयात पीएच.डी. प्राप्त

डॉ. बालाजी सूर्यवंशी

श्री. बी. जी. चिखले प्रयोगशाळा परिचर यांना आदर्श कर्मचारी पुरस्काराने सन्मानित करताना
स्वा. रा. ती. म. विद्यापीठाचे कुलगुरू मा. डॉ. मनोहर चासकर,
विशेष पोलीस उपमहानिरीक्षक मा. शहाजी उमाप नांदेड परिक्षेत्र व अन्य मान्यवर

स्वा.रा.ती.म. विद्यापीठ, नांदेड कुलगुरू मा. डॉ. मनोहर चासकर यांच्या हस्ते
डॉ. विजय जाधव यांना 'युवा संशोधक पुरस्कार' प्रदान
प्रसंगी विचारमंचावर इतर मान्यवर

किमान २०२६

किमान २०२६

॥ सा विद्या या विमुक्तये ॥
स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नंदेड
"Jyotirvedi" - Nanded, Dist. Nanded - 431009 Maharashtra State (INDIA)
SWAMI RAMANAND TEERTH MARATHWADA UNIVERSITY, NANDED
Established on 17th September 1984 - Recognized by the UGC (U/2/19) and 1208, NAAC Re-accredited with 'B++' Grade

Certificate of Academic and Administrative Audit

The Academic Council of the S. R. T. M. University, Nanded on the recommendations of the duly constituted Committee for the inspection of Affiliated Colleges / Institutes for Academic and Administrative Audit as per the provisions in Section 117 of the Maharashtra Public Universities Act, 2016, is pleased to declare that

Shivaji Mahavidyalaya, Udgir

affiliated to this University has been Audited during the Academic Year 2025-26, has scored 740.00 marks out of 800 (Percentage: 92.50%), and has been awarded with an overall Grade 'O'

This Certificate is valid up June 29, 2029

Place: Nanded

Date: June 30, 2026

Deputy Registrar
(Affiliation Section)

Code:328

**GREEN AUDIT
CERTIFICATE**

This certificate has been awarded to

SHIVAJI MAHAVIDYALAYA
Udgir Dist. Latur (Maharashtra)

in recognition of the organizations efforts for
sustainable development.

GA Certificate No. : 1 GA/04/2023/013/SMU

Empowered with

अनुमोदित आहे
(Govt. of Maharashtra Institution)
Reg. no. NED/ATE/CR-042002-201A-07

Kedar Khaitkar
Energy Auditor CEA 6287
Certified by BEE,
Ministry of Power, Govt. of India

Kedar Khaitkar & Associates, Latur
Empowered with Maharashtra, Govt of Maharashtra Institution

ISO 9001:2015 Certified

Issued Date : 25/04/2023

ऊर्जा
संवर्धन

Note: Certificate is based on organization compliance on green audit, incorporation and external maintenance of the system & conduct of surveillance audit

मराठी भाषा संवर्धन पंधरवडा कार्यक्रम प्रसंगी सत्कार करताना प्राचार्य डॉ. आर. एम. मांजरे, विभागप्रमुख डॉ. सुरेश शिंदे, प्रमुख पाहुणे डॉ. सुशीलप्रकाश चिमोरे

मराठी वाङ्मय मंडळ उद्घाटन प्रसंगी विचार मांडताना प्रमुख पाहुणे श्री. किशनराव उगले, डॉ. एल. एच. पाटील व मराठी विभागप्रमुख डॉ. सुरेश शिंदे, डॉ. नरसिंग कदम

मराठी भाषा लेखन कौशल्य तालुकास्तरीय निबंध स्पर्धेत विचार मांडताना प्रा. प्रवीण जाहुरे व विचारमंचावर अन्य मान्यवर

मराठी भाषा लेखन कौशल्य तालुकास्तरीय निबंध स्पर्धेत विचार मांडताना डॉ. म. ई. तंगावार व विचारमंचावर अन्य मान्यवर

मराठी भाषा संवर्धन पंधरवडा कार्यक्रमात उपस्थित मराठी विभागाचे विद्यार्थी

१४ सप्टेंबर हिंदी दिनानिमित्त आयोजित कार्यक्रमात प्रमुख पाहुण्या डॉ. पल्लवी पाटील यांचे स्वागत करताना प्राचार्य डॉ. आर. एम. मांजरे, विभागप्रमुख डॉ. व्ही. के. भालेराव व अन्य मान्यवर

१४ सप्टेंबर हिंदी दिनानिमित्त आयोजित कार्यक्रमात प्रमुख पाहुण्या डॉ. पल्लवी पाटील विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करताना

१४ सप्टेंबर हिंदी दिनानिमित्त आयोजित कार्यक्रमात साहित्य दर्पण भिक्तीपत्रकाच्या विमोचन प्रसंगी प्रमुख पाहुण्या डॉ. पल्लवी पाटील व अन्य मान्यवर

Inauguration of English Literary Association (ELA) by Dr. Sajaudeen Chapparban, Principal Dr. R.M.Manjre and Prof.A.M.Nawale, Head, Department of English

Felicitiation of Dr. Sajaudeen Chapparban by Principal Dr. R.M.Manjre and Prof.A.M.Nawale, Head, Department of English.

English Literary Association (ELA) office bearers with Chief Guest and Prof. A. M. Nawale, Head, Department of English.

Publication of the wall-paper "Horizon." by Dr. Sajaudeen Chapparban, Prof. A. M. Nawale, Head, Department of English, faculty members & ELA office bearers.

Dr. Shaikh M. N. received M. S. Urdu Sahitya Academy "Best Teacher Award"

Ku. Kotwal Amena B.A.T.Y. Urdu University topper in Urdu

Bazme Urdu Inaugural ceremony

Urdu students

महाराष्ट्र राज्य मराठी विश्वकोश निर्मिती मंडळ समाजशास्त्र नोंदलेखन कार्यशाळेच्या उद्घाटन प्रसंगी छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या प्रतिमेस पुष्पहार अर्पण करताना कि.शि.प्र. मंडळाचे सचिव मा.श्री.पी.टी. शिंदे, डॉ. अनिल जायभाये, श्री. संतोष गेडाम, प्राचार्य डॉ.आर.एम. मांजरे व अन्य मान्यवर

महाराष्ट्र राज्य मराठी विश्वकोश निर्मिती मंडळ समाजशास्त्र नोंदलेखन कार्यशाळेच्या विचारमंचावरील मान्यवर

महाराष्ट्र राज्य मराठी विश्वकोश निर्मिती मंडळ समाजशास्त्र नोंदलेखन कार्यशाळेत मार्गदर्शन करताना विद्याव्यासंगी मा. संतोष गेडाम

महाराष्ट्र राज्य मराठी विश्वकोश निर्मिती मंडळ समाजशास्त्र नोंदलेखन कार्यशाळेतील प्रमुख पाहुणे डॉ. अनिल जायभाये यांचा सत्कार करताना श्री. पुंडलिकराव भीमराव पाटील सोबत प्रबंधक श्री. बी. के. पाटील व मा. संतोष गेडाम

महाविद्यालयातील केंद्रीय अर्थसंकल्प २०२६ कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक करताना विभागप्रमुख डॉ. एल. एच. पाटील, प्राचार्य डॉ. आर. एम. मांजरे, प्रमुख पाहुणे डॉ. विकास सुकाळे व डॉ. एच. डब्ल्यू. कुलकर्णी

अर्थशास्त्र विषयाच्या विद्यापीठस्तरीय कार्यशाळेत सत्कार करताना श्री. पुंडलिकराव भीमराव पाटील, प्राचार्य डॉ. आर. एम. मांजरे, प्रमुख पाहुणे डॉ. विकास सुकाळे व डॉ. विष्णू पवार

श्री. हावगीस्वामी महाविद्यालय, उदगीर येथे आयोजित व्याख्यान कार्यक्रमप्रसंगी महामानव डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या प्रतिमेचे पूजन करताना प्राध्यापक वृंद व विद्यार्थी

श्री. हावगीस्वामी महाविद्यालय, उदगीर येथे आयोजित व्याख्यान कार्यक्रमप्रसंगी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर जयंतीनिमित्त विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करताना डॉ. व्ही. डी. गायकवाड

वार्षिक अर्थसंकल्प २०२५-२६ या विषयावर मार्गदर्शन करताना डॉ. संतोष मुळे विचारमंचावर प्राचार्य डॉ. आर. एम. मांजरे, डॉ. डी. बी. कोनाळे

महाविद्यालयातील एन.सी.सी. कॅडेट्सच्या कार्यक्रमातील निवडक क्षणचित्रे

एन.सी.सी. कॅडेट्सना मार्गदर्शन करताना मान्यवर

महाविद्यालयातील एन.सी.सी. कार्यक्रम प्रसंगी प्रतिमेस पुष्पहार अर्पण करताना मान्यवर व एन.सी.सी. कॅडेट्स

'त्याग, क्रांती आणि समाजपरिवर्तन - भगतसिंगाचा मार्ग' या विषयावर व्याख्यान देत असताना डॉ. प्रशांत माने तसेच प्राचार्य डॉ. रामकिशन मांजरे व इतर मान्यवर

राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या विशेष वार्षिक शिबिराच्या उद्घाटनप्रसंगी मार्गदर्शन करताना डॉ. मारोती गायकवाड संचालक, राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग, स्वा.रा.ती.म. विद्यापीठ नांदेड

२५ नोव्हेंबर २०२५ रोजी सरदार @ १५० युनिटी मार्च एकता पदयात्रेचे आयोजन

नवी दिल्ली येथे होणा-या राष्ट्रीय प्रजासत्ताक दिन संचलनासाठी जिल्हास्तरावरून विशाखा सिंदळकर हिची निवड झाल्याबद्दल सत्कार करताना प्राचार्य डॉ. रामकिशन मांजरे व कार्यक्रमाधिकारी

मौजे बामणी येथे आयोजित मोफत रक्त तपासणी शिबीर

महाराष्ट्र राज्यातील पूरग्रस्त व अतिवृष्टीग्रस्त शेतक-यांना मदत करण्यासाठी सामाजिक बांधिलकी जोपासत उदगीर शहरामध्ये मदत फेरीद्वारे निधी संकलन

१७ सप्टेंबर २०२५ रोजी 'ज्ञानपंढरी' परिसरात वृक्षारोपण व परिसर स्वच्छता मोहीम

चौधरी अजिजा, वागदरे, पुणेकर, भताने स्नेहा, आरजुमंद आरा या विद्यार्थिनींनी 'ब' विभागीय टेबल टेनिस स्पर्धेत महिला गटातून महाविद्यालयास द्वितीय स्थान प्राप्त करून दिल्यामुळे प्राचार्य डॉ. आर. एम. मांजरे, क्रीडा संचालक डॉ. निहाल खान यांच्या हस्ते सत्कार

पश्चिम विभागीय आंतर विद्यापीठ फुटबॉल स्पर्धा पारुल युनिव्हर्सिटी वडोदरा गुजरात येथे स्वा.रा.ती.म. विद्यापीठाचे प्रतिनिधित्व केलेला खेळाडू शेख अबराज वसिक याचा सत्कार करताना कि.शि.प्र. मंडळाचे कोषाध्यक्ष मा.श्री. गुंडेराव भाऊराव पाटील व अन्य कार्यकारिणी सदस्य व मान्यवर

'ब' विभागीय क्रिकेट पुरुष संघाचे प्रतिनिधित्व केलेला खेळाडू कृष्णा तेलंगे

'ब' विभागाचे प्रतिनिधित्व करून द्वितीय स्थान प्राप्त केलेली कबड्डी खेळाडू कु. नागराळे अंकिता

SQAAC Committee

महिला सुरक्षा व तक्रार निवारण समिती तर्फे आयोजित 'सुरक्षेविषयी उद्बोधन' या कार्यक्रमात विद्यार्थिनींना मार्गदर्शन करताना प्रा. ए. व्ही. रोडे

वाणिज्य अभ्यास मंडळाच्या उद्घाटन प्रसंगी वाणिज्य विश्व भितीपत्रकाचे प्रकाशन करताना माजी अधिष्ठाता डॉ. विकास सुकाळे, प्राचार्य डॉ. आर. एम. मांजरे, डॉ. ह. वा. कुलकर्णी व इतर मान्यवर

‘अमेरिकन टॅरिफचा भारतीय अर्थव्यवस्थेवर होणारा परिणाम’ या विषयावर मार्गदर्शन करताना माजी अधिष्ठाता डॉ. विकास सुकाळे, प्राचार्य डॉ. आर. एम. मांजरे व इतर मान्यवर

९ ऑक्टो. २०२५ रोजी ‘करियर विकास आणि संधी’ या विषयावर विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करताना सी.ए. असफान शेख

९ ऑक्टो. २०२५ रोजी ‘करियर विकास आणि संधी’ या विषयावरील व्याख्यानप्रसंगी उपस्थित विद्यार्थी

स्वा.रा.ती.म.विद्यापीठ, नांदेड आयोजित एम.कॉम. उन्हाळी २०२५ च्या परीक्षेत कु. प्रीती नागनाथ कारभारी विद्यापीठात सर्वप्रथम आल्याबद्दल रोख पारितोषिक स्वीकारताना

स्वा.रा.ती.म.विद्यापीठ, नांदेड आयोजित एम.कॉम. उन्हाळी २०२५ च्या परीक्षेत कु. श्रुती लक्ष्मणराव बिरादार ही विद्यार्थिनी विद्यापीठात सर्वद्वितीय आल्याबद्दल पारितोषिक स्वीकारताना

किमान २०२६

Guest lecture

Zoology Association

Extension activity

Student in Zoology association

Some pics on the event of Campus Placement Drive by CMS Computers India Private Ltd. Mumbai

Guest lecture on Quantum Chemistry

विद्यापीठ गीत

विद्येची अन् पवित्रतेची इथे वाहते ज्ञानधारा
मानवतेचा मंगलमय हा इथे खेळतो विश्ववारा ॥ धृ ॥
तेजोमय उजळिते प्रकाश
श्रमाचे, कष्टाचे आकाश
संपविते सौदामिनी, युगांचा अंधार सारा
विद्येची अन् पवित्रतेची इथे वाहते ज्ञानधारा ॥ १ ॥
चंदनाची व्रतस्थ भूमि
प्रज्ञा, प्रतिभा गगनगामी
समतेचा ममतेचा हा साधनेचा अढळ तारा
विद्येची अन् पवित्रतेची इथे वाहते ज्ञानधारा ॥ २ ॥
बुद्धकरुणेचा विहार इथे
शिवरायाचा आचार इथे
निरंतर न्यायासाठी स्वातंत्र्याचा इथे पहारा
विद्येची अन् पवित्रतेची इथे वाहते ज्ञानधारा ॥ ३ ॥
विचार-विवेक विज्ञानाचे
ज्ञानतीर्थ हे महात्मतेचे
मातीच्या मोहराचा गोदावरीचा इथे किनारा
विद्येची अन् पवित्रतेची इथे वाहते ज्ञानधारा ॥ ४ ॥

- फ. मुं. शिंदे

छत्रपती शिवाजीराजे महाविद्यालय गीत

किसान शिक्षण प्रसारकाची ध्येयासक्ती महान
शिवरायांचे नाव मंदिरा जागवितो अभिमान ॥ धृ ॥
विज्ञानाचा वारू हाती मनी नांदते कला
स्वावलंबना प्राधान्य देई वाणिज्याचा झुला
धुळाक्षरांना गिरवीत पिढ्या शिकल्या तंत्रज्ञान
शिवरायांचे नाव मंदिरा जागवितो अभिमान ॥ १ ॥
दीनदुबळ्यांच्यासाठी उभारिले वसतिगृह
रानमाणसांच्या वाटा जोजवितो दीपगृह
ब्रह्मांडाचा ठाव घेतसे इथले नवनिर्माण
शिवरायांचे नाव मंदिरा जागवितो अभिमान ॥ २ ॥
वाहे बाजूस मायमांजरा मराठवाडी माती
सीमावर्ती गावांसाठी आमच्या मनात प्रीती
बालाघाटी पुण्यधाम हे उद्दालिकाचे ठाण
शिवरायांचे नाव मंदिरा जागवितो अभिमान ॥ ३ ॥
नवयुगाचा माणूस घडतो इथल्या मातीमध्ये
मानवतेचा धर्म नांदतो अवघ्या जातीमध्ये
तरुणाईच्या मनात रुजवितो देशाभिमान
शिवरायांचे नाव मंदिरा जागवितो अभिमान ॥ ४ ॥
ज्ञानपंढरी संकुलात या नित्य बलोपासना
सुदृढ बाहू साद घालती दृढनिश्चयी मना
संस्काराच्या नभांगणावर कोरतो लेणी ऊर्जावान
शिवरायांचे नाव मंदिरा जागवितो अभिमान ॥ ५ ॥
शाहू फुल्यांचा विचार इथे कर्मविरांचा आचार इथे
तेलवात समतेची पाजळून चेतविले पलीते
बहुजनांच्या हितासुखास्तव झिजवीत राहू प्राण
शिवरायांचे नाव मंदिरा जागवितो अभिमान ॥ ६ ॥

- चंद्रशेखर मलकमपट्टे

विद्यार्थी संपादक मंडळ

: संपादक :

पोतदार नेहा सुधीर
एम.ए.प्रथम वर्ष

: सहसंपादक :

जाधव श्रद्धा बालाजी
बी.कॉम.प्रथम वर्ष

: सदस्य :

कांबळे साक्षी मिलिंद - बी.ए.द्वितीय वर्ष
दंडे सुषमा सतीश - बी.ए.प्रथम वर्ष
केंद्रे साक्षी अण्णाराव - बी.एस्सी.प्रथम वर्ष
वाकळे वैष्णवी ज्ञानेश्वर - बी.एस्सी.द्वितीय वर्ष
टोंपे स्वाती बालाजी - बी.कॉम.द्वितीय वर्ष

अनुक्रम

अ. क्र.	विषय	लेखक/कवी	वर्ग	पान क्र.
१.	विकसित भारत आणि सोशल मीडिया	जाधव श्रद्धा	बी.कॉम.प्रथम वर्ष	१४-१५
२.	विकसित भारत आणि डिजिटल इंडिया...!	टोंपे स्वाती बालाजी	बी.कॉम.द्वितीय वर्ष	१६-१८
३.	विकसित भारत आणि तंत्रज्ञान	साक्षी मिलिंद कांबळे	बी.ए.द्वितीय वर्ष	१९-२०
४.	विकसित भारत २०४७ : एक संकल्प, एक स्वप्न	दंडे सुषमा सतीश	बी.ए.प्रथम वर्ष	२१-२३
५.	विकसित भारत आणि स्त्री शिक्षण	केंद्रे साक्षी अण्णाराव	बी.एस्सी.प्रथम वर्ष	२४-२५
६.	स्वप्न विकसित भारताचे	वाकळे वैष्णवी ज्ञानेश्वर	बी.एस्सी.द्वितीय वर्ष	२६-२८
७.	विकसित भारत आणि स्त्री शिक्षण	पोतदार नेहा सुधीर	एम.ए.प्रथम वर्ष	२९-३१
८.	स्वप्नांचा भारत	सूर्यवंशी प्रीती शिवाजी	११ वी कला	३२-३३
९.	विकसित भारत २०४७	दंडे दिशा दिनेश	बी.एस्सी.तृतीय वर्ष	३४-३६
१०.	विकसित भारत : आरोग्यसेवा आणि सामाजिक सुरक्षा	इंगळे गायत्री संजय	बी.एस्सी.प्रथम वर्ष	३७-४२

विद्यार्थी संपादकीय...

विकसित राष्ट्राची संकल्पना मुख्यतः दरडोई उत्पन्न आणि सकल राष्ट्रीय उत्पन्न या दोन निकषांवर मोजली जाते. विकसित भारत २०४७ या दृष्टिकोनातून याच मोजमापांचा आधार घेतला गेला आहे. सध्या देशाचे दरडोई उत्पन्न सुमारे २,७११ डॉलर्स आहे. ते २०४७ पर्यंत १५ ते १८ हजार डॉलर्सपर्यंत पोहचावे. तसेच आजचे राष्ट्रीय उत्पन्न ४.१९ लाख कोटी डॉलर्स असून ते पुढील दोन दशकांत ३० ते ४० लाख कोटी डॉलर्सपर्यंत वाढावे. पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी ७९ व्या स्वातंत्र्य दिनानिमित्त दिल्लीच्या लाल किल्ल्यावरून जे भाषण केले त्यामध्ये विकसित भारत या संकल्पनेचे महत्त्व विशद केले आहे. त्यामध्ये भविष्यकालीन सुधारणा, तीन कोटी रोजगाराभिलाषी युवकांना प्रत्येकी १५००० रुपयांचे अर्थ सहाय्य, उर्जा क्षेत्रातील स्वावलंबन, देशी औषधी उद्योगाला प्रोत्साहन, राष्ट्रीय सुरक्षेचे सबलीकरण, डिजिटल सार्वभौमत्व आणि अंतराळ प्रक्षेपण क्षेत्राचा विकास, कृषी सहायकवृद्धी आणि विदेशी अतिक्रमणापासून जनतेच्या सुरक्षेची हमी या महत्त्वाच्या मुद्द्यांचा समावेश होता.

विकसित भारत स्वप्न की वास्तव? या संकल्पनेचा विचार करीत असताना सरकारच्या मूलभूत धोरणांचा देशाच्या विकासाला हातभार लागेल का? हा खरा प्रश्न आहे. हे वास्तव सत्यात उतरेल का? या प्रश्नांचा विचार करण्यासाठी आमच्या महाविद्यालयाने प्रस्तुत विषय किसान वार्षिक विशेषांकासाठी निवडला आहे. विकास प्रक्रिया, भांडवल निर्मिती आणि वृद्धी तसेच मानवकेंद्री दृष्टी हवी तरच देशाचे विकसित भारताचे स्वप्न साकार होण्यास मदत होईल. म्हणून आमच्या मराठी विभागातील विद्यार्थी बांधवाने 'विकसित भारत २०४७' या विषयाच्या अनुषंगाने साधक बाधक चर्चा करणारे उत्तमोत्तम लेख मराठी भाषेत लिहिले आहेत. त्या सर्वांची मी मनःपूर्वक आभारी आहे. वाचक वर्ग या विषयाचे निश्चितपणे स्वागत करेल, अशी मी या प्रसंगी अपेक्षा करते.

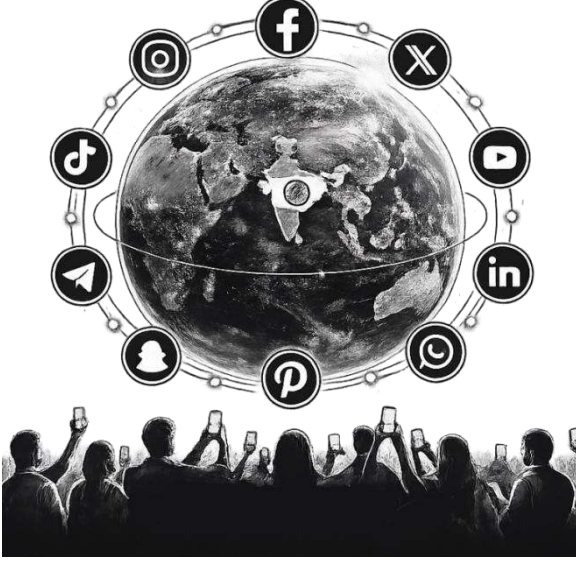
- पोतदार नेहा सुधीर

एम.ए.प्रथम वर्ष

विकसित भारत आणि सोशल मीडिया

- जाधव श्रद्धा

बी.कॉम.प्रथम वर्ष

‘विकसित भारत’ म्हणजे २०४७ पर्यंत भारताला एक असा देश बनविणे जिथे सर्व नागरिकांना उच्च जीवनमान, मजबूत अर्थव्यवस्था, प्रगत तंत्रज्ञान, दर्जेदार शिक्षण, उत्तम आरोग्य सेवा आणि समान संधी मिळतील. यासाठी वैयक्तिक विकास, कौशल्य विकास, उद्योजकता आणि आत्मनिर्भरतेवर भर दिला जात आहे, ज्यात सरकार, नागरिक आणि तरूण यांच्या एकत्रित प्रयत्नांची गरज आहे.

‘विकसित भारत’ आणि सोशल मीडिया

यावर लेख लिहिताना, सोशल मीडिया हे ‘विकसित भारत @ २०४७’ सारख्या मोहिमांमध्ये माहितीचा प्रसार, लेकांचा सहभाग (उदा. स्वच्छ भारत अभियानात) आणि युवा सक्षमीकरण म्हणजे युवकांचा आवाज यासाठी हे एक शक्तिशाली माध्यम आहे. त्यासोबतच चुकीची माहिती जसे Fake news, सायबर हल्ले आणि मानसिक आरोग्यही निर्माण करते. म्हणून त्यावर नियंत्रण ठेवून त्याचा सुयोग्य वापर करणे गरजेचे असते. भारताने २०४७ पर्यंत ‘विकसित भारत’ होण्याचे ध्येय ठेवले असून, २०२६ मध्ये आपण या स्वप्नाच्या दिशेने भरारी घेत आहोत. हे केवळ सरकारी धोरणांचे फळ किंवा मेहनत नसून यात १४० कोटी जनतेचा सहवास महत्त्वाचा आहे. आजच्या या इंटरनेटच्या युगात सोशल मीडिया हे केवळ एक संसाधन नसून तो एक भारताला पुढे घेऊन जाण्याचा मार्ग बनला आहे.

१. युवाशक्ती आणि ‘विकसित भारत’ : आजचा हा आपला भारत केवळ तरूणांचा देश आहे. जानेवारी २०२६ मध्ये आयोजित ‘विकसित भारत यंग लीडर्स डायलॉग’ मध्ये ५० लाखांपेक्षा जास्त तरूणांचा सहभाग आहे. सोशल मीडियामुळे हे तरूण केवळ माहिती मिळवीत नाहीत तर ते ‘डिझाईन फॉर भारत’ आणि ‘टेक फॉर विकसित भारत’ यासारख्या उपक्रमांतून राष्ट्रीय प्रश्नांवर उपाय सुचवत आहेत.

२. सामाजिक एकता आणि बदल : ‘बेटी बचाओ बेटी पढाओ’ असो किंवा ‘स्वच्छ भारत अभियान’, यासारख्या अनेक चळवळी सोशल मीडियांमुळे जन आंदोलने बनली आहेत. चांगले विचार आणि आचार सोशल मीडियावरती शेअर केल्यामुळे तरूणांमध्ये जागरूकता निर्माण होते.

सोशल मीडियाची आव्हाने :- चुकीची माहिती (Fake News) हे सोशल मीडिया एकदम वेगात बातमीरूपाने पसरविते. विकासाच्या प्रक्रियेत गैरसमज पसरविणारी आणि नकारात्मक गोष्टी किंवा खोटी बातमी ही वेगाने पसरते.

सायबर सुरक्षा : विकसित भारतात डेटा चोरी, सायबर हल्ले आणि ऑनलाईन फसवणूक यासारख्या गोष्टी भारताच्या डिजिटल सुविधांसाठी मोठी धोक्याची घंटा आहे.

मानसिक आरोग्य : सोशल मीडियामुळे किंवा त्याच्या अतीवापरामुळे तरुणांवर त्याचा मोठा परिणाम होत आहे जसे एकटेपणा, नैराश्य आणि मानसिक आरोग्याची समस्या निर्माण होऊ शकते.

विकसित भारताचे प्रमुख स्तंभ :

- युवा — युवा शक्तिला प्राधान्य
- गरीब — गरिबी हटाव, समृद्ध भारत
- महिला — महिला सशक्तीकरण
- अन्नदाता — शेतकऱ्यांचे कल्याण

विकसित भारताचे उद्दिष्ट :

- \$30 ट्रिलियन अर्थव्यवस्था
- शून्य गरिबी
- गुणवत्तायुक्त शिक्षण आणि स्वास्थ्य
- पर्यावरणीय स्थैर्य

२०४७ चे विकसित भारताचे स्वप्न पूर्ण करण्यासाठी सोशल मीडिया हे एक उत्प्रेरक म्हणून काम करीत आहे. जर आपण या तंत्रज्ञानाचा वापर राष्ट्रनिर्माणासाठी केला, तर भारताला जागतिक महासत्ता बनविण्यापासून कोणीही थांबू शकणार नाही.

विकसित भारताच्या स्वप्नाला साकार करण्यासाठी सोशल मीडियाचा वापर सकारात्मक दिशेने करणे आवश्यक आहे. यासाठी तंत्रज्ञानासोबतच जनजागृती, सायबर शिक्षणाचे धडे आणि लोकांच्या सहभागातून सोशल मीडियाला विकासाचे शक्तिशाली साधन बनविता येईल. जबाबदार नागरिक म्हणून आपण सोशल मीडियाचा माहितीसाठी, ज्ञानासाठी आणि देशाच्या विकासासाठी त्याचा वापर केला पाहिजे.

आपली भूमिका काय?

- स्वच्छता आणि पर्यावरण संरक्षण
- डिजिटल इंडिया आणि कॅशलेस इंडिया
- स्वयंसेवा आणि समाजसेवा
- कौशल्य विकास आणि उद्योजकता

विकसित भारताच्या स्वप्नाला साकार करण्यासाठी आपण सगळे एकत्रितपणे काम करू या!

विकसित भारत आणि डिजिटल इंडिया...!

- टॉपे स्वाती बालाजी

बी.कॉम.द्वितीय वर्ष

‘भारत!’ हा शब्द उच्चारताच मनात इतिहासाच्या सुवर्ण अक्षरांनी सजलेला एक गौरवशाली देश उभा राहतो. संस्कृती, शौर्य, बुद्धिमत्ता आणि जिद्दीचा वारसा घेऊन पुढे चाललेला, एकेकाळी जगाला ज्ञान देणारा भारत, आज पुन्हा एकदा जगाच्या शिखराकडे झेप घेत आहे. या झेपेचं नाव आहे विकसित भारत आणि या झेपेला गती देणारी शक्ती आहे डिजिटल भारत.

१ जुलै २०१५ साली सुरू झालेल्या डिजिटल इंडिया मोहिमेमुळे भारतात मोठी डिजिटल क्रांती घडून आली. आज सरकारी सेवा, शाळेची कामे, बँकिंग, बील भरणे, दस्तऐवजी अर्ज ही सर्व कामे घरबसल्या मोबाईलवरून करता येतात.

विकसित भारत — उज्ज्वल भविष्याचे स्वप्न :

विकसित भारत म्हणजे फक्त उंच इमारती, वेगवान रस्ते किंवा चमचमत्या शहरांचे दृश्य नव्हे तर विकसित भारत म्हणजे —

- ✓ प्रत्येक मुलाला शिक्षण
- ✓ प्रत्येक नागरिकाला आरोग्य
- ✓ प्रत्येक तरुणाला संधी
- ✓ प्रत्येक कुटुंबाला सन्मान
- ✓ प्रत्येक स्वप्नाला आकाश

विकसित देश तोच... जिथे गावाच्या पायवाटेला आणि शहराच्या चौकाला समान प्रगतीची झुळूक मिळते. जिथे कौशल्याची कदर होते आणि मेहनतीला सन्मान मिळतो. अशा भारताचे स्वप्न आज करोडो नागरिकांच्या डोळ्यात आहे.

डिजिटल इंडिया — बदलाची नवी पहाट :

१ जुलै २०१५ पासून सुरू झालेल्या डिजिटल इंडिया मोहिमेने देशात शांततेतील पण शक्तीशाली क्रांती घडविली. मोबाईल आणि इंटरनेट आता साजरे करण्याची वस्तू नाहीत, ती जीवन बदलण्याची साधने बनली आहेत. पूर्वी सरकारी सेवांसाठी लागणाऱ्या अंतहीन रांगा आता मोबाईलच्या

स्क्रीनमध्ये बसल्या आहेत. आधारकार्ड, प्रमाणपत्रे, बँक खाते व शिष्यवृत्ती हे सर्व घरबसल्या उपलब्ध आहेत.

सरकार आणि नागरिक यांच्यातील दुरावा कमी आणि विश्वासाची नवी दारं उघडली.

कॅशलेस भारत — खऱ्या अर्थाने आधुनिक :

एकेकाळी रोख
व्यवहाराशिवाय व्यापार
कल्पनाही नव्हती. आज मात्र
छोटा चहावाला आणि मोठा
व्यापारी दोघेही QR कोड
वापरतात. UPI, PhonePe,
Google Pay यामुळे भारत

- जलद
- पारदर्शक
- सुरक्षित

अशा अर्थव्यवस्थेकडे जात आहे. जग भारताच्या या नवतेचं कौतुक करत आहे.

शिक्षण — स्क्रीनवर उलगडलेली वर्गखोली :

- गावात शिक्षक नाही?
- शाळा दूर आहे?
- अडचण काहीही असो, आता ज्ञान एका क्लिकवर उपलब्ध!

Diksha, Swayam, Youtube यासारख्या प्लॅटफॉर्ममुळे -

- ग्रामीण विद्यार्थ्यांचे भविष्य उजळले.
- मुलींना शिक्षणाची नवी संधी मिळाली.
- स्पर्धा परीक्षांनाही घरबसल्या तयारी शक्य झाली.

ज्ञानाचे दरवाजे आता फक्त शाळांना नाहीत — ते प्रत्येक हातात आहेत.

आरोग्यसेवा - अधिक सक्षम, अधिक सजग:

डिजिटल आरोग्यामुळे —

- डॉक्टरांची अपॉईंटमेंट ऑनलाईन
- औषधे माहिती आणि नोंदी डिजिटल
- तपासणी रिपोर्ट फोनवर

- Tele-medicine ग्रामीण भागात जीवनदायी या केवळ सोयी नाहीत, तर त्या जीवन वाचण्याच्या संधी आहेत.

तरूणांचा उद्योजक देश :

डिजिटल इंडियाने नवउद्योजकांची पिढी निर्माण केली. ॲप्स, ई-कॉमर्स, ऑनलाईन सेवा यामुळे लाखो तरूणांना काम आणि ओळख दोन्ही मिळाली. आज भारत जगातील तिसरा सर्वात मोठा स्टार्टअप देश आहे!

भविष्य तरूणांच्या हातात आहे आणि हातात आहे तंत्रज्ञानाचे बळ.

सामाजिक परिवर्तन — तंत्रज्ञानाचे जोडलेले मन :

डिजिटल इंडियामुळे मोठे बदल दिसतात :

- गाव-शहर दरी कमी
- महिलांना आर्थिक स्वावलंबन
- नागरिकांना अधिकारांची जाणीव
- माहितीचे लोकशाहीकरण
- भ्रष्टाचाराला रोख

यामुळे भारतात फक्त यंत्र बदलले नाहीत, विचार संधी आणि जीवनमूल्येही बदलली.

आपली भूमिका — या प्रवासाची साथ :

विकसित भारत फक्त सरकारच्या योजना पूर्ण करत नाही, तो घडतो — जबाबदार वापराने, डिजिटल साक्षरतेने, अफवा टाळून, ज्ञान वाटून आणि बदल स्वीकारून नागरिक जागृत झाला तर राष्ट्र उंच भरारी घेते.

निष्कर्ष - उगवत्या भविष्याची नवी कहानी :

डिजिटल इंडिया हे फक्त अभियान नाही — ते स्वप्नांची वाट, संधीचा पूल आणि भविष्याचे दार आहे.

विकसित भारताचा उगवता सूर्य आता क्षितिजावर दिसतोय, या सूर्यकिरणात भारतीय तरूणांचे ध्येय, भारतातील महिलांचे सामर्थ्य, भारतीय विज्ञानाचे तेज आणि भारतीय जनतेतला अटळ विश्वास चमकत आहे. विकसित भारताचा मार्ग डिजिटल क्रांतीने उजळला आहे.

आता उरले आहे ते फक्त एकच — संपूर्ण भारताची पावले एकत्र पुढे चालण्याची!

डिजिटल भारतातून विकसित भारताकडे — तेजस्वी, सामर्थ्यवान आणि अभिमानास्पद उद्या आपल्याच हातात आहे.

जय हिंद! जय भारत!

विकसित भारत आणि तंत्रज्ञान

- साक्षी मिलिंद कांबळे

बी.ए.द्वितीय वर्ष

भारत हा प्रगती करणारा देश आहे. भारतावर सुमारे २०० वर्षे इंग्रजांचे राज्य होते. इंग्रजांनी भारतातील लोकांवर अन्याय केला आणि देशाची लूट केली होती. त्यामुळे भारतीय लोकांनी स्वातंत्र्यासाठी लढा सुरू केला. महात्मा गांधींनी सत्य आणि अहिंसेच्या मार्गाने स्वातंत्र्य चळवळ चालविली. लोकमान्य टिळक, भगतसिंग, सुभाषचंद्र बोस, जवाहरलाल नेहरू, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर अशा अनेक नेत्यांनी आणि समाजसुधारकांनी स्वातंत्र्यलढ्यात मोठे योगदान दिले. डॉ. बाबासाहेबांनी शिक्षणाचा प्रसार केला. ते भारताच्या संविधानाचे मुख्य शिल्पकार होते. भारतभर आंदोलन, सत्याग्रह, भारत छोडो आंदोलन अशा अनेक चळवळी झाल्या. शेवटी इंग्रजांना भारत सोडावा लागला. १५ ऑगस्ट १९४७ रोजी भारत स्वतंत्र झाला.

भारत हा वेगाने प्रगती करणारा देश आहे. आज भारत विज्ञान आणि तंत्रज्ञानाच्या मदतीने पुढे जात आहे. २०४७ साली भारताच्या स्वातंत्र्यला १०० वर्षे पूर्ण होतील. त्यावेळी भारत देश विकसित देश व्हावा, असे सर्वांना वाटते. हे स्वप्न पूर्ण करण्यासाठी तंत्रज्ञान खूप महत्त्वाचे आहे. तंत्रज्ञानामुळे भारत पुढे जात आहे. तंत्रज्ञान म्हणजे माणसाने आपले काम सोपे करण्यासाठी बनविलेली साधने होय. मोबाईल, टी.व्ही. आणि इंटरनेट ही तंत्रज्ञानाची सोपी उदाहरणे आहेत. तंत्रज्ञानामुळे काम लवकर होते. आपले जीवन खूप सोपे होते आणि आज भारतांमध्ये तंत्रज्ञानाशिवाय जीवन अत्यंत कठीण झाले आहे.

तंत्रज्ञानामुळे शिक्षण सोपे झाले आहे. ऑनलाईन वर्ग सुरू झाले आहेत. मोबाईल आणि संगणकावर अभ्यास करता येतो. ग्रामीण भागातील मुलांनाही शिक्षण मिळते. त्यामुळे शिक्षणाचा दर्जा वाढला आहे. तंत्रज्ञानामुळे आरोग्य सेवा सुधारल्या आहेत. मोठी रुग्णालये तयार झाली आहेत. डॉक्टर, शिक्षक आपल्याला ऑनलाईन सल्ला देऊ शकतात व डॉक्टर ऑनलाईनच्या माध्यमातून आजारावर उपचार लवकर करतात. शेतातही तंत्रज्ञानाचा वापर वाढला आहे. त्यामुळे आधुनिक शेती केली जाते. पाणी व खतांचा योग्य वापर होतो त्यामुळे उत्पादन वाढते. तंत्रज्ञानामुळे आपल्या जीवनात अनेक बदल घडले आहेत. त्यामुळे विकसित भारत आणि तंत्रज्ञान हा विषय आज अत्यंत महत्त्वाचा आहे. तंत्रज्ञान म्हणजे माणसाचे काम सोपे करण्यासाठी बनविलेली साधने आणि पद्धती होय. मोबाईल, संगणक, इंटरनेट, रोबोट्स, उपग्रह या तंत्रज्ञानाच्या पद्धती आहेत. आपले जीवन तंत्रज्ञानामुळे सोयीस्कर आणि जलद झाले आहे.

तंत्रज्ञानाचे महत्त्वाचे प्रकार :

१] शिक्षणात तंत्रज्ञान : तंत्रज्ञानामुळे शिक्षण अधिक सोपे झाले आहे. ऑनलाईन वर्ग, स्मार्ट क्लास रूम, ChatGPT, Google, डिजिटल फळे, YouTube यामुळे विद्यार्थी घरबसल्या अभ्यास करू शकतात. ग्रामीण भागातील मुलांनाही चांगले शिक्षण मिळते. यामुळे भारताचे भविष्य उज्ज्वल बनत आहे.

२] आरोग्य क्षेत्रातील तंत्रज्ञान :- तंत्रज्ञानामुळे शिक्षण अधिक सोपे झाले आहे. आधुनिक रुग्णालये, वैद्यकीय उपकरणे आणि ऑनलाईन डॉक्टरांचा सल्ला यामुळे उपचार जलद आणि सोपे झाले आहेत. आज आजारावर वेळेवर उपचार मिळतात आणि लोकांचे जीवन सुरक्षित होते.

३] शेती व तंत्रज्ञान :- भारत हा कृषिप्रधान देश आहे. आधुनिक शेतीपद्धती, ठिबक सिंचन, हवामान अंदाज, माती परीक्षण आणि कृषी ॲप्स यामुळे शेतकऱ्यांचे काम सोपे झाले. त्यामुळे शेतकऱ्यांचे उत्पन्न वाढले आहे तसेच ग्रामीण भागाचा विकास होत आहे.

४] उद्योग, रोजगार आणि तंत्रज्ञान :- तंत्रज्ञानामुळे उद्योगधंद्याचा विकास झाला आहे. माहिती तंत्रज्ञान (IT), स्टार्टअप्स, डिजिटल व्यवसाय यामुळे रोजगाराच्या नवीन संधी निर्माण झाल्या आहेत. 'मेक इन इंडिया' 'स्टार्टअप इंडिया' सारख्या योजना भारताला सक्षम बनवितात. डिजिटल व्यवहार आणि ऑनलाईन बँकिंगमुळे आर्थिक व्यवहार सोपे झाले आहेत.

५] तंत्रज्ञानासमोरील आव्हाने :- तंत्रज्ञानाचे फायदे खूप आहेत. पण काही अडचणीही आहेत. सायबर गुन्हे, बेरोजगारीची भीती, गोपनीयतेचा प्रश्न, आणि डिजिटल दरी या समस्या आहेत. त्यामुळे तंत्रज्ञानाचा वापर जबाबदारीने आणि नैतिकतेने करणे आवश्यक आहे.

निष्कर्ष :-

विकसित भारत २०४७ साठी तंत्रज्ञान हा मुख्य आधार आहे. शिक्षण, आरोग्य, शेती, उद्योग, प्रशासन या सर्व क्षेत्रात तंत्रज्ञानाचा योग्य वापर केला तर भारत नक्कीच आत्मनिर्भर राष्ट्र बनेल. तंत्रज्ञानासोबत मानवी मूल्ये, सामाजिक जबाबदारी आणि राष्ट्रीय एकात्मता जपली गेली तरच खऱ्या अर्थाने विकसित भारताची निर्मिती होईल. २०४७ पर्यंत भारत विकसित, समृद्ध, तंत्रज्ञानप्रधान आणि समृद्ध राष्ट्र बनेल. लोकांचे जीवनमान उंचावलेले असेल आणि भारत जागतिक स्तरावर आपले स्थान मजबूत करेल. शेवटी असे म्हणता येईल की, तंत्रज्ञानामुळे भारत विकसित होत आहे. तंत्रज्ञानाचा योग्य वापर केल्यास भारत नक्कीच विकसित देश बनेल.

विकसित भारत २०४७ : एक संकल्प, एक स्वप्न

- दंडे सुषमा सतीश

बी.ए.प्रथम वर्ष

भारताला स्वातंत्र्य मिळून २०४७ साली १०० वर्ष पूर्ण होतील. हा टप्पा केवळ उत्सवाचा नसून देशाच्या सर्वांगीण विकासाचा व प्रगतीचा असेल, अशी प्रत्येक भारतीयाची अपेक्षा आहे.

“स्वराज्य हा माझा जन्मसिद्ध अधिकार आहे आणि मी तो मिळविणारच” ही गर्जना लोकमान्य टिळकांनी केली आणि स्वातंत्र्यलढ्याला एक नवीन दिशा मिळाली. आपण आता स्वातंत्र्याच्या अशा काळात आहोत ज्याला ‘अमृत काळ’ असे म्हणतात.

जेव्हा भारताला १०० वर्षे पूर्ण होतील तेव्हा आपला भारत कसा असेल याची कल्पना आपण करू शकतो. याचे उत्तर म्हणजे ‘विकसित भारत २०४७’. हे केवळ एक स्वप्न नसून १४० कोटी भारतीयांचा एक दृढ संकल्प आहे. भारतीयांच्या प्रगतीचा एक व्यापक आराखडा आहे.

भारत हा प्राचीन

काळापासून ज्ञान, संस्कृती व सामर्थ्याचा केंद्रबिंदू राहिलेला देश आहे. स्वातंत्र्यानंतरच्या सत्तर वर्षांत भारताने अडचणींवर मात करून आपले स्थान कायम उंचावर ठेवले आहे. आर्थिक, राजकीय, सामाजिक, धार्मिक व तांत्रिक क्षेत्रात प्रगती केली आहे.

भारताचे प्रधानमंत्री नरेंद्र मोदी यांनी घोषित केलेल्या या अभियानाने देशाला नवे दिशादर्शन दिले आहे. आता पर्यंतचा प्रवास हा संघर्षाचा व बलिदानाचा होता. पण आता आपले लक्ष १५ ऑगस्ट २०४७ कडे लागलेले आहे. तेव्हा आपल्या भारताला १०० वर्षे पूर्ण होतील व भारत तेव्हा एक ‘विकसित राष्ट्र’ म्हणून जगासमोर उभा राहील, हे प्रत्येक भारतीयांचे स्वप्न आहे.

विकासाचे मुख्य आधारस्तंभ :-

पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी विकसित भारतासाठी चार महत्त्वाचे 'स्तंभ' मांडले आहेत.

- i. युवाशक्ती
- ii. नारीशक्ती
- iii. शेतकरी
- iv. गरीब कल्याण.

या चार स्तंभाचे खूप महत्त्व आहे.

- पहिला स्तंभ देशाच्या भवितव्याचे महत्त्व सांगतो. त्यांचे कौशल्य व नाविन्यपूर्ण विचार हे भारताला जागतिक स्तरावर नेतील हे युवाशक्तीचे महत्त्व आहे.
- दुसरा स्तंभ स्त्रियांच्या सक्षमीकरणावर आहे. महिलांचे आर्थिक व सामाजिक सक्षमीकरण हा विकासाचा कणा आहे. अनेक प्रदेशात, खेड्या-पाड्यात महिला अशिक्षित आहेत. म्हणजेच भारतातील काही महिलांना स्वातंत्र्य नाही, म्हणूनच केंद्र सरकारने नारीशक्ती हा स्तंभ हाती घेतला आहे.
- तिसरा स्तंभ आपल्या शेतकरी बांधवासाठी आहे. शेतीमध्ये आधुनिकीकरण करून शेतकऱ्यांचे उत्पन्न वाढविणे व त्यांना उत्पन्न मोबदला देणे. आतापर्यंत शेतकऱ्यांचे खूप हाल झालेत यापुढे त्यांना मदत केंद्र सरकार करणार. शेतकऱ्यांच्या उत्पन्नामुळे आपल्या देशाला खूप मदत होईल.
- चौथा स्तंभ म्हणजेच गोर-गरिबांच्या कल्याणाचा. समाजातील शेवटच्या स्तरावरील व्यक्तीचे कल्याण होत नाही तेव्हापर्यंत देश विकसित झाला असे म्हणता येणार नाही.
- विकसित भारत म्हणजे काय? हा सर्वांना भेडसावणारा प्रश्न. विकसित भारत म्हणजे जिथे प्रत्येक नागरिकाला दर्जेदार शिक्षण, आरोग्य, रोजगार व सुरक्षित वातावरण मिळणे. २०४२ पर्यंत भारत जगातील तिसऱ्या तरी क्रमांकावरील सर्वात मोठी अर्थव्यवस्था असणारा देश बनायला हवा. हे ध्येय साध्य करण्यासाठी सरकारने 'अमृतकाळ' (२०२३-२०४७) म्हणून ओळखला जाणारा कालखंड घोषित केला आहे. या काळात सरकार डिजिटल इंडिया, मेक इन इंडिया, आत्मनिर्भर भारत यासारख्या योजना राबविणार आहेत.

आर्थिक विकास :-

विकसित भारताचे पहिले पाऊल म्हणजे आर्थिक समृद्धी. आज भारत जगातील पाचव्या क्रमांकाच्या स्थानांवर आहे. २०४७ पर्यंत आपण चीन व अमेरिकेला मागे टाकू शकतो. यासाठी आपण उत्पादन क्षेत्राला चालना देणे आवश्यक आहे. उदाहरणार्थ, भारतातील स्मार्टफोन उत्पादन २०१४ मध्ये शून्य होते, पण आज ते ३० कोटींहून जास्त आहे.

कृषी क्षेत्रही महत्त्वाचे आहे. कारण भारत कितीही विकसित झाला तरी १४० कोटी जनतेला रोजगार (नोकरी) नाही देऊ शकत. भारताची ५० टक्के लोकसंख्या कृषी क्षेत्रावर अवलंबून आहे.

शेतकऱ्यांना टेक्नॉलॉजी आधारित शेती मिळेल. पर्यटन क्षेत्रातही प्रचंड क्षमता आहे. आपल्या देशाला पुढे घेऊन जाण्याची पूर्ण क्षमता भारतातील किल्ले, मंदिरे, ताजमहल, लेण्यांमध्ये आहे.

तांत्रिक आणि वैज्ञानिक प्रगती :-

२०४७ पर्यंत भारतात तंत्रज्ञानाचे राज्य असेल. ग्रामीण भागात हाय-स्पीड इंटरनेट असेल. मेट्रो व इलेक्ट्रिक वाहने संपूर्ण भारतावर राज्य करतील. स्पेस क्षेत्रात इस्त्रोने चंद्रयान, मंगलयान यश मिळविले आहे. २०४७ पर्यंत आपण त्यावर घरे सुद्धा बांधू शकतो. इलेक्ट्रिक व्हेईकल्समुळे प्रदुषण कमी होईल. २०४७ पर्यंत १००% इलेक्ट्रिक ट्रान्सपोर्ट सुरू होईल. सायबर सिक्युरिटी आणि डेटा प्रोटेक्शन साठी मजबूत कायदे येतील.

पर्यावरण संरक्षण :-

पर्यावरण संरक्षण म्हणजे शाश्वत विकास. आपला विकसित भारत हिरवा असेल. जंगले (वनक्षेत्र) ३०-४०% वाढतील. प्लास्टिक बंदी, नद्या-नाले स्वच्छ असतील. आणखी चांगल्या पद्धतीने आपण पर्यावरणाचे रक्षण करू.

आव्हाने :-

वरील सर्व गोष्टी करताना आव्हाने (अडथळे) यांना सामोरे जावे लागेल हे खरे आहे. महत्त्वाचे म्हणजे आपली लोकसंख्या हे खूप मोठे आव्हान आहे. आपण याला अंमलात आणायला हवे. लोकसंख्येवर नियंत्रण ठेवावे लागेल. आव्हाने फक्त आपल्याच देशांतून येणार नाहीत तर बाहेरच्या देशांकडून आपल्या देशाला अडथळे निर्माण होतील. जागतिक स्पर्धेत चीन, अमेरिका यांच्याशी मुकाबला होऊ शकतो.

विकसित भारत २०४७ हे केवळ सरकारचे स्वप्न नसून आपण याला आपले स्वप्न म्हणून बघायला हवे. आपल्याकडून जेवढी मदत होईल तेवढी आपण मदत करू. आपल्या मेहनतीने, एकतेने, नवकल्पनांमुळे हे साध्य होईल. आपला हा भारत केवळ स्वतःचा विचार करणारा देश नसून सर्व राष्ट्रांना सोबत घेऊन चालणारा एकमेव देश असेल. आपण आपल्या स्वदेशी वस्तू वापरायला हव्या.

“माझा देश विकसित व्हावा” यासाठी आपण जिद्द बाळगायला हवी. आपले “विकसित भारत २०४७” हे स्वप्न नक्कीच पूर्ण होईल.

चला, तर मग एकत्र हातात-हात घालून आपल्या भारताला घडवूया. विकसित, समृद्ध व शक्तिशाली राष्ट्र बनवू. जय महाराष्ट्र, जय भारत!

विकसित भारत आणि स्त्री शिक्षण

- केंद्रे साक्षी अण्णाराव

बी.एस्सी.प्रथम वर्ष

ती शिकली तर उघडतो विकासाचा दरवाजा, तिच्या पावलांनीच भारत होतो नव्या युगाचा राजा. भारत आज “विकसित भारत” या स्वप्नाकडे वेगाने वाटचाल करतो आहे. मोठे रस्ते, उद्योग, तंत्रज्ञान, डिजिटल सेवा सगळीकडे परिवर्तन दिसतं. पण या चित्रात एक महत्त्वाचा प्रश्न उभा राहतो — स्त्रिया पण या विकासाच्या प्रवाहात किती पुढे येत आहेत?

खरं सांगायचं तर, स्त्री शिक्षणाशिवाय विकसित भारताची कल्पना अपूर्ण आहे. कारण घर, शेती आणि समाज या तिन्हीची धुरा स्त्रियांच्या खांद्यावरच असते.

गावातील अनेक महिलांनी आयुष्य कष्टात घालविले, पण संधी मिळाली नाही. शिक्षण म्हणजे केवळ वाचन-लेखन नाही ती स्वतःची ओळख, आत्मविश्वास आणि निर्णयक्षमता देतं.

शिक्षित स्त्री स्वतःच्या घराबरोबर समाजालाही मार्ग दाखविते.

आज शेती विज्ञानावर चालते. बियाणे, माती-परीक्षण, बाजारभाव, हवामान सर्व माहिती मोबाईलवर उपलब्ध आहे. जेव्हा स्त्रिया शिक्षित होतात, तेव्हा त्या

- बचत गट चालवतात.
- सेंद्रिय शेती शिकतात.
- प्रक्रिया उद्योग (पापड-लोणचे, दुग्धव्यवसाय) सुरू करतात आणि कुटुंबाचे उत्पन्न दुप्पट करतात.

आपल्या आई-आजींच्या पिढीने कष्ट केले, पण शिकण्याची संधी कमी मिळाली. आज परिस्थिती बदलते आहे आणि बदलाची किल्ली आहे शिक्षण. शिक्षित स्त्री घरखर्च मोजते, बचत करते. आरोग्याकडे लक्ष देते. मुलांच्या भविष्यासाठी विचार करते आणि चुकीच्या प्रथांना प्रश्न विचारते, म्हणूनच म्हटलं जातं —

“एका मुलाला शिकवलं तर एक व्यक्ती घडते,
पण एका स्त्रीला शिकवलं तर संपूर्ण कुटुंब घडतं.”

पण आजच्या काळात अजूनही काही अडथळे?

हो — प्रवास सोपा नाही.

- काही ठिकाणी शाळा लांब, इंटरनेट आणि वीज अनियमित, घरकाम शेतीमुळे मुलीचं शिक्षण थांबतं, “मुलगी शिकून काय करणार?” असा जुना विचार अजूनही जिवंत आहे. पण उपायही स्पष्ट आहेत.

• मुलींसाठी शिष्यवृत्ती, डिजिटल साक्षरता शिबिरे पालक-जागृती मोहीम, सुरक्षित शाळा आणि स्वच्छ शौचालयाची व्यवस्था. खरा विकसित भारत म्हणजे —

- समान संधी
- स्वावलंबन
- सुरक्षितता
- आणि सन्मान

या चौकटीत स्त्री शिक्षण ही सर्वात मोठी गुंतवणूक आहे. शिक्षित स्त्री घर, शेती, समाज आणि राष्ट्र सगळ्यांना पुढे नेते.

- डिजिटल युग — शिकण्याची नवी वाट —

आज मोबाईल हातात असेल तर नवी शाळा आपल्या जवळच आहे. ऑनलाईन व्हिडिओ, सरकारी योजना, प्रशिक्षण वर्ग हे सगळं बोट्यांच्या टोकावर. अनेक भागातील महिलांनी — शिवणकाम, अन्नप्रक्रिया, कुकरी, संगणक, ऑनलाईन विक्री यातून घरबसल्या उद्योजिका होण्याचा मार्ग शोधला आहे. इथे डिजिटल इंडिया + स्त्री शिक्षण हीच विकसित भारताची जिकणारी जोडी आहे.

शिक्षित आई मुलांच्या आयुष्याला वेगळीच दिशा देते ती — स्वच्छता आरोग्याबद्दल जागरूकता ठेवते, कुपोषण, लसीकरण, स्वच्छ पाणी याची काळजी घेते. मुलीचं शिक्षण थांबू देत नाही, मुलींच्या लवकर लग्न प्रथेला थांबविते, मुलामुलींमध्ये भेदभाव करत नाही. अशा घरातून वाढणारी पिढी आत्मविश्वास, कष्टाळू आणि जबाबदार बनते. हा विकास आकड्यांत नाही तो मानसिकता बदलण्यात आहे. स्त्री शिक्षणामुळे आर्थिक विकासालाही गती मिळते. स्त्रियांचा सहभाग वाढल्याने उत्पन्न वाढते. दारिद्र्य कमी होते आणि देश आत्मनिर्भरतेकडे वाटचाल करतो.

आजचा भारत हा बदल स्वीकारत आहे. बेटी बचाओ, बेटी पढाओ, मुलींना मोफत शिक्षण, वसतिगृहे अशा अनेक शासकीय उपक्रमांमुळे मुली शिक्षणाकडे वळत आहेत. त्यामुळे ग्रामीण व शहरी भागात स्त्री साक्षरतेचे प्रमाण वाढत आहे.

स्त्री व्यक्तिमत्त्वाचा सर्वांगीण विकास व परिपोषण करणारे महत्त्वाचे साधन म्हणजे स्त्रीशिक्षण होय. मुलींच्या शैक्षणिक पातळीत सुधारणा केल्याने तरुण स्त्रियांच्या आरोग्यावर आणि आर्थिक भविष्यावर स्पष्ट प्रभाव पडतो, ज्यामुळे समाजाच्या भविष्यात सुधारणा होते. शेतीत आपण बी पेरतो, माहिती तयार करतो, पाणी देतो, जपतो, थोडा वेळ मागतो, पण शेवटी सुफळ पीक उभं राहतं तसंच — स्त्री शिक्षणाचं बी आज रोवले, तर उद्याचा भारत समृद्ध, सुजाण आणि आत्मनिर्भर बनेल.

चला — घराघरात, शाळा शाळेत, शेतशिवारात एकच निर्धार पक्का करूया-

“प्रत्येक मुलगी, शिकलीच पाहिजे — कारण तिच्यातच विकसित भारताचं भविष्य दडलं आहे.”

स्वप्न विकसित भारताचे

- वाकळे वैष्णवी ज्ञानेश्वर

बी.एस्सी.द्वितीय वर्ष

स्वातंत्र्याच्या अमृतमहोत्सवाकडून शताब्दीकडे वाटचाल करताना भारत आज जगाच्या नकाशावर एक उदयोन्मुख महासत्ता म्हणून चमकत आहे. २०४७ पर्यंत भारताला एक राजकीय उद्दिष्ट नसून ती प्रत्येक भारतीयाची सामूहिक प्रतिज्ञा आहे. या स्वप्नपूर्तीसाठी आपल्याकडे असलेल्या संधी, बदल आणि तंत्रज्ञान हे तीन मुख्य आधारस्तंभ आहेत.

‘स्वप्न विकसित भारताचे’ हा केवळ एक नारा नसून प्रत्येक भारतीयाचा एक संकल्प आहे. १९४७ कडून २०४७ कडे वाटचाल करताना, जेव्हा भारत आपल्या स्वातंत्र्याची १०० वर्षे पूर्ण करेल तेव्हाचा भारत कसा असेल याचे चित्र डोळ्यासमोर उभे राहते.

भारत आज जागतिक पटलावर एका महत्त्वपूर्ण वळणावर उभा आहे. ‘स्वातंत्र्याचा अमृत काळ’ साजरा करीत असताना आपण केवळ भूतकाळातील यशाचे गोडवे न गाता, भविष्यातील एका सक्षम आणि स्वावलंबी भारताचे स्वप्न पाहत आहोत. २०४७ साली जेव्हा भारत स्वातंत्र्याची शताब्दी साजरी करेल, तेव्हा तो एक ‘विकसित राष्ट्र’ म्हणून जगाचे नेतृत्व करेल, ही केवळ इच्छा नसून तो १४० कोटी भारतीयांचा निर्धार आहे.

भारत हा जगातील सर्वात तरुण देश म्हणून ओळखला जातो. आपल्या देशातील तरुणांच्या हातांना काम आणि त्यांच्या बुद्धिला योग्य वाव मिळाला तर ‘विकसित भारत’ हे स्वप्न लवकरच सत्यात उतरेल. माझ्या स्वप्नातील विकसित भारत हा केवळ आर्थिकदृष्ट्याही प्रबळ असेल.

समाजाच्या प्रश्नांमधूनच नवे विज्ञान-तंत्रज्ञान, नवीन उद्योग व नवीन नोकऱ्या तयार करण्याची धमक आणि कुवत आपल्याकडे येणे गरजेचे आहे, तसेच प्रत्येक नागरिकांच्या मनात जर असा विचार असेल म्हणजेच “डोळे विज्ञानवादी ठेवा तुमचं मन अध्यात्मवादी ठेवा आणि बुद्धी वास्तववादी ठेवा अशा त्रिसूत्रीने तुम्ही जगला तर उत्तम प्रकारे जगू शकता आणि देशाच्या विकासासाठी हातभार लाऊ शकता, ही सुद्धा पुढील येणाऱ्या काळाची गरज आहे.”

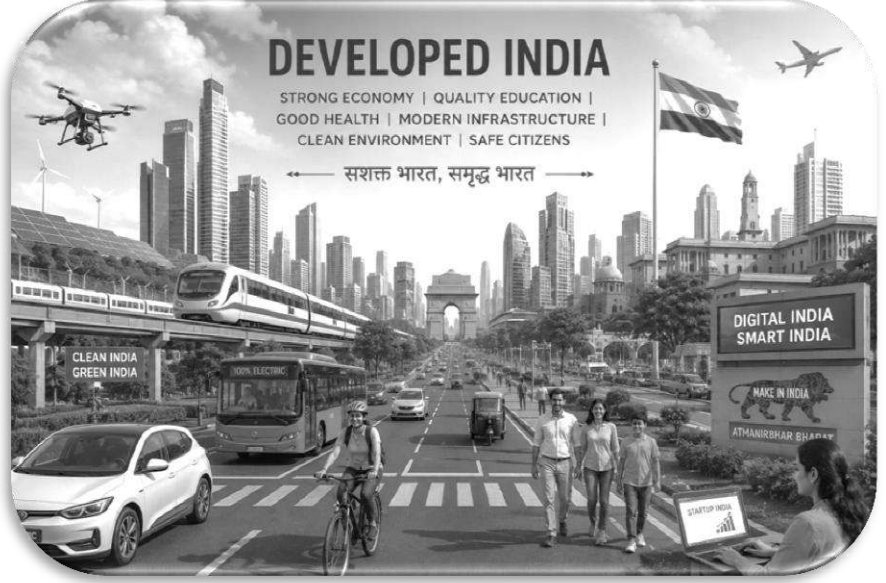
• आर्थिक महासत्ता आणि औद्योगिक क्रांती :-

विकसित भारताचे पहिले लक्षण म्हणजे त्याची आर्थिक सुबता केवळ जीडीपी (GDP) वाढविणे म्हणजे विकसित नव्हे, तर तो विकास सर्वसमावेशक असणे गरजेचे आहे. माझ्या स्वप्नातील भारतात ‘मेक इन इंडिया’ च्या माध्यमातून प्रत्येक वस्तूवर ‘मेड इन इंडिया’ ची मोहर असेल.

लघुउद्योगांना मिळणारे बळ आणि स्टार्टअप संस्कृतीमुळे आपला तरूण हा 'नोकरी मागणारा' न राहता 'नोकरी देणारा' बनेल.

• तंत्रज्ञान आणि विज्ञानातील प्रगती :

नव्या तंत्रज्ञानाचा विकास आणि शिक्षणावर भर देणे तसेच निर्यात आधारित औद्योगिकीरण करणे हे विकसित भारताचे लक्षण असून तेथील उच्च मनुष्यबळ विकास निर्देशांक व दर्जेदार जीवनमान यामुळे देशाचे दरडोई उत्पन्न वाढू शकते. विकसित भारताचे पहिले पाऊल म्हणजे तंत्रज्ञानातील स्वावलंबन गावागावात इंटरनेट पोहोचले असून शेतीपासून ते उद्योगापर्यंत सर्वत्र आधुनिक तंत्रज्ञानाचा वापर होईल. भारताची अंतराळ मोहीम आणि माहिती तंत्रज्ञान (IT) क्षेत्रातील

दबदबा भारत देशाला जगाच्या शिखरावर नेऊन ठेवेल.

• शेतीचा कायापालट : आधुनिकतेची कास :

भारत हा कृषिप्रधान देश आहे, त्यामुळे शेतीच्या विकासालाही प्राधान्य द्यायला हवे. शेतकरी हा केवळ निसर्गावर अवलंबून न राहता, अचूक शेती (Precision Farming) तंत्रज्ञान आणि हवामान अंदाजाचा वापर करून जागतिक बाजारपेठेत आपला माल विकेल. शेतीला उद्योगाचा दर्जा मिळणे, हे विकसित भारताचे महत्त्वाचे लक्षण असेल.

• शिक्षण आणि संशोधनातील गुंतवणूक :

कोणतेही राष्ट्र हे तिथल्या प्रयोगशाळांमध्ये आणि वर्गांमध्ये घडत असते. विकसित भारतासाठी आपल्याला शिक्षणाकडून 'संशोधन' (Research) कडे वळावे लागेल. जागतिक स्तरावरील पहिल्या १०० विद्यापीठांमध्ये भारताच्या संस्थांचा समावेश असणे आणि नवनवीन पेटंट्स (Patents) नोंदविण्यात भारताचा जगात अग्रक्रम असणे हे आपल्या प्रगतीचे मोजमाप असेल.

• शाश्वत विकास आणि पर्यावरण रक्षण :

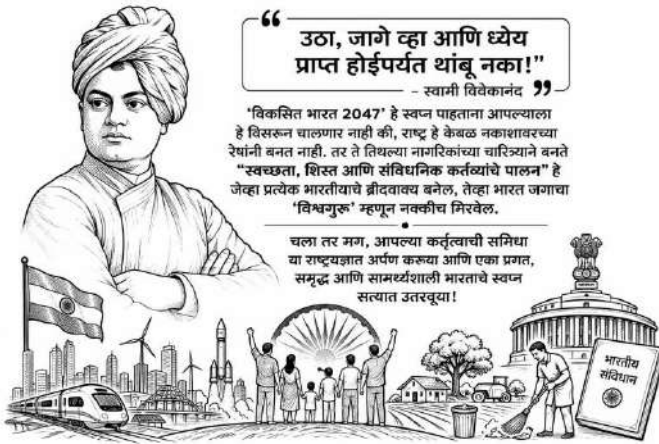
खरा विकास तोच जो निसर्गाचा समतोल राखतो २०४७ चा भारत हा 'नेट झिरो' उत्सर्जनाकडे वाटचाल करणारा असेल. सौर ऊर्जा आणि हरित हायड्रोजनचा (Green Hydrogen) वापर करून आपण पर्यावरणाचे रक्षण करू आपली शहरे 'स्मार्ट' असतीलच, पण आपली गावेही सर्व सोयीसुविधानी युक्त आणि निसर्गरम्य असतील.

• सामाजिक समता आणि सुशासन :

विकसित भारताचे सर्वात सुंदर चित्र म्हणजे तिथली सामाजिक एकता. जिथे जाती-पातीच्या भिंती गळून पडल्या असतील आणि 'अंत्योदय' म्हणजेच शेवटच्या रांगेतील व्यक्तीचा विकास हेच शासनाचे ध्येय असेल. महिलांचे केवळ सक्षमीकरण नाही, तर महिलांच्या नेतृत्वाखालील विकास (Women-led Development) हे आपल्या समाजाचे वास्तव असेल. विकसित भारतात जात, धर्म आणि पंथ यांच्या पलीकडे जाऊन माणुसकीला महत्त्व असेल. महिलांना समाजात बरोबरीचे स्थान मिळेल आणि त्या सुरक्षित वातावरणात देशाच्या प्रगतीत मोलाचे योगदान देतील. भ्रष्टाचारमुक्त

प्रशासन हे या भारत देशाचे वैशिष्ट्य असेल.

'विकसित भारत' घडविणे ही केवळ सरकारची जबाबदारी नाही, तर ती आपली सर्वांची सामूहिक जबाबदारी आहे. जेव्हा प्रत्येक भारतीय आपले नागरिक म्हणून कर्तव्य चोख बजावेल तेव्हाच खऱ्या अर्थाने भारताचा तिरंगा संपूर्ण जगात मानाने फडकेल.

“उठा, जागे व्हा आणि ध्येय प्राप्त होईपर्यंत थांबू नका!”

- स्वामी विवेकानंद

‘विकसित भारत २०४७’ हे स्वप्न पाहताना आपल्याला हे विसरून चालणार नाही की, राष्ट्र हे केवळ नकाशावरच्या रेषांनी बनत नाही. तर ते तिथल्या नागरिकांच्या चारित्र्याने बनते “स्वच्छता, शिस्त आणि संविधानिक कर्तव्यांचे पालन” हे जेव्हा प्रत्येक भारतीयाचे ब्रीदवाक्य बनेल, तेव्हा भारत जगाचा ‘विश्वगुरू’ म्हणून नक्कीच मिरवेल.

चला तर मग, आपल्या कर्तृत्वाची समिधा या राष्ट्रयज्ञात अर्पण करूया आणि एका प्रगत, समृद्ध आणि सामर्थ्यशाली भारताचे स्वप्न सत्यात उतरवूया!

विकसित भारत आणि स्त्री शिक्षण

- पोतदार नेहा सुधीर

एम.ए.प्रथम वर्ष

‘विकसित भारत २०४७’ हा भारताचा १०० वा वर्धापन दिन आणि २०४७ या दिनानिमित्त भारतास २०४७ पर्यंत विकसित राष्ट्र बनविण्याची एक महत्वाकांक्षा, ध्येय होय. भारताने आर्थिक, सामाजिक, तांत्रिक सुधारणा, पायाभूत सुविधा विकास आणि पर्यावरणपूरक विकास यासारख्या विविध पैलूंवर लक्ष केंद्रित केले आहे. फक्त आर्थिक विकास हे या धोरणाचे उद्दिष्ट नसून प्रत्येक तळागाळातील माणसाचा विकास आणि त्यास स्वावलंबी बनविण्याचे स्वप्न हे या धोरणात अधोरेखित केले आहे. समाज घटक आणि सरकार या दोघांच्या प्रयत्नातून निर्माण होणारे हे जग नव्या प्रगतीचा पाया आहे. देशातील प्रत्येक घटकाने केलेल्या प्रयत्नांतून निर्माण होणारे नवे राष्ट्र हे समानतेचे, न्यायाचे आणि मानवी सुधारणावादी तत्वांने प्रेरित झालेले असेल.

आपल्या देशात नवी क्रांती घडतेय हे चांगलेच आहे पण या सोबतच समाजाचा असा अविभाज्य घटक आहे जो विकसित, शिक्षित केल्याशिवाय समाज पुढे जाणे अशक्यच होय. जो घटक म्हणजे स्त्री होय. मुळातच समाज आणि समाजव्यवस्था ही मुख्य दोन घटकांनी बनलेली आहे. एक पुरुष आणि दुसरा घटक म्हणजे स्त्री. स्त्रीशिक्षण फक्त महत्त्वाचे नाही तर स्त्रीच बुद्धीच्या विकासाचे साधन आहे. शिक्षण हे स्त्रियांना त्यांच्या हक्काची, अधिकारांची जाणीव करून देण्याचे प्रभावी शस्त्र आहे. विकास हा फक्त एकाच घटकांसाठी नसतो तर तो समस्त मानवजातीच्या विकासाचे कारण ठरते. विकसित भारत २०४७ या धोरणांचा अभ्यास करते. शिक्षण या महत्त्वाच्या मुद्यांचा समावेशही भारतातील प्रत्येक स्त्रीसाठी एक नवीन संधी असेल.

स्त्री शिक्षणामुळे महिला सक्षम, आत्मनिर्भर बनतात आणि समाजाच्या आर्थिक व सामाजिक विकासाचा पाया रचला जातो. महिलांना आत्मविश्वासू बनविण्याचे एकमेव साधन म्हणजे शिक्षण होय. स्त्री ही फक्त एकटीच शिकत नाही तर ती संपूर्ण घर शिक्षित करते. स्त्री शिक्षणाने देशाच्या विकासास हातभार लागतो. एवढेच नाही तर जगामध्ये देशाचे नेतृत्त्व करण्याचे कार्य स्त्री शिक्षणाने होते. शिक्षणामुळे महिला या बालविवाह, हुंडा पद्धत, घरगुती हिंसाचार, महिलांचे शारीरिक छळ या समस्यांनाही तोंड देऊ शकतात. शिक्षणात कायद्याची ओळख होते आणि स्त्रियांच्या अन्यायाविरुद्ध आवाज उठविला जातो. कोणत्याही व्यक्तीस अन्यायाची जाणीव होणे यासाठी त्या व्यक्तीने न्याय आणि अन्याय यातील फरक समजून घेणे यासाठीही बुद्धीचा विकास आवश्यक आहे. त्यामुळे जेव्हा स्त्री शिक्षित होईल, बुद्धीचा विकास होईल तेव्हाच न्याय आणि अन्यायातील फरक कळेल. कायद्यात स्त्रियांसाठी तरतुदी आहेत पण त्या कायद्याचे ज्ञान स्त्रियांस असणे आवश्यक आहे जे ज्ञान शिक्षणातर्फे स्त्रियांस लाभते. समाज आणि राष्ट्राच्या सक्षमीकरणात महिलांची भूमिका महत्त्वाची आहे. शिक्षण हा प्रत्येक माणसाचा अधिकार आहे मग तो पुरुष असो वा महिला. २१ व्या शतकातही विकसनशील देशांमध्ये महिलांचा साक्षरता दर अजूनही कमी आहे. भारतासारख्या विकसनशील देशांमध्ये महिलांचा साक्षरता दर हा फक्त ६५.४६% आहे. महिलांमध्ये साक्षरता दर कमी असण्याचे कारण महिलांमध्ये योग्य संसाधनांचा अभाव, लिंग विषमता आणि जुने सामाजिक विचार जे भारतातील साक्षरता दरात असंतुलन निर्माण करतात. अशा परिस्थितीचा आढावा घेऊन सरकारने 'बेटी बचाओ, बेटी पढाओ', मुलींचे शिक्षण, सुकन्या समृद्धी योजना, उडान इत्यादी विविध कार्यक्रम सुरू केले आहे. या सर्व धोरणांचा, कार्यक्रमांचा मुख्य उद्देश म्हणजे महिलांना शिक्षित करणे, त्यांच्या ज्ञानात भर घालणे, भविष्यात येणा-या संकटांना सामोरे जाण्यासाठी तत्पर करणे. १९ व्या आणि २० व्या शतकात महिला फक्त घरकामांसाठी होत्या आणि त्या काळात महिलांसाठी शिक्षणाची सोय नव्हती. ब्रिटिश काळात महिला शिक्षण ही संकल्पना निर्माण झाली. स्त्री शिक्षणासाठी ईश्वरचंद्र विद्यासागर, राजा राममोहन रॉय, केशव कर्वे, सावित्रीबाई फुले, महात्मा फुले, डेव्हिड डेअर, अँनी बेझंट आणि विविध सुधारकांनी महिला शिक्षणाचे महत्त्व आणि गरज निर्माण केली.

२१ व्या शतकांमध्ये महिलांना सक्षम आणि शिक्षित करण्यासाठी सरकारनेच नव्हे तर समाजाने आणि स्वतः स्त्रियांनी शिक्षणाचे महत्त्व ओळखावे. नवभारत हा स्त्री शक्तीचे रूप तिच्या विविध कार्यातून पाहिल असे पाऊल स्त्रियांनी उचलले पाहिजे. आजच्या काळातील स्त्री शिक्षण तर घेत आहे परंतु स्त्री शिक्षणासमोर अनेक आव्हाने उभी आहेत. प्रत्येकालाच शिक्षणाचा अधिकार आहे. जे लोक आणि समुदाय शिक्षणाप्रती जागरूक असतात. त्याच समाजाची प्रगती होते. महिलांना शिक्षणात विविध अडथळे येतात जसे की, लिंग असमानता, बालविवाह, गरिबी, शाळेत जाण्यास अडचणी आणि

सांस्कृतिक नियम सुरक्षिततेचा अभाव, महिला शिक्षकांची कमतरता इत्यादी कारणे समाजातील स्त्री-पुरुष असमानता या कारणामुळे आजपर्यंत स्त्रियांना विविध समस्यांना सामोरे जावे लागले. याचबरोबर स्त्रियांकडे आदराच्या भावनेने पाहिले जात नाही. त्यातही स्त्रीने घराबाहेर पडून काम केलेले समाजात आजही काही प्रमाणात मान्य नाही हे समाजाचे वास्तव आहे.

महिलांच्या शिक्षणात अनेक अडथळे येत असले तरी महिलांनी शिक्षणाचे महत्त्व ओळखणे हे त्यांच्याच आयुष्यातील पहिले प्रगतीचे पाऊल ठरेल. स्त्री शिक्षणाचे महत्त्वाचे आणि पहिले कार्य म्हणजे लिंग भेदभाव नष्ट करणे होय. चालत आलेल्या रुढींना तोडणे, समान शैक्षणिक संधी मिळण्यास मदत करते. शिक्षित महिला या उपजीविका भागवू शकतात. स्वतःचे निर्णय स्वतः घेऊ शकतात. आपले भविष्यातील निर्णय घेवून सुरक्षित आयुष्य निर्माण करू शकतात. यातून देश विकासासाठी साधला जाईल आणि स्वविकासही साधला जाईल. भारतातील गरिबी दर कमी होण्यासाठी मदत होईल. विकसित भारताचे स्थान हे फक्त पुरुषांचेच स्वप्न नाही तर त्यात स्त्रियांचाही वाटा असेल. या वाटचालीसाठी विकसित भारत २०४७ या अंतर्गत स्त्री शिक्षण हा महत्त्वाचा मुद्दा मांडण्यात येतोय आणि त्याचे प्रसारणही होत आहे. या गोष्टीची विशेष दखल घेतली जात आहे. सरकारतर्फे बेंटी बचाओ बेंटी पढाओ हा २०१४ मध्ये राबविण्यात आलेला यशस्वी उपक्रम आहे तर उडान ही योजना २०१३ मध्ये करण्यात आली. असे विविध उपक्रम सरकारने राबविले होते आणि ते यशस्वी होत आहेत.

भारत हा देश सांस्कृतिकरीत्या प्रचंड मोठा आहे. इथे प्रत्येक जात-धर्म पंथाचे लोक राहतात. विविध विचार, आचार वेगवेगळ्या संस्कृती येथे नांदतात. आपल्या देशात देवीची पूजा ही मोठ्या प्रमाणात केली जाते. तिला पाहण्यासाठी भक्तांच्या रांगा लागतात. आज आपण जेवढा आदर, भक्ती देवीची करतो तेवढ्याच जिद्दीने महिला शिक्षण, सक्षमीकरण या बाबीकडे तत्परतेने लढा देण्याची गरज आहे. ख-या अर्थाने भारत हा विकसित तेव्हाच होईल जेव्हा येथील प्रत्येक स्त्री शिक्षित व सक्षम असेल.

स्वप्नांचा भारत

- सूर्यवंशी प्रीती शिवाजी

११ वी कला

उषःकालाच्या किरणांत जागा होतो देश माझा,
मातीच्या सुगंधात गुंफले स्वप्न भविष्याचे ।
पर्वत, नद्या, शेत, गावे, शहरांची गर्दी,
एकसंघ धाग्यात बांधलेली माणुसकीची साखळी ।

इतिहासाच्या पानांत कोरले शौर्याचे शब्द
त्याग, बलिदानांनी घडले स्वातंत्र्याचे पर्व ।
आजही त्या रक्ताची ऊब शिरांमध्ये वाहते
नव्या भारताच्या निर्मितीला प्रेरणा देते ।

शाळेच्या पायरीवर उभी आशेची पिढी,
हातात पुस्तक, डोळ्यांत उज्ज्वल सकाळी ।
ज्ञानाच्या प्रकाशात दूर होती अज्ञानाची छाया
शिक्षणातून घडते समाजाची नवी माया ।

शेतक-यांच्या घामात आहे सोन्याची चमक
त्याच्या श्रमांवर उभी देशाची प्रत्येक धमक ।
विज्ञान, तंत्रज्ञान, उद्योगांची भरारी
कष्टक-यांच्या स्वप्नांनी मिळते नवी दिशा सारी ।

नारी शक्ती जेव्हा उभी राहते निर्धाराने,
तेव्हा बदलतो इतिहास तिच्या पावलांनी
समानतेचा दीप उजळतो घराघरांत
सन्मान, स्वाभिमान नांदतो प्रत्येक मनात

जात, धर्म, भाषा, भेद विसरून सारे
एकतेच्या सुरात गातो भारत न्यारे ।
प्रेम, करुणा, सहिष्णुता हेच खरे बळ
यावरच उभे राष्ट्र, हेच यशाचे फळ

निसर्गाशी मैत्री जपतो जो समाज
तोच घडवितो उद्याचा समृद्ध काज ।
वृक्ष, नदी, वारा, धरती माता
आपलीच आहे ही सृष्टी साता ।

चुकातून शिकत पुढे चालत राहू
सत्य, श्रम, सेवा यांना कवटाळू ।
स्वप्न नाही हे ध्येय आहे आपले
घडवूया मिळून भारत तेजस्वी, उज्ज्वल, आपले भविष्य ।

विकसित भारत २०४७

- दंडे दिशा दिनेश

बी.एस्सी.तृतीय वर्ष

भारताची स्वातंत्र्याची १०० वी वर्षपूर्ती म्हणजेच २०४७ हे वर्ष प्रत्येक भारतीयांसाठी अत्यंत महत्त्वाचे आणि गौरवाचे असेल. १९४७ साली जेव्हा भारत स्वतंत्र झाला, तेव्हा तो गरीब, निरक्षर आणि सामाजिकदृष्ट्या अनेक अडचणींमध्ये अडकलेला देश होता. पण स्वातंत्र्यानंतरच्या सातत्यपूर्ण प्रयत्नांमुळे भारताने अनेक क्षेत्रांमध्ये लक्षणीय प्रगती केली आहे. तरीही, अजून आपण विकसित देशांच्या यादीत सामील झालो नाही. त्यामुळे भारत सरकारने २०४७ सालापर्यंत भारताला “विकसित देश” बनविण्याचे ध्येय ठेवले आहे. “विकसित भारत २०४७” हे केवळ एक स्वप्न नाही, तर एक सामूहिक संकल्प आहे.

विकसित भारत म्हणजे काय?

“विकसित भारत” म्हणजे असा देश :

- जिथे प्रत्येक नागरिक शिक्षित, सक्षम आणि सशक्त असेल.
- जिथे भूक, गरिबी, बेरोजगारी आणि अज्ञान यासारख्या समस्या उरलेल्या नाहीत.
- जिथे विज्ञान, तंत्रज्ञान, आरोग्य, शेती, उर्जा, संरक्षण आणि अर्थव्यवस्था यामध्ये जागतिक पातळीवरील स्पर्धेत भारत अग्रेसर असेल.
- जिथे स्त्रिया, दलित, आदिवासी आणि इतर वंचित घटकांना संधीची समानता मिळेल.
- आणि सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे, असा भारत जिथे ‘वसुधैव कुटुंबकम्’ या विचाराने प्रेरित सामाजिक, आर्थिक आणि नैतिक मूल्यांचा विकास झाला असेल.
- विकसित भारत म्हणजे लोकशाही मूल्यांवर आधारित सशक्त राष्ट्र.

शिक्षण क्षेत्रातील क्रांती :

शिक्षण हेच कुठल्याही समाजाचा पाया असते. “विकसित भारत २०४७” साकारण्यासाठी दर्जेदार, डिजिटल आणि सर्वसमावेशक शिक्षण आवश्यक आहे. २०२० मध्ये घोषित केलेले नवे राष्ट्रीय शिक्षण धोरण ही एक महत्त्वाची पायरी आहे. त्याअंतर्गत विद्यार्थ्यांच्या कौशल्यांवर आधारित शिक्षण, मातृभाषेतून शिक्षण आणि डिजिटल लर्निंगला प्राधान्य देण्यात आले आहे. व्यावसायिक शिक्षण, संशोधन, नाविन्यपूर्णता आणि आंतरराष्ट्रीय दर्जाचे विद्यापीठ निर्माण करणे ही भविष्यातील उद्दिष्टे आहेत.

आरोग्य आणि तंदुरुस्त भारत:

आरोग्यदृष्ट्या सक्षम राष्ट्र हेच खरे विकसित राष्ट्र असते. आयुष्मान भारत, आरोग्य सेतू, डिजिटल हेल्थ काइर्स यासारख्या योजनांमुळे आरोग्य सेवा अधिक सुलभ होत आहे. २०४७ पर्यंत भारतात प्रत्येक व्यक्तीस मोफत किंवा परवडणाऱ्या आरोग्य सुविधा मिळाव्यात, अशी अपेक्षा आहे. त्याचबरोबर मानसिक आरोग्यावरही विशेष लक्ष दिले जाईल. कोरोना महामारीने आपल्याला आरोग्य यंत्रणेतील कमतरता दाखवून दिली. त्यामुळे आरोग्य क्षेत्रातील गुंतवणूक वाढवून त्याचा दर्जा उंचाविणे आवश्यक आहे.

आर्थिक प्रगती व उद्योजकता:

भारताचा GDP वेगाने वाढत आहे. २०४७ पर्यंत भारताला \$ १० ट्रिलियनची अर्थव्यवस्था बनविण्याचे लक्ष्य ठेवले आहे. यासाठी स्टार्टअप्स, MSME, मेक इन इंडिया, डिजिटल इंडिया, आणि आत्मनिर्भर भारत यासारख्या मोहिमा चालविण्यात येत आहेत. देशात उत्पादन, निर्यात, नवे उद्योग आणि कृषी आधारित अर्थव्यवस्था विकसित करण्यात येईल. कृत्रिम बुद्धिमत्ता, डेटा सायन्स, ग्रीन टेक्नॉलॉजी यासारख्या नव्या क्षेत्रांमध्ये भारत आघाडीवर राहील. आर्थिक विकासाबरोबरच सामाजिक न्यायही समान महत्त्वाचा राहील.

कृषी आणि ग्रामीण विकास :

शेतकरी हा भारताच्या प्रगतीचा कणा आहे. २०४७ पर्यंत शेती स्मार्ट, विज्ञानाधिष्ठित, नफ्याची आणि पर्यावरणपूरक असावी लागेल. ड्रोन, AI, सॉफ्टवेअरद्वारे पीक अंदाज, बाजारभाव, साठवणूक आणि कर्ज व्यवस्थापन अधिक पारदर्शक होईल. गावागावात इंटरनेट, आरोग्य सेवा, शिक्षण, बँकिंग आणि ई-गव्हर्नन्स पोहचवून खऱ्या अर्थाने ‘ग्राम स्वराज्य’ साकारले जाईल. शेतकऱ्यांचे उत्पन्न दुप्पट करणे हे केवळ घोषवाक्य न राहता वास्तव बनवावे लागेल.

उर्जा आणि पर्यावरण संरक्षण :

भारत एक शांतताप्रिय देश आहे. पण त्याची संरक्षण व्यवस्था सक्षम आणि आधुनिक असावी लागेल. स्वदेशी शस्त्रास्त्र निर्मिती, सायबर सुरक्षा, सीमा-सुरक्षा, अंतराळ तंत्रज्ञान या क्षेत्रात भारताने आत्मनिर्भर बनणे अत्यावश्यक आहे, तसेच, आंतरराष्ट्रीय पातळीवर भारताने दक्षिण अशिया, आफ्रिका आणि इतर विकसनशील देशांचे नेतृत्व करावे, अशा अपेक्षा आहेत. संयुक्त राष्ट्रसंघ सुरक्षा परिषदेवर कायम सदस्यत्व मिळवण्याचे प्रयत्नही २०४७ पर्यंत फळाला यावे अशी आशा आहे.

सामाजिक समता आणि न्याय :

विकसित भारत हा केवळ तांत्रिक किंवा आर्थिकदृष्ट्या नाही तर सामाजिकदृष्ट्याही सशक्त असावा लागेल. जाती, धर्म, लिंग, आर्थिक स्तर यांच्या आधारावर होणारे भेदभाव दूर करणे हे एक

महत्त्वाचे ध्येय आहे. महिलांना ३३ टक्के राजकीय आरक्षण, सुरक्षितता आणि अर्थिक स्वावलंबन मिळवून देणे गरजेचे आहे. दलित, आदिवासी, दिव्यांग, वृद्ध, LGBTQ + व्यक्तींसाठी समावेशक समाज तयार करणे हे विकसित भारताचे लक्षण असेल.

युवकांची भूमिका :

२०४७ मध्ये भारताचे भविष्य साकार करणारी पिढी आजच्या युवकांची आहे. त्यांच्यात प्रचंड उर्जा, कल्पकता आणि बदल घडविण्याची ताकद आहे. युवकांनी शिक्षणासोबतच कौशल्यावर भर दिला पाहिजे. स्टार्टअप, समाजसेवा, डिजिटल तंत्रज्ञान, संशोधन आणि प्रशासन या क्षेत्रांत सक्रिय सहभाग घेतल्यास भारताचा विकासाचा वेग वाढेल. युवकांनी केवळ नोकरी मागणारे नव्हे तर रोजगार देणारे बनले पाहिजे.

नागरिकांची जबाबदारी :

“विकसित भारत २०४७” ही केवळ सरकारची जबाबदारी नाही. प्रत्येक नागरिकाने स्वतःला देशाच्या विकासासाठी झोकून द्यायला हवे. प्रामाणिकपणे कर भरणे, पर्यावरण संरक्षण, शिस्तीचे पालन, स्त्रियांना सन्मान देणे, स्वदेशी वस्तू वापरणे, सामाजिक समतोल, प्रोत्साहन देणे ही सर्व आपली जबाबदारी आहे. सरकार, समाज, खाजगी संस्था आणि सामान्य नागरिक हे सगळेच विकासाचे भागीदार आहेत.

“विकसित भारत २०४७” हे भारताच्या इतिहासातील एक नवे पर्व ठरणार आहे. हे फक्त एक स्वप्न नाही तर संपूर्ण देशाचे सामूहिक ध्येय आहे जसे आपल्या पूर्वजांनी स्वातंत्र्यासाठी बलिदान दिले. तसेच आपण विकासासाठी कष्ट करायला तयार असले पाहिजे. आपले कर्तव्य पार पाडले तर २०४७ पर्यंत भारत एक सशक्त, समतावादी, तांत्रिकदृष्ट्या प्रगत आणि आत्मनिर्भर राष्ट्र बनेल. आपल्या पुढच्या पिढ्यांसाठी आपल्याला असा भारत घडवायचा आहे की ज्यावर संपूर्ण जग अभिमानाने बोट दाखवेल.

जय हिंद! जय भारत!

विकसित भारत : आरोग्यसेवा आणि सामाजिक सुरक्षा

- इंगळे गायत्री संजय

बी.एस्सी.प्रथम वर्ष

विकसित भारत : आरोग्यसेवा आणि सामाजिक सुरक्षा :-

“विकसित भारत” ही भारत सरकारची दीर्घकालीन दृष्टी आहे जे २०४७ पर्यंत एक सक्षम, समृद्ध आणि सर्वसमावेशक राष्ट्र बनण्याचे लक्ष्य ठेवते. या दृष्टिकोनात आर्थिक, सामाजिक, शैक्षणिक, तांत्रिक आणि आरोग्य क्षेत्रातील तीन मूळ स्तंभांचा समावेश आहे.

- आर्थिक वाढ आणि रोजगार
- समावेशक सामाजिक कल्याण
- टिकाऊ आणि सक्षम आरोग्यसेवा

हे सर्व मिळून भारताला जागतिक पातळीवर विकसित राष्ट्र बनविण्याचा उपक्रम आहे.

“विकास” हा शब्द फक्त उंच इमारती, वेगवान महामार्ग किंवा आधुनिक तंत्रज्ञानपुरता मर्यादित नसतो. खरा विकास तोच असतो, ज्या विकासात माणूस, नागरिक निरोगी असतो, सुरक्षित असतो आणि आत्मसन्मानाने जगू शकतो, तेव्हाच त्या राष्ट्राला खऱ्या अर्थाने विकसित म्हणता येते. त्यामुळे विकसित भारताची संकल्पना समजून घेताना आरोग्यसेवा आणि सामाजिक सुरक्षा या दोन स्तंभांना अत्यंत महत्त्वाचे स्थान आहे.

“विकास म्हणजे केवळ गती नव्हे,

तो माणसाला सोबत घेऊन चालण्याचा प्रवास आहे.”

“विकसित भारत” ही केवळ सरकारी घोषणा नसून ती संपूर्ण राष्ट्राची सामूहिक आकांक्षा आहे. २०२६ च्या उंबरठ्यावर उभा असलेला भारत हा परिवर्तनाच्या टप्प्यातील देश आहे. जिथे स्वप्ने मोठी आहेत. साधने वाढत आहेत आणि जबाबदारीही तितकीच मोठी आहे. विकसित भारताची संकल्पना ही आर्थिक समृद्धीपुरती मर्यादित नसून ती मानवी विकास, सामाजिक समता आणि राष्ट्रीय आत्मविश्वास यावर आधारित आहे.

केंद्रस्थानी असतो. जेव्हा प्रत्येक

भारत आणि आरोग्यसेवा : उपचारापलीकडील मानवी जबाबदारी

भारत हा विविधतेचा देश आहे. भाषा, संस्कृती, भौगोलिक परिस्थिती आणि जीवनशैली यामध्ये जितकी विविधता आहे तितकीच विविधता आरोग्याच्या गरजांमध्येही आढळते. त्यामुळे भारतातील आरोग्यसेवा ही केवळ रूग्णालये, डॉक्टर आणि औषधांपुरती मर्यादित न राहता ती सामाजिक वास्तवाशी जोडलेली व्यापक व्यवस्था बनते. माझ्या मते, भारताची आरोग्यसेवा ही देशाच्या मानवी संवेदनशीलतेची खरी ओळख आहे.

१) भारतीय आरोग्यसेवेची पार्श्वभूमी :-

स्वातंत्र्यानंतर भारतासमोर अनेक आव्हाने होती — गरिबी, कुपोषण, संसर्गजन्य रोग, अपुरी वैद्यकीय साधने त्याकाळात आरोग्य सेवा ही मुख्यतः शहरी भागापुरती मर्यादित होती. मात्र कलांतराने भारताने आरोग्यसेवेला सार्वजनिक जबाबदारी म्हणून स्वीकारले. प्राथमिक आरोग्य केंद्रे, जिल्हा रूग्णालये, लसीकरण मोहिमा आणि मातृ-बाल आरोग्य कार्यक्रम यामुळे आरोग्यसेवा ग्रामीण भागापर्यंत पोहोचू लागली.

२) भारतीय पारंपारिक ज्ञान आणि आरोग्यसेवा :-

भारतातील आरोग्यसेवेचे एक वैशिष्ट्य म्हणजे आयुर्वेद, योग, निसर्गोपचार, युनानी यासारख्या पारंपारिक पद्धती या पद्धती केवळ रोग बरे करण्यावर भर देत नाहीत तर शरीर, मन, आत्मा यांचा समतोल साधण्यावर भर देतात. आधुनिक वैद्यकशास्त्रासोबत या पारंपरिक ज्ञानाचा समन्वय साधणे ही भारताची मोठी ताकद ठरू शकते.

३) आधुनिक भारतातील आरोग्यसेवा :-

आजचा भारत आरोग्यसेवेच्या बाबतीत संक्रमणाच्या टप्प्यात आहे. एकीकडे आधुनिक तंत्रज्ञान, सुपरस्पेशलिटी रूग्णालये आणि वैद्यकीय संशोधनात प्रगती होत आहे, तर दुसरीकडे अजूनही अनेक नागरिक मूलभूत आरोग्य सुविधांसाठी संघर्ष करत आहेत. ही तफावत दूर करणे हे भारतासमोरील मोठे आव्हान आहे.

“आरोग्य म्हणजे हक्क असावा, उपचार नव्हे तो कृपादान ठरावा”

“निरोगी जनता, सक्षम देश, हीच विकासाची खरी रेष”

आज भारतात वैद्यकीय विज्ञानाने मोठी झेप घेतली आहे. अत्याधुनिक रूग्णालये, तज्ज्ञ डॉक्टर, अवयव प्रत्यारोपण, टेलिमेडिसिन यामुळे उपचार अधिक प्रभावी झाले आहेत. आयुष्यमान भारत योजना, जनऔषधी केंद्रे, डिजिटल हेल्थ मिशन यामुळे गरीब व मध्यमवर्गीय नागरिकांना परवडणारी आरोग्यसेवा मिळू लागली आहे. मात्र शहरी-ग्रामीण आरोग्य सेवेमधील दरी अजूनही कायम आहे.

४) मानसिक आरोग्य : दुर्लक्षित पण महत्त्वाचा विषय :-

- “दिसते शरीर सुदृढ जरी, मनात वेदना दडलेल्या खऱ्या”
- “Mental illness is not a weakness; it is a condition that deserves care and understanding”
- “Mental health becomes visible only when we choose to talk about it.”

आजच्या वेगवान जीवनशैलीमुळे मानसिक आजार वाढत आहे. तणाव, नैराश्य, व्यसनाधीनता यासारख्या समस्या गंभीर स्वरूप घेत आहेत. भारतातील आरोग्य सेवेत मानसिक आरोग्यास पुरेसे महत्त्व दिले जात नाही, ही मोठी उणीव आहे. विकसित आरोग्यव्यवस्था म्हणजे अशा व्यवस्था जिथे मानसिक आजार लपवले जात नाहीत, तर स्वीकारले आणि उपचारले जातात.

५) भारतातील आरोग्य सेवेसमोरील समस्या :-

“सुविधा आहेत, पण समता नाही,
गरज आहे, पण पोहोच नाही.”

भारतामध्ये डॉक्टरांची कमतरता, ग्रामीण भागात सुविधा नसणे, वाढता उपचार खर्च, खासगीकरणामुळे निर्माण झालेली असमानता आणि आरोग्यविषयक जनजागृतीच्या समस्या दिसतात. या समस्या दूर केल्याशिवाय सर्वसमावेशक आरोग्य शक्य नाही. याबरोबरच योग्य आहार आणि निद्रा या मानवी जीवनाच्या महत्त्वाच्या गरजा आहेत.

- “A strong society is built by mentally and health individuals.”
- “We are, what we eat!”

६) प्रभावी आरोग्यसेवेसाठी उपाय :-

“उपचाराबरोबर शिक्षण हवे,
आरोग्याची सवय लागणे गरजेचे ठरावे”

आरोग्यसेवा अधिक प्रभावी करण्यासाठी प्राथमिक आरोग्य केंद्रे बळकट करणे, आरोग्य शिक्षणावर भर देणे, मानसिक आरोग्य सेवा वाढविणे, पारंपरिक व आधुनिक वैद्यकशास्त्राचा समन्वय साधणे आणि आरोग्यसेवेत पारदर्शकता आणणे आवश्यक आहे. आरोग्य हा खर्च नसून भविष्यासाठीची गुंतवणूक आहे, ही जाणीव समाजात रुजविणे गरजेचे आहे.

७) माझ्या दृष्टीने विकसित भारत आणि आरोग्यसेवा :-

“आरोग्य म्हणजे हक्क असावा,
तो कृपेवर अवलंबून नसावा.”

माझ्या मते, विकसित भारत तोच जिथे कोणालाही उपचारासाठी आपली जमीन, दागिने किंवा स्वाभिमान गमवावा लागत नाही. आरोग्यसेवा ही दयाभावावर नव्हे, तर नागरिकांच्या हक्कावर आधारित असली पाहिजे. जेव्हा शेवटचा माणूसही सुरक्षित वाटतो, तेव्हाच राष्ट्र खऱ्या अर्थाने विकसित होते.

विकसित भारताचे स्वप्न साकार करायचे असेल, तर आरोग्यसेवा हा त्याचा मजबूत पाया असला पाहिजे. आरोग्यसेवा सुधारली तर जीवनमान सुधारेल, जीवनमान सुधारले तर राष्ट्र प्रगत होईल म्हणूनच विकसित भारत आणि आरोग्यसेवा हे एकमेकांपासून वेगळे न करता येणारे घटक आहेत.

“विकास तोच खरा मानावा,

जो शेवटच्या माणसाला आधार द्यावा”

भारत “विकसित राष्ट्र” होण्याच्या दिशेने वेगाने वाटचाल करत आहे. आर्थिक प्रगती, तांत्रिक विकास, औद्योगिक वाढ आणि जागतिक स्तरावर वाढती ओळख हे विकासाचे महत्त्वाचे घटक असले तरी केवळ याच आधारावर राष्ट्र विकसित ठरू शकत नाही. खरा विकास तोच असतो, ज्यामध्ये सामान्य माणसाचे जीवन सुरक्षित, सन्मानपूर्ण आणि स्थिर असते. म्हणूनच विकसित भारताच्या संकल्पनेत ‘सामाजिक सुरक्षा’ या घटकाला अत्यंत महत्त्वाचे स्थान आहे. विकसित भारत म्हणजे असा देश जिथे विकासाला प्रथम प्राधान्य आहे, जिथे विकासाचा लाभ सर्व घटकांपर्यंत पोहोचतो शिक्षण, आरोग्य, रोजगार आणि सामाजिक सुरक्षा या मूलभूत गरजा प्रत्येक नागरिकाला उपलब्ध असतात. विकसित राष्ट्रात विकास हा केवळ श्रीमंत वर्गापुरता मर्यादित नसून तो समाजातील शेवटच्या घटकांपर्यंत पोहचलेला असतो. त्यामुळे सामाजिक सुरक्षा ही विकसित भारताची ओळख ठरते.

१) सामाजिक सुरक्षा : संकल्पना आणि अर्थ :-

“संकटात जे साथ देतं

तेच खरं सुरक्षित जगणं देतं.”

सामाजिक सुरक्षा म्हणजे व्यक्तीच्या आयुष्यात येणाऱ्या अनिश्चित परिस्थितींमध्ये — जसे की आजारपण, अपघात, बेरोजगार, वृद्धत्व, अपंगत्व किंवा नैसर्गिक आपत्ती - राज्य आणि समाजाकडून मिळणारे संरक्षण सामाजिक सुरक्षा म्हणजे दया किंवा उपकार नव्हे, तर नागरिकांचा मूलभूत हक्क आहे. ती नागरिकांमध्ये सुरक्षिततेची भावना निर्माण करते आणि त्यांना आत्मविश्वासाने जीवन जगण्याची संधी देते.

२) भारतातील सामाजिक सुरक्षेची वाटचाल :

“स्वातंत्र्यानंतर देश उभा राहिला, सुरक्षेचा विचारही रुजला”

स्वातंत्र्यानंतर भारतासमोर गरिबी, बेरोजगारी आणि सामाजिक विषमता यासारखी अनेक आव्हाने होती. त्या पार्श्वभूमीवर भारताने सामाजिक सुरक्षेला धोरणात्मक महत्त्व दिले. वृद्धांसाठी 'निवृत्तीवेतन योजना', गरिबांसाठी 'अन्नसुरक्षा योजना' कामगारांसाठी 'विमा आणि रोजगार हमी योजना', महिलांसाठी व बालकांसाठी 'विशेष कल्याणकारी कार्यक्रम' सुरू करण्यात आले. या सर्व योजनांचा उद्देश समाजातील दुर्बल घटकांना आधार व सन्मान देणे हा होता.

३) आधुनिक भारतातील सामाजिक सुरक्षा :

“हक्काची भाषा जेव्हा होते,
तेव्हाच सुरक्षा खरी ठरते”

आजच्या भारतात सुरक्षा अधिक व्यापक आणि समावेशक होत आहे. वृद्ध, विधवा, दिव्यांग, शेतकरी, असंघटित कामगार, महिला आणि गरीब कुटुंबे यांच्यासाठी विविध योजना राबविल्या जात आहेत. अन्न, निवारा, आरोग्य, विमा आणि रोजगार यासारख्या मूलभूत गरजांवर आधारित सामाजिक सुरक्षा व्यवस्था भारताला विकसित राष्ट्रांच्या दिशेने नेत आहे. सामाजिक सुरक्षेमुळे नागरिक भविष्याबद्दल निश्चित होतात आणि राष्ट्रनिर्मितीत सक्रिय सहभाग घेतात.

४) विकसित भारतासाठी सामाजिक सुरक्षेचे महत्त्व:-

“भयमुक्त जीवन जिथे मिळते,
तोच समाज खरा प्रगत ठरतो.”

सामाजिक सुरक्षा नसल्यास आर्थिक विकासही अस्थिर ठरतो. सामाजिक सुरक्षा नागरिकांना जोखीम घेण्याचे धैर्य देते. शिक्षण, उद्योग, नवकल्पना यामध्ये सहभागी होण्याची प्रेरणा देते. “त्यामुळे सामाजिक सुरक्षा ही केवळ कल्याणकारी संकल्पना नसून ती आर्थिक आणि सामाजिक प्रगतीची गुरुकिल्ली आहे.”

५) सामाजिक सुरक्षेसमोरील आव्हाने :-

“योजना आहेत, पण पोहोच हवी
अमंलबजावणीला बळ हवे.”

भारतामध्ये सामाजिक सुरक्षेसमोरील प्रमुख आव्हाने म्हणजे लाभार्थ्यांपर्यंत योजनांची अपुरी पोहोच, जागरूकतेचा अभाव, प्रशासकीय अडथळे आणि असमानता. काही घटक अजूनही सुरक्षेच्या कक्षेबाहेर आहेत. त्यामुळे विकसित भारताचे ध्येय साध्य करण्यासाठी या आव्हानांवर मात करणे आवश्यक आहे.

६) प्रभावी सामाजिक सुरक्षेसाठी उपाय :-

“सुरक्षा जेव्हा सर्वांना मिळते, तेव्हाच विकासाचे फळ पिकते.”

सामाजिक सुरक्षा अधिक प्रभावी करण्यासाठी योजनांची पारदर्शक अंमलबजावणी, तंत्रज्ञानाचा योग्य वापर, जनजागृती तसेच केंद्र व राज्य सरकारांमधील समन्वय आवश्यक आहे. सामाजिक सुरक्षा ही खर्च नसून 'मानवी विकासातील गुंतवणूक' आहे, ही जाणीव समाजात रुजविणे गरजेचे आहे.

७) माझ्या दृष्टीने विकसित भारत आणि सामाजिक सुरक्षा :-

“माझा भारत तोच विकसित,
जिथे कोणीही असुरक्षित नाही.”

माझ्या मते, विकसित भारत म्हणजे असा देश जिथे वृद्धांना भीती नसते, “महिलांना असुरक्षित वाटत नाही”, गरिबांना उद्याची चिंता सतावत नाही आणि प्रत्येक नागरिकाला सन्मानाने जगण्याची संधी मिळते. सामाजिक सुरक्षा हीच अशा विकसित भारताची खरी ओळख आहे. शेवटी असे म्हणता येईल की विकसित भारताची संकल्पना सामाजिक सुरक्षेशिवाय अपूर्ण आहे.

“सामाजिक सुरक्षा मजबूत असेल,
तरच भारत विकसित ठरेल.”

सामाजिक सुरक्षा मजबूत झाली, तर समाज स्थिर होईल, समाज स्थिर झाला तर राष्ट्र प्रगत होईल म्हणूनच विकसित भारत आणि सामाजिक सुरक्षा हे एकमेकांचे अविभाज्य घटक आहेत. अशाच सर्वसमावेशक, सुरक्षित आणि सशक्त भारतातून खऱ्या अर्थाने विकसित राष्ट्र उभे राहील.

- “निरोगी देह, निश्चित मन, तेव्हाच भारत होईल समृद्ध धन.”
- “औषध, आधार आणि हक्काची साथ, हाच विकासाचा खरा हात.”
- “भुकेला अन्न, आजारीला उपचार, हेच विकसित भारताचे संस्कार”
- “शरीर वाचले, मन सावरले, समाज सुरक्षित झाला की राष्ट्र उभे राहिले.”
- “रूग्णाला औषध, गरिबाला आधार, हेच सामाजिक सुरक्षेचे खरे स्वरूप अपार”

समग्र आरोग्यसेवा आणि सामाजिक सुरक्षा या सशक्त, समावेशक आणि टिकाऊ विकासाच्या पायाभूत संकल्पना आहेत. नागरिक निरोगी आणि सुरक्षित असतील, तरच समाज प्रगत होईल आणि राष्ट्र खऱ्या अर्थाने विकसित ठरेल.

- “आरोग्य असेल तर स्वप्न उंचावते, सुरक्षा असेल तर जीवन घडते”
- “निरोगी नागरिक, सुरक्षित समाज, यातूनच घडतो विकसित भारताचा काज”
- “उपचार आणि आधार समान असता, विकास खरा होतो राष्ट्राचा”
- “आरोग्य, सुरक्षा, सन्मानाची ओळख, हाच विकसित भारताचा खरा शोधनख”
- “आरोग्यसेवा आणि सामाजिक सुरक्षा, विकसित भारताची मजबूत रचना.”

संपादक मंडल

: संपादक :

सूर्यकर वैष्णवी किरण

बी.ए.तृतीय वर्ष

: सहसंपादक :

माटेकर मैथिली धनाजी

बी.ए.तृतीय वर्ष

: सदस्य :

बोरूळकर स्वप्निल - बी.एस्सी.द्वितीय वर्ष

ढगे नंदिनी विलास - बी.ए.प्रथम वर्ष

कानवटे मनीषा माधव - बी.एस्सी.द्वितीय वर्ष

भांगे आनंदी माणिक -बी.एस्सी.द्वितीय वर्ष

अनुक्रम

अ. क्र.	विषय	लेखक/कवी	वर्ग	पान क्र.
१.	विकसित भारत-२०४७ संकल्पना	ताटफळे रामेश्वर नागनाथ	बी.एस्सी. प्रथम वर्ष	४६
२.	मेरा भारत महान	नंदिनी विलास ढगे	बी.ए.प्रथम वर्ष	४७
३.	विकसित भारत मेरा सपना	सूर्यकर वैष्णवी किरण	बी.ए. तृतीय वर्ष	४८
४.	विकसित भारत पर निबंध	मैथिली धनाजी माटेकर	बी.ए.तृतीय वर्ष	४९
५.	मैं विकसित भारत बोल रहा हूँ...	खपले शिवकन्या नागनाथ	बी.ए.प्रथम वर्ष	५०
६.	विकसित भारत में स्त्री की भूमिका	रोहिणी हणमंत सुकने	बी.एस्सी. प्रथम वर्ष	५१
७.	मेरी कल्पना का विकसित भारत	गायकवाड अंजली मण्णाजी	बी.एस्सी.प्रथम वर्ष	५२-५३
८.	विकसित भारत	बोरूळकर सजिल	बी.एस्सी. द्वितीय वर्ष	५४-५५
९.	विकसित भारत	कानवटे मनीषा माधव	बी.एस्सी.द्वितीय वर्ष	५६
१०.	विकसित भारत	भांगे आनंदी माणिक	बी.एस्सी.द्वितीय वर्ष	५६

संपादक की कलम से...✍

शैक्षणिक वर्ष २०२५-२६ का किसान वार्षिकांक पाठकों को प्रस्तुत करते समय मुझे अत्याधिक हर्ष हो रहा है। 'किसान' के माध्यम से छत्रपति शिवाजीराजे महाविद्यालय छात्रों को अभिव्यक्ति का सुअवसर प्रदान करता है। छात्रों के व्यक्तित्व विकास की दृष्टि से यह अत्यंत महत्वपूर्ण है। छात्रों की वैचारिक उड़ान को पंख देने के लिए यह मंच अत्यंत उपयोगी एवं प्रेरणादायी है। यह मंच हमें प्रदान करने के लिए किसान शिक्षण प्रसारक मंडल के अध्यक्ष एवं सभी पदाधिकारी, महाविद्यालय के प्रधानाचार्य डॉ. आर.एम. मांजरे, हिंदी विभागाध्यक्ष डॉ. व्ही. के. भालेराव, मार्गदर्शक प्रा.बी.पी. सूर्यवंशी तथा सभी अध्यापकों के प्रति मैं हार्दिक आभार ज्ञापित करती हूँ।

इस वर्ष छात्रों को विकसित भारत विषय दिया गया जिसपर मेरे अनेक सहपाठियों ने उत्कृष्ट एवं यथार्थवादी निबंधों एवं कविताओं के माध्यम से अपने विचारों को अभिव्यक्त किया है। अनेक निबंध इस दृष्टि से पठनीय बन गए हैं। कुछ छात्रों ने कविताओं के माध्यम से अपनी कल्पनाशक्ति का भी परिचय दिया है। अतः इस रचनात्मक सहयोग के लिए मैं सभी सहपाठी छात्रों को भी धन्यवाद देती हूँ।

हमारे प्रधानमंत्री मा. नरेंद्र मोदीजी ने 'विकसित भारत २०४७' का नारा दिया है। इस व्यापक, प्रासंगिक, महत्वपूर्ण, कुछ राष्ट्रीय एवं कुछ राजनीतिक विषय पर हमने अपना मंतव्य आपके सम्मुख प्रस्तुत किया है। आशा रखती हूँ कि हमारे इस प्रयास का सभी स्वागत करेंगे...!

- सूर्यकर वैष्णवी किरण
संपादक, हिंदी विभाग

विकसित भारत-२०४७ संकल्पना

- ताटफळे रामेश्वर नागनाथ

बी.एस्सी. प्रथम वर्ष

भारत एक ऐसा देश जहाँ आर्थिक, सामाजिक, तकनीकी और शैक्षणिक रूप से विश्व में अग्रणी देशों में शामिल हैं। आज भारत तेजी से प्रगती कर रहा है। लेकिन अभी भी गरीबी, बेरोजगारी, शिक्षा और स्वास्थ्य जैसी कई चुनौतियाँ का सामना कर रहा है। विकसित भारत का मतलब केवल आर्थिक विकास नहीं बल्कि नागरिकों के जीवन स्तर में सुधार, समान अवसर और मजबूत व्यवस्था भी है। आज भारत विकसनशील है परंतु भारत में ऐसी कई समस्याएँ आज भी हैं जिसे देखकर नहीं लगता कि भारत २०४७ तक विकसित हो पाएगा। आज भारत में गरीबी से लाखों लोग मर रहे हैं फिर भी सरकार कुछ नहीं करती। हमारे नेता सिर्फ वोट माँगने आते हैं और बड़े बड़े वादे बोलकर चले जाते हैं। हमें वोट के लिए पैसे से खरीदा जा रहा है। भारत आज जितना प्रगत हो रहा है उतना ही नीचे गिर रहा है।

भारत में महिला असुरक्षित है। भारत के कई शहरों महिलाओं के साथ छेड़खानी सरे आम हो रही है फिर भी हमारी सरकार कोई सख्त कदम नहीं उठाती। भारत की शिक्षण व्यवस्था एक खेल बनकर रह गई हैं। विकसित भारत के लिए अर्थव्यवस्था बहुत जरूरी है। उद्योग, कृषी, व्यापार और कई तकनीकों के माध्यम से भारत अपनी अर्थव्यवस्था को और मजबूत बना सकता है। स्टार्टअप, डिजिटल भुगतान और नई तकनीकों से रोजगार के नए अवसर पैदा होंगे और देश की आय बढ़ेगी। शिक्षा व्यवस्था किसी भी देश की आधारशिला होती है। २०४७ तक भारत में गुणवत्तापूर्ण शिक्षा डिजिटल शिक्षा और तकनीकी कौशल को बढ़ावा देना जरूरी है। कृत्रिम बुद्धिमत्ता, रोबोटिक्स और आधुनिक तकनीक के क्षेत्र में भारत को आगे बढ़ाना होगा ताकि युवा नई खोज और नवविचार कर सकें। एक विकसित भारत में सभी लोगों को समान अवसर मिलना चाहिए। महिलाओं का रक्षण, गरीबों का उत्थान, अच्छी स्वस्थ सेवाएँ और स्वच्छ पर्यावरण भी जरूरी है। विकसित भारत का निर्माण करते समय पर्यावरण की रक्षा करना भी जरूरी है। स्वच्छ ऊर्जा, वृक्षारोपण और प्रदूषण को कम करना जरूरी है।

आज भारत का एक सच यह भी है कि समाज में आर्थिक और सामाजिक असमानता अभी भी मौजूद है। कुछ लोग बहुत समृद्ध हैं जबकि कई लोग आज भी बुनियादी जरूरतों के लिए संघर्ष कर रहे हैं। भ्रष्टाचार भी विकास की गति को प्रभावित करता है। भारत की सबसे बड़ी ताकत युवा वर्ग है। यदि युवा शिक्षा, कौशल और मेहनत के साथ आगे बढ़ें तो वे देश को नई दिशा दे सकते हैं।

मेरा भारत महान

- नंदिनी विलास ढगे

बी.ए.प्रथम वर्ष

हर एक भारतीय का स्वाभिमान
एकता है इसकी पहचान
लोकतंत्र है आन, बान और शान
मेरा भारत है महान ।।

है यहाँ पर वीर योद्धा
आतंक में नहीं करते सौदा
यहा गांधी, सुभाष, लक्ष्मीबाई की गाथा
हिंदू, मुस्लीम, सीख और ईसाई का भाईचारा
मेरा भारत है महान ।।१।।

देशभक्ति की भावना को है जानना
भारत को विश्वगुरु है बनाना
अनेकता में है एकता
हमारी यही है शान
मेरा भारत है महान ।।२।।

उगती हर फसल, उगते यहा धान है
लडते हैं सुबह एक होते हर शाम में
इस देश से ही मेरी पहचान
रहे शिखर पर मेरा भारत
यह भारत है जो की महान
मेरा भारत है महान ।।३।।

सबसे सुंदर सबसे न्यारा
भारत देश है महारा
आओ मिलकर करे प्रतिज्ञा
भारत के सम्मान की
विश्व गुरु की शान
भिन्न संस्कृती, भिन्न सभ्यता
सबकी हैं एक पहचान
मेरा भारत है महान ।।४।।

विकसित भारत मेरा सपना

- सूर्यकर वैष्णवी किरण

बी.ए. तृतीय वर्ष

सपनों में जो देखे हमने
अब उसे हकीकत बनाना है
नए भारत की नींव रखकर
सारा जगत सजाना है

भारत की शान है संस्कृती
जगत में हो देश का मान
एकजुट हो कर बठते चले
बनाए अपना भारत महान

कृषि में लाए नई तकनीक
किसानों का हो सम्मान
उद्योगों में हो विकास तेज
हर हाथ को मिले काम

सपने में जो देख चुके हैं
अब उसे हकीकत बनाना है
नए भारत की नींव रखकर
सारा जगत सजाना है
सारा जगत सजाना है।

डिजिटल युग से जोड़ो नाता
साइंस में रचे नई गाथा
स्वच्छ भारत हरित भारत
बने भारत की नई कथा

विकसित भारत पर निबंध

- मैथिली धनाजी माटेकर

बी.ए. तृतीय वर्ष

विकसित भारत यानी प्रगतिशील भारत। आज हम देखें तो हमारा भारत तेजी से विकसित हो रहा है, भारत देश हर क्षेत्र में तेजी से विकास के पथ पर चल रहा है। आज हम बात करें भारत देश के आर्मी के बारे में तो हमारा भारत देश आर्मी में कई ऐसे शस्त्र उपलब्ध हो चुके हैं जो वास्तव में किसी भी दुश्मन का सामना करने के लिए तैयार हैं, यह सब हमें विज्ञान की ओर तेज से प्रगति कर रहा है, बात करें हम शिक्षा के क्षेत्र में तो आजकल लोग घर बैठे ही शिक्षा प्राप्त कर रहे हैं, इंटरनेट के आधुनिक युग में बच्चों से लेकर नौजवान सभी शिक्षित हो गए हैं। लोग पढ़ाई कर अच्छी से अच्छी शिक्षा प्राप्त कर सकते हैं, कोरोना काल के बाद इंटरनेट शिक्षा में तेजी से विकास आया।

आजकल हम देखें तो इस आधुनिक युग में बहुत सारे कार्य कंप्यूटर और ऑनलाइन के द्वारा होने लगे हैं, और बहुत सारी जगह जैसे रेलवे, बैंक, अस्पताल, स्कूल, कॉलेज सभी जगह कंप्यूटर ऑनलाइन का बहुत ज़ादा उपयोग होने लगा है जिससे लोगों को कई तरह की सुविधाएं भी मिली हैं, यह सभी सुविधाएं हमें विज्ञान ने दी हैं, विकसित भारत में विज्ञान का बहुत ही ज़्यादा महत्वपूर्ण योगदान रहा है, हमारा देश आज भी अधिक विकसित होने का प्रयास कर रहा है।

मैं विकसित भारत बोल रहा हूँ...

- खपले शिवकन्या नागनाथ

बी.ए.प्रथम वर्ष

मैं विकसित भारत बोल रहा हूँ
मेरी आवाज में है शक्ति अनंत।

हरित ऊर्जा, डिजिटल रफ्तार,
सशक्तिकरण की है ये नई कहानी,
हर हाथ में है शक्ति, हर दिल में है आग,
बनाएंगे भारत को विश्व की शान,

गाँव से शहर तक, हर को गले,
समानता और भ्रातृत्व के है ये मेले,
नारी शक्ति, युवा शक्ति साथ,
बढ़ा रहा भारत, हो रहा है आल्हाद।

चाँद पर तिरंगा, अंतरिक्ष में गर्व,
विकसित भारत का है ये सर्व,
मैं विकसित भारत बोल रहा हूँ
मेरी आवाज में है शक्ति अनंत,
आती है जब भारत की अपनी कहानी,
विकसित भारत, स्वर्णिम सपना।

विकसित भारत में स्त्री की भूमिका

- रोहिणी हणमंत सुकने
बी.एस्सी. प्रथम वर्ष

विकसित भारत (२०४७) के विजन में महिलाओं की भूमिका केंद्रीय और नेतृत्वकारी है, जो आर्थिक विकास, सामाजिक परिवर्तन और तकनीकी नवाचार को गती दे रही है। श्रमबल में महिलाओं की भागीदारी ४१.७% तक बढ़ी है, जो महिला उदयमिता, कौशल विकास (Skill India) और डिजिटल साक्षरता के माध्यम से आत्मनिर्भरता का बढ़ावा दे रही हैं।

विकसित भारत में स्त्री की प्रमुख भूमिकाएँ :-

आर्थिक विकास और उदयमिता :-

महिलाओं की भागीदारी (Filter) २०१७-१८ में २३.३% से बढ़कर २०२३-२४ में ४१.७% हो गई है। 'लखपति दीदी' योजना जैसे प्रयासों से ग्रामीण महिलाएँ लघु उद्योगों के माध्यम से आत्मनिर्भर बन रही हैं।

शिक्षा और कौशल :-

'बेटी बचाओ बेटी पढ़ाओ' और 'स्किल इंडिया' जैसी योजनाओं से महिलाओं को तकनीकी और व्यावसायिक शिक्षा मिल रही है।

डिजिटल साक्षरता और नेतृत्व :-

महिलाएँ 'प्रधानमंत्री डिजिटल साक्षरता अभियान' (PGMDISHA) के माध्यम से तकनीकी युग में आगे बढ़ रही हैं। वे स्टार्ट-अप, विज्ञान और कॉर्पोरेट जगत में नेतृत्व कर रही हैं।

सामाजिक और राजनितिक विकास :-

महिलाएँ स्वास्थ्य, शिक्षा और सामाजिक कृतियों (जैसे दहेज) के खिलाफ निर्णायक भूमिका निभा रही हैं। 'महिला आरक्षण विधेयक' के बाद राजनीति में भी भागीदारी बढ़ रही है। संपत्ति का अधिकार और मातृत्व लाभ अधिनियम, १९६१ के तरह २६ सप्ताह का सवेतन अवकाश।

डिजिटल / तकनीकी नवाचार :-

स्वास्थ्य, रक्षा और प्रौद्योगिकी के क्षेत्रों में महिलाएँ महत्वपूर्ण योगदान दे रही हैं।

विकसित भारत में महिलाओं की कार्यबल में ७०% तक भागीदारी का लक्ष्य रखा गया है, जो समावेशी और सतत विकास के लिए आवश्यक है।

मेरी कल्पना का विकसित भारत

- गायकवाड अंजली मण्णाजी

बी.एस्सी.प्रथम वर्ष

भारत एक ऐसा राष्ट्र है जिसमें अनेक जाति, धर्म के लोग रहते हैं। भारत कहता है,
अनेकता में एकता, इस देश की शान है
इसलिए भारत महान है।

क्या सच में भारत में अनेकता में एकता है? अगर है तो आज भी धर्मों के नाम पर झगड़े क्यों होते हैं, क्या लोग भगवान की पूजा करके महान होंगे ऐसा दावा करते हैं। अगर मैं मेरी नजरों की बात बोलू तो भारत एक ऐसा राष्ट्र है जहाँ लोग जाति को श्रेष्ठ मान कर इंसानियत को भुल जाते हैं। अगर हम किसी भी भगवान की बात करें तो किसी भगवान ने भी हमें दूसरों का बुरा करें ये नहीं सिखाया। फिर ये जात, धर्म, झगड़े क्यों होते हैं? जहाँ दूसरे देश विज्ञान की सहयोग से अनेक नये उपकरण खोज रहे उस देश की बाहर का देश, बाहर की दुनिया की खोज में है वहाँ भारत अंधश्रद्धा में जा रहा है। कर्मकांड बढ़ रहा है, ये सब क्या हो रहा है?

जिस देश में शिक्षा और अस्पताल, ज्ञान की जरूरत है वो देश मंदिर बना रहा है। जब मैं बसस्टॉप पर भिक माँगते बच्चों को देखती हूँ तो लगता भगवान ने क्यों इन बच्चों को ऐसा नसीब दिया होगा? जिस देश सबसे ज्यादा गरीब है वो देश महान हो होगा। जहाँ देश भविष्य हो खतरों में हो वो देश महान कैसे। एक समय जब लोगों ने महान व्यक्तियों को देखा जैसे डॉ. अब्दुल कलाम जिनका सपना था विकसित भारत २०२० उनका वो सपना कहाँ गया और ये अंक आगे क्या बढ़ा। अगर भारत २०४७ विकसित हो तो इस तरह हो मेरा भारत। जहाँ सच में अनेकता में एकता हो मुझे लगता है जात और धर्म के नाम पर झगड़े ये भारत की सबसे बड़ी कमजोरी है अगर ये नष्ट हो तो भारत की तुलना में कोई खड़ा नहीं हो सकता। भारत प्राचीन काल से नानियाँ का देश रहा है जहाँ अनेक संत, साधु

महामानवों ने अपने योगदान से इसे और बेहतर बनाने का प्रयत्न किया है। अगर भारत मंदिरों पे ध्यान न देकर स्कूल, कॉलेज, अस्पताल कृत्रिम बुद्धिमत्ता इन सब पर ध्यान दे तो और बेहतर हो सकता है। जहाँ कोई बच्चा गरीब न हो, बच्चा अमीर हो या गरीब उसे वही शिक्षा मिले समान शिक्षा, अधिकार ऐसे नहीं अमीर के बच्चे निजी स्कूल में और गरीब बच्चे सरकारी स्कूल में। हर किसी को पुरा कृत्रिम बुद्धिमत्ता सिखाया जाए। कोई निजी स्कूल नहीं होना चाहिए सारे सरकारी स्कूल और निजी स्कूल से बेहतर होने चाहिए। ना भ्रष्टाचार हो, ना अंधश्रद्धा बस इन्सानियत सारे लोग मिल जुल के रहें। मेरा भारत आसमान से बाहर की खोज करे। मेरे भारत का नाम सबसे आगे हो ना कोई धर्म, पाखंड जो भगवान को देते है वे गरीब को मिले और भारत से जाने की नहीं तो भारत में आने की इच्छा हो। इस देश की शिक्षा इतनी प्रबळ हो की सारे अच्छे शास्त्रज्ञ हमारे देश से निकले। एक शांत सुंदर, ज्ञानप्राप्त देश ऐसा भारत मेरा हो।

मेरी कल्पना का विकसित भारत ऐसा हो।

जहाँ हर चेहरे पर खुशियों का उजाला हो।

शिक्षा, विज्ञान और प्रगति से आगे बढे देश

हर दिल में एकता और प्रेम का दिप जला हो।

गरिबी और अज्ञान का अंधेरा मिट जाए हर युवा के सपनों को नया आसमान मिल जाए।

स्वच्छ, सुरक्षित और समृद्ध हो मेरा भारत, यह मेरी कल्पना का विकसित भारत कहलाए।

विकसित भारत

- बोरूळकर सज्जिल

बी.एस्सी. द्वितीय वर्ष

‘विकसित भारत’ यह घोषवाक्य भारत के आनेवाले समय को ध्यान में रखकर उसके उपर अमल करने के लिए बनाया गया है। ‘विकसित भारत’ यह एक नारा है जो हमें विश्वगुरु बनाने में महत्त्वपूर्ण भूमिका निभाएगा। ‘विकसित भारत’ यह नारा भारत देश की प्रगति को नई उंचाई पर ले जाएगा जिसमें सभी प्रकार के क्षेत्रों को ध्यान में रखकर देश अपनी प्रगल्भता साबित करेगा।

भारत देश के माननीय प्रधानमंत्री ‘नरेंद्र मोदी’ ने अमृत काल की परिकल्पना करते हुए विकसित भारत का रोडमैप किया है। भारत सरकार का दिर्घकालिक दृष्टीकोण है, जिसका उद्देश स्वतंत्र्यता के १०० साल जब पूरे होंगे यानी वर्ष २०४७ उस वक्त तक भारत को विकसित राष्ट्र में बदलना है। विकसित भारत बनाने के लिए आर्थिक प्रगति, आधुनिक तकनीक, उत्तम शिक्षा, बेहतर स्वास्थ्य सुविधाएँ और समान में समानता इन सभी मुद्दों पर समान विकास होना चाहिए। विकसित भारत में इन सभी मुद्दों पर हम विस्तार से आगे बात करेंगे। हमारा पहिला और महत्त्वपूर्ण मुद्दा है आर्थिक संपन्नता यानि आर्थिक मुद्दे हमारी अर्थव्यवस्था और विकास :

आर्थिक विकास होने के लिए उद्योग और व्यापार को बढ़ावा देकर उनको मजबूत बनाना होगा। साथ ही रोजगार अधिक अक्सर पैदा करना यही मुख्य उद्देश होना चाहिए। आर्थिक विकास लिए शिक्षा का महत्त्व बढ़ जाता है। इसलिए हमारा राष्ट्र शिक्षा में बेहतर हो यह हमारा और आपका प्रथम दायित्व बनता है। अगर हम शिक्षा संपन्न हो गए तो आधुनिक संपन्नता भी अपने आप उसमें निखार आएगा। आधुनिक संपन्नता में केवल बैंक बैलेंस या भौतिक सुविधाओं तक सीमित नहीं है। आधुनिकता संपन्नता में आर्थिक शक्ति और डिजिटल अर्थव्यवस्था, तकनीकी सुगमता, स्वास्थ्य और दिर्घायु, कार्य का संतुलन, (जिसमें — हमारा नौकरी या व्यवसाय का समय) यह बातें समाविष्ट हैं। इन सभी बातों पर विकास होना जरूरी है। आधुनिक संपन्नता में हमारा देश स्वतंत्र्य रहे यह विचार सबसे महत्त्वपूर्ण है इसके लिए हमारे देश की सीमायें सुरक्षित होनी चाहिए। उस पर हमारा नियंत्रण हो। आखिरी और महत्त्वपूर्ण मुद्दा स्वास्थ्य सुविधाएँ, जिसके मुलभूत चीजों में अच्छा और पौष्टिक भोजन, पाने का साफसुथरा पाणी शामिल है। स्वास्थ्य सुविधाएँ के लिए पर्यावरण में संतुलन महत्त्वपूर्ण होता है इसके लिए वैयक्तिक तौर पर वृक्षसंवर्धन, जलबचाव करना चाहिए और सामुहिक तौर हम और भी बड़े मुद्दों पर ध्यान देना चाहिए जिसमें साफसुथरे शहर, नदीयाँ, बेकार प्लास्टिक नियोजन, इन चीजों को ध्यान में रखना चाहिए और कार्य करना भी जरूरी है।

स्वास्थ्य सुविधाएँ जिसके अस्पतालों की बड़ी और मुख्य भूमिका होती है। उसपर सरकार को प्राथमिकता देकर देश के हर प्रांत में उत्कृष्ट अस्पतालों की संख्या में उच्चांक लाना होगा जिसके कारण हम सभी निरोगी रह सकेंगे। इसके साथ हम अगर न्याय करते हैं तो निश्चित ही 'विकसित भारत' यह नारा संपन्न और यशस्वी साबित होगा।

सबसे महत्वपूर्ण बात कृषि की है तो उसमें हमें समृद्ध बनें और देश को आर्थिक दृढ़ता स्वास्थ्य के लिए खाना दिलाकर देश को विकसित बनाएं।

विकसित भारत

- कानवटे मनीषा माधव

बी.एस्सी.द्वितीय वर्ष

भारत मेरा देश

विकसित बनने का वक्त है

हमारे पास है

बुद्धिमान युवा शक्ती

हमारे पास

अनुभवी नेतृत्व शक्ति

हमारे पास है

अनंत संसाधन

हमारे पास है

अनंत अवसर।

विकसित भारत

मेरा सपना है

विकसित भारत

मेरा लक्ष्य है

विकसित भारत

मेरी जिम्मेदारी है।

हम करेंगे

हम बनायेंगे

विकसित भारत

हमारा भारत

भारत माता की जय

विकसित भारत की जय

विकसित भारत

- भांगे आनंदी माणिक

बी.एस्सी.द्वितीय वर्ष

जागृत राष्ट्र, प्रबल संकल्प, नव प्रभात की बेला है,
विकसित भारत का सपना अब, जन-मन ने ही झेला है।

मिट्टा के सारी बेडियाँ, हम शिखर की ओर बढ़ेंगे
कल के उज्ज्वल इतिहास को, हम अपने हाथों लिखेंगे।

जहाँ आधुनिकता की चमक हो, पर संस्कार न सो जाएँ,
जहाँ विज्ञान की उँचाइयों में, हम जड़ें न भूल पाएँ।
गाँव-गाँव में खूशहाली हो, शहर प्रगति का द्वारा बने,
हर हाथ को काम मिले, हर मस्तिष्क एक विचार बने।

आत्मनिर्भरता का मंत्र लिए, हम जग को राह दिखाएँगे,
मेक इन इंडिया की गूँज से, हम नया दौर लाएँगे।
नारी शक्ति का मान जहाँ, युवाओं में हंकार हो,
भ्रष्टाचार से मुक्त हमारा, पावन शिष्टाचार हो।

Student Editor-in-Chief

Prathviraj Shivaji Mule

: Associate Editor :

Disha Dinesh Dande

Student Editorial Team

Syeda Raheen Shirin Mehboob

Adarsh Pralhad Suryawanshi

Kaveri Uttamrao Langote

Samruddhi Vivek Jadhav

INDEX

Sr. No.	Subject	Writer/Poet	Class	Page No.
1.	Breaking Barriers: Women's Education and the Road to 2047	Kaveri Uttamrao Langote	B.A. First Year	60-61
2.	India's Sporting Ecosystem: The Roadmap to 2047	Adarsh Pralhad Suryawanshi	B.A. Third Year	62-63
3.	Building a Humane Nation: The Soul of Developed India	Prathviraj Shivaji Mule	B.A. Second Year	64-65
4.	Digital Destiny: Shaping the Future of Viksit Bharat	Syeda Raheen Shirin Mehboob	B.A. Third Year	66-67
5.	Learn, Earn, and Grow: The Mantra for a Developed India	Samruddhi Vivek Jadhav	B.Com. First Year	68-69
6.	Sports as a Pillar of Viksit Bharat	Disha Dinesh Dande	B.Sc.T.Y.	70-71
7.	Sustainable Development and Developed India	Maya Rajkumar Bhande	B.Sc. S.Y.	72-73
8.	Developed India and Social Progress	Suryavanshi Priti Shivaji	11th	74
9.	Viksit Bharat @ 2047: A Blueprint for Holistic Development	Swaranjali Anand Mundhe	B.Sc. Second Year	75-76
10.	Viksit Bharat @ 2047: The AI Blueprint	Ayesha Shaikh,	B.Sc. Second Year	77-78
11.	The Roots of Progress: Agriculture and Rural Development in Viksit Bharat	Krushnai Balaji Gattewar	B.Com. T.Y.	79-80

Editor's Note...✍

It gives me immense pride to present this year's edition of *Kisan*, our college annual magazine, centered on the inspiring theme "Viksit Bharat @ 2047." As India marches towards its centenary of independence, the vision of a developed nation is not just a dream—it is a collective responsibility and a roadmap shaped by the aspirations of today's youth.

The essays contributed by our students reflect the diversity of thought, creativity, and commitment to nation-building. From breaking barriers in women's education to building a humane and inclusive society, the writings highlight how social progress is inseparable from economic and technological advancement. The theme of digital destiny and the AI blueprint remind us that innovation will be the cornerstone of India's transformation, while essays on agriculture—from plough to cloud—and rural development emphasize that the roots of progress lie in empowering our villages and farmers.

Equally inspiring are the reflections on sports as a pillar of Viksit Bharat, envisioning a robust ecosystem that nurtures talent and instills national pride. The essays on smart cities, sustainable development, and holistic growth paint a picture of an India that is modern yet mindful, prosperous yet compassionate. The mantra of "Learn, Earn, and Grow" resonates as a guiding principle for the youth, reminding us that education, entrepreneurship, and continuous growth are the engines of development.

Together, these contributions form a mosaic of ideas—each essay a brick in the edifice of Viksit Bharat. They capture the spirit of a nation determined to rise, not just in material wealth but in values, inclusivity, and sustainability.

As you turn the pages of this magazine, I invite you to reflect on the vision of 2047. Let these essays ignite your imagination, strengthen your resolve, and remind us all that the future of India lies in the hands of its young dreamers and doers.

- Prathviraj Shivaji Mule
B.A. Second Year

Breaking Barriers: Women's Education and the Road to 2047

- Kaveri Uttamrao Langote

B.A. First Year

India is a land of immense potential. As we march towards the grand goal of becoming a “Viksit Bharat” by 2047, we are reminded of a famous saying: “If you educate a man, you educate an individual. But if you educate a woman, you educate a family, a community, and a nation.” This simple sentence holds the key to our future. For centuries, India has struggled with social inequalities, and one of the biggest hurdles has been the lack of education for women. As we look at the roadmap to 2047, it is clear that we cannot reach our destination if half of our population is left behind. Breaking the barriers to women's education is not just a social cause; it is the most important step towards building a developed nation.

To understand the importance of this journey, we must first look at the past. Historically, girls in India faced many obstacles. In many parts of the country, they were confined to household chores, while boys were sent to school. Deep-rooted social evils like child marriage, dowry, and a preference for sons kept girls away from the classroom. Even if a girl wanted to study, safety concerns and a lack of infrastructure, like separate toilets for girls in schools, stood in her way. These were the “barriers” that held our society back. A nation where women are uneducated is like a bird trying to fly with one wing. It cannot fly high, and it certainly cannot reach its destination.

However, times are changing. Today, we are witnessing a quiet revolution. We are seeing girls from small villages and remote tribal areas cracking the toughest exams like UPSC and IIT-JEE. This is proof that given the right opportunity, girls can excel in any field. Education acts as a shield for women. It gives them the confidence to speak up against injustice. It gives them the knowledge to make decisions about their own health and lives. An educated woman is less likely to be a victim of domestic violence or social oppression. She becomes an independent thinker. This confidence is the foundation of a strong democracy.

The connection between women's education and a developed economy is very strong. When a girl is educated, she does not just stay at home; she joins the workforce. She becomes a doctor, an engineer, a teacher, or an entrepreneur. When women earn, they contribute to the family income, lifting the household out of poverty. When millions of women work, they boost the nation's GDP. Imagine the power of India if all our women were skilled and working. We would be an unstoppable economic force. For India to become the third-largest economy in the world, the participation of women is essential. Education is the bridge that connects talent to opportunity.

Moreover, an educated woman is the first teacher of her children. She plays the most vital role in shaping the next generation. If a mother is educated, she ensures that her children—both boys and girls—go to school. She understands the importance of

nutrition and hygiene, leading to a healthier family. She raises her children with better values. This creates a cycle of progress. When you educate a girl, you are essentially educating the future citizens of India. This is why women's education is called the "multiplier effect" in development. One educated woman benefits the entire society.

The government has launched several initiatives to break these barriers. Schemes like 'Beti Bachao, Beti Padhao' have changed the mindset of society. The construction of girls' hostels and the provision of scholarships have encouraged parents to send their daughters to school. Digital initiatives are also playing a huge role. With the internet, a girl in a remote village can access the same study material as a boy in a metro city. The National Education Policy (NEP) 2020 also focuses heavily on gender equality in education. These steps are clearing the road to 2047.

However, the job is not done yet. We still see drop-out rates among girls, especially in higher education and secondary school. Social mindsets take time to change. Many families still believe that a girl's primary duty is marriage, not a career. To overcome this, we need the youth to be the agents of change. We, the students of today, must treat our female classmates as equals. We must support them and respect their ambitions. Families must realize that an educated daughter is an asset, not a liability.

The road to 2047 is paved with opportunities, but it also has challenges. The biggest barrier we have to cross is the inequality in education. We cannot imagine a developed India without educated women. It is like trying to drive a car with a flat tire. By ensuring that every girl in this country goes to school, learns skills, and becomes independent, we are securing our future. Let us pledge to break these barriers of bias and discrimination. Let us ensure that the light of education reaches every girl child. When the women of India rise, the nation will automatically rise. As we celebrate 100 years of our independence in 2047, let us hope to see an India where every woman is educated, empowered, and free. This is the true vision of a Viksit Bharat.

India's Sporting Ecosystem: The Roadmap to 2047

- Adarsh Pralhad Suryawanshi

B.A. Third Year

For many decades, India was known globally as a country that loved cricket but struggled to win medals in other sports. However, the story has begun to change. In recent years, we have seen Indian athletes shine at the Olympics, Commonwealth Games, and other international platforms. As we aim to become a “Viksit Bharat” (Developed India) by 2047, sports cannot remain just a form of entertainment. It must become a vital part of our national identity. To achieve this, we need to build a strong “sporting ecosystem.” This ecosystem is like a living network that includes players, coaches, infrastructure, technology, and the audience. Building this system is the roadmap to India's golden future.

To understand the roadmap, we must first look at the foundation: Grassroots Development. A building cannot stand without a strong base, and sports cannot grow if we only focus on elite athletes. The journey of a champion begins in a school playground or a village ground. For a long time, sports was treated as a secondary subject in schools, often sacrificed for extra academic classes. The roadmap to 2047 changes this. We need to integrate sports into the core curriculum. The “Khelo India” initiative is a shining example of this approach. It identifies talent at a young age and provides children with scholarships and training. By 2047, we envision a system where every school has a sports period, good equipment, and a coach who encourages children to play. When millions of children play, we will surely find the champions of tomorrow.

The second stop on this roadmap is Infrastructure. Talent alone is not enough; it needs the right environment to grow. In the past, many talented athletes from rural areas faded away because they had no access to proper grounds or facilities. A developed India must have world-class sports infrastructure not just in big cities like Delhi or Mumbai, but in every district. We need synthetic tracks for athletes, swimming pools with modern filtration, and indoor stadiums for sports like badminton and wrestling. This infrastructure must be affordable and accessible to the public. When a poor child in a remote village has the same facility to practice as a rich child in a city, we will see a revolution in sports.

The third crucial element is Science and Technology. In the modern world, sports and science go hand in hand. The difference between a gold and a silver medal is often just 0.01 seconds, and technology helps bridge that gap. The roadmap to 2047 involves using data analytics to improve a player's performance. We need biomechanics experts to analyze an athlete's movement and physiotherapists to prevent injuries. Nutrition is another key area; athletes need diet plans tailored to their body types. We also need to promote sports manufacturing in India. Today, we import much of our high-quality sports

gear. “Atmanirbhar Bharat” in sports means making our own high-tech equipment, from javelins to running shoes.

Another important milestone is changing the social outlook towards sports. Historically, Indian parents have been hesitant to let their children pursue sports as a career. They worry about financial stability. The roadmap to 2047 must address this fear. We need to create a system where being an athlete is a respected and well-paying career option. This happens when corporates and private sectors invest in sports. The rise of leagues like the Indian Premier League (IPL), Pro Kabaddi League, and Indian Super League (football) has shown that sports can be a lucrative business. By 2047, we need similar professional leagues for every sport, from swimming to athletics, ensuring that athletes have jobs and security even after they retire from active play.

Furthermore, we must focus on inclusivity within the sporting ecosystem. A developed nation is one that cares for all its citizens. We must give equal importance to para-athletes and women in sports. The success of our para-athletes in recent Paralympics has been inspiring. By 2047, our sports infrastructure must be disabled-friendly. Similarly, we must encourage girls to take up sports. Society often puts restrictions on girls, but sports teach confidence and independence. A nation where women are active in sports is a nation that is truly progressive.

Finally, the success of this roadmap depends on the people—the administrators, the coaches, and the fans. We need transparent sports governance that is free from politics and corruption. We need coaches who are constantly upgrading their knowledge. And we need the fans. Indian fans are passionate, but we need to support all sports, not just cricket. When stadiums fill up for a hockey match or an athletics event, the morale of the players soars.

To sum up, the roadmap to 2047 is about creating a “Sports Culture” in India. It is about moving from a country that watches sports to a country that plays sports. This ecosystem will produce not just medals, but healthy, disciplined, and confident citizens. It will boost our economy through tourism and manufacturing. It will put India on the global map as a sporting powerhouse. As we celebrate 100 years of independence, let us dream of an India where the national anthem is played frequently at international stadiums, where every village has a playground, and where the spirit of sportsmanship guides our society. The journey has begun, and with the right focus on grassroots, infrastructure, and technology, the finish line of Viksit Bharat is well within our reach.

Building a Humane Nation: The Soul of Developed India

- Prathviraj Shivaji Mule

B.A. Second Year

When we close our eyes and imagine a “Viksit Bharat” or a Developed India, what is the first picture that comes to our mind? Most of us think of tall skyscrapers touching the sky, wide expressways filled with fast cars, high-speed trains, and glowing shopping malls. We think of a rich economy and powerful industries. While these things are important, they are just the body of a nation. They are the visible skeleton. But what gives life to this body? It is the soul. The soul of a nation lies in its people, their values, their happiness, and their behaviour towards one another. This is what we call a “Humane Nation.” To truly become a developed country, India must build this soul. We must progress not just in wealth, but in humanity.

A nation can have the best technology in the world, but if its citizens are not kind, if the weak are not protected, and if the poor are ignored, that nation is like a beautiful body without a spirit. A developed nation is not defined only by its Gross Domestic Product (GDP). It is defined by how it treats its most vulnerable citizens—the elderly, the poor, women, and children. Building a humane nation means creating a society where everyone feels safe, respected, and valued. It means moving from a mindset of “I” to a mindset of “We.”

The first step in building a humane nation is ensuring “Inclusivity.” India is a land of immense diversity. We have different religions, languages, and cultures. In a truly developed India, no citizen should feel like an outsider. Social progress means breaking down the walls of discrimination. It means that a girl in a rural village should have the same opportunities as a boy in a big city. It means that a person’s success should depend on their talent and hard work, not on their caste or background. When we bridge the gap between the rich and the poor, we create a just society. A humane nation is one where no one sleeps hungry, and where the light of progress reaches every home, not just the mansions of the wealthy.

The second pillar of a humane nation is “Compassion and Safety.” In our race to get ahead, we often forget to stop and help those who are behind. A developed society is one where people care for each other. We see news of road accidents where people are ignored, or we see the elderly being neglected in their old age. These are signs of a society losing its soul. To be a humane nation, we must bring back the values of empathy. Women’s safety is a critical measure of this. A country cannot be called developed if half of its population lives in fear. Respecting women and ensuring their safety is not just a law; it must be a cultural habit. Similarly, protecting our environment and animals is a sign of a mature and humane civilization.

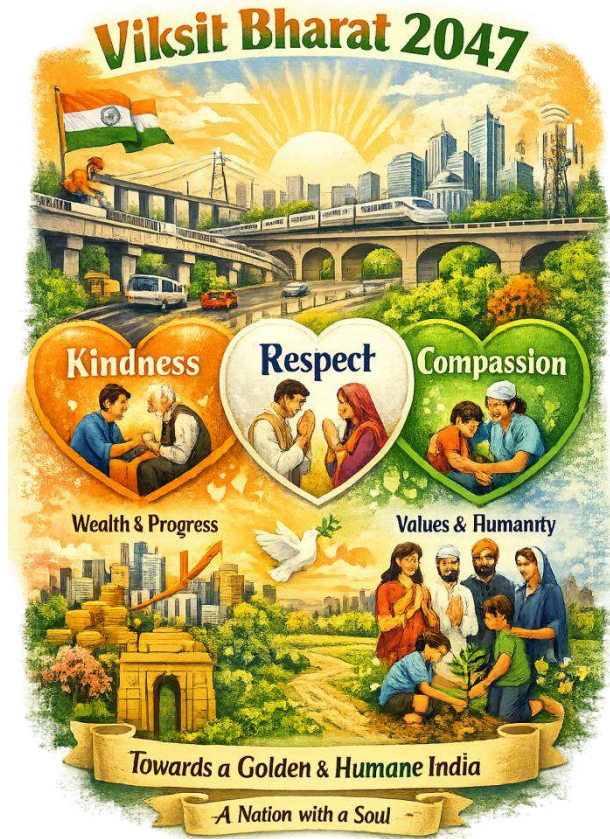
Another vital aspect is “Health and Education.” A humane nation treats healthcare as a right, not a luxury. In a developed India, the quality of medical care should not

depend on the thickness of a person's wallet. When a poor man falls ill, he should not have to sell his land to get treatment. Similarly, education should not just be about getting jobs. It should be about building character. Schools must teach students the importance of honesty, integrity, and kindness. If we have highly educated people who are corrupt or insensitive, we have failed as a nation. Education must produce good human beings, not just efficient machines.

The role of the youth is paramount in this transformation. We, the students, are the future of India. We are often taught to compete—to get better marks, better jobs, and better salaries. But we must also be taught to be kind. We must learn that real success is not just about climbing the ladder ourselves, but about lifting others up with us. Simple acts of humanity, like helping a differently-abled person cross the road, respecting our teachers and elders, and saying no to corruption, contribute to nation-building. We must remember that the “soul” of the nation is not built by the government alone. It is built by the collective behaviour of 1.4 billion people.

Furthermore, a humane nation is one that respects its past while moving towards the future. India has a rich heritage of “VasudhaivaKutumbakam”—the world is one family. This ancient philosophy is the ultimate definition of a developed society. It teaches us to look beyond our narrow interests and care for the global community. By embracing this spirit, India can show the world that development and humanity can go hand in hand.

To conclude, building a “Viksit Bharat” is a multi-dimensional task. We need the roads, the bridges, and the digital networks. But above all, we need the “soft infrastructure” of the heart. We need to build a nation where kindness is the currency, where respect is the rule, and where compassion is the constitution. Let us not just aim for an India that is rich and powerful. Let us aim for an India that is kind and noble. A nation with a soul is a nation that truly lives. As we march towards 2047, let us promise to build not just a Golden India of wealth, but a Humane India of values. This is the true destiny of our great nation.

Digital Destiny: Shaping the Future of Viksit Bharat

- Syeda Raheen Shirin Mehboob

B.A. Third Year

India is a country with an ancient past, but today, it is racing towards a modern future. As we approach the centenary of our independence in 2047, the entire nation is united by a single dream: to become a “Viksit Bharat” or a Developed India. But how do we achieve this massive goal? In the 21st century, the answer is clear. We cannot build a developed nation with old tools. The key to our future lies in technology. We are witnessing a digital revolution that is changing the way we live, learn, and earn. This is our “Digital Destiny”—a future where technology acts as the bridge between our present challenges and a prosperous tomorrow.

For a long time, development was measured only by roads, railways, and factories. While these are still important, a new element has been added to this list: Digital Connectivity. The “Digital India” initiative, launched a few years ago, was the first step towards this destiny. It transformed the smartphone from a luxury item into a tool of empowerment. Today, even a small vegetable vendor in a remote village uses a QR code to receive payments. This simple act is a sign of a huge economic shift. When money moves digitally, the economy becomes more transparent, corruption decreases, and the nation grows stronger. This financial inclusion is the first pillar of our digital destiny.

One of the biggest hurdles in India’s development has been the gap between the rich and the poor, and between the cities and villages. Technology is bridging this gap. In the past, a student in a big city had access to the best books and teachers, while a student in a rural village struggled with inadequate resources. Today, the internet acts as a great equalizer. With a simple data connection, a village student can watch lectures from top professors in Delhi or Mumbai. Digital education platforms are ensuring that talent is not wasted just because of geography. This “democratization of education” is crucial for Viksit Bharat because a developed nation needs an educated and skilled workforce.

Furthermore, digital technology is transforming the way our government works. In the old days, getting a document like a birth certificate or a passport meant standing in long lines, paying bribes, and waiting for months. Today, the concept of “E-Governance” has changed everything. Services are now just a click away. From filing taxes to applying for scholarships, everything is online. This saves time, reduces corruption, and makes the government accountable to the people. A developed nation is one where the system is efficient and transparent, and digital technology is making that possible.

The story of India’s digital destiny is also about innovation and entrepreneurship. Ten years ago, India was known as a consumer of technology. We bought software and apps made by other countries. Today, India is becoming a creator. We are the third-largest startup ecosystem in the world. Young Indian entrepreneurs are building apps and tech solutions for the world. Whether it is digital payment systems like UPI, which is

now admired globally, or space technology, India is showing its prowess. When the youth of India innovate, they create jobs and wealth. This spirit of innovation is vital for our goal of a 5 trillion-dollar economy.

However, while we celebrate this progress, we must also look at the challenges. There is a danger of a “Digital Divide.” While urban India is super-connected, many remote parts of the country still struggle with poor internet connectivity. Also, there is the issue of digital literacy. Giving a smartphone to a person who doesn’t know how to use it safely is useless. Cybercrime and online fraud are new threats that have emerged. To reach our digital destiny, we must ensure that every citizen is digitally literate. We need to teach our elders and the rural population how to use technology safely. We must also ensure that high-speed internet reaches every corner of the country. A developed India cannot leave any village behind.

The role of Artificial Intelligence (AI) in our future cannot be ignored. In the journey to 2047, AI will play a major role in healthcare, agriculture, and manufacturing. It will help doctors diagnose diseases faster, help farmers predict weather patterns, and make our factories more efficient. But we must remember that technology is a tool, a servant, not a master. The human touch must remain. Technology should make us more human, not robots. It should free us from repetitive tasks so that we can focus on creativity and relationships.

It is clear that, the vision of Viksit Bharat is not just a distant dream; it is a reality that is being built every day, one click at a time. Our digital destiny is intertwined with our national destiny. From improving governance to empowering the poor, from revolutionizing education to boosting the economy, digital technology is the foundation of our future. We, the youth of India, have a responsibility. We must embrace this technology, use it wisely, and innovate for the betterment of society. As we move towards 2047, let us resolve to turn India into a global digital leader. The screen of our mobile phones is not just for entertainment; it is a window to a developed, prosperous, and powerful India. The digital winds are blowing in our favor; it is time to set our sails and move forward.

Learn, Earn, and Grow: The Mantra for a Developed India

- Samruddhi Vivek Jadhav

B.Com. First Year

India is a country with a glorious past and an even brighter future. As we march towards the goal of becoming a “Viksit Bharat” (Developed India) by 2047, we need a clear path to follow. We have a large population, rich resources, and a vibrant democracy. But how do we turn these assets into real progress? The answer lies in a simple but powerful mantra: Learn, Earn, and Grow. These three words are not just steps for an individual’s success; they are the three pillars upon which the mansion of a developed nation is built. If every Indian follows this cycle, we can transform our country from a developing nation into a global superpower.

The first and most crucial step of this mantra is “Learn.” Learning is the foundation of everything. In today’s world, the definition of learning has changed. It is no longer just about memorizing textbooks or passing exams. Real learning is about acquiring skills. For a long time, our education system focused heavily on theory. Students would get degrees but often lacked the practical knowledge needed for a job. This created a problem where educated youth were unemployed. To build a developed India, we need to shift from “education” to “skill development.”

When we talk about learning, we must include digital literacy, vocational training, and critical thinking. A developed country needs doctors, engineers, and scientists, but it also needs skilled plumbers, electricians, mechanics, and coders. When a student learns a skill, they become an asset to the nation. The government’s “Skill India” mission is a step in this direction. It encourages the youth to learn trades that are in demand. When we learn, we light a lamp of knowledge that dispels the darkness of ignorance and poverty. This preparedness is the first requirement for progress.

The second step is “Earn.” This is the bridge between learning and living. Knowledge is potential power, but earning puts that power into action. When a person learns a skill and gets a job, they start earning. This is the most vital sign of a growing economy. Earning means independence. It means that a person can support themselves and their family without depending on others. When one person earns, they feed a whole family. When millions of people earn, they feed the whole nation.

Earning leads to financial stability. When people have money, they spend it on goods, services, and food. This spending drives the economy. Businesses grow, and the government collects taxes which are then used to build roads, hospitals, and schools. In a developed India, we want to reduce poverty. The only way to do this is by creating jobs and encouraging entrepreneurship. The concept of “Atmanirbhar Bharat” (Self-Reliant India) fits perfectly here. When young Indians learn skills, they don’t just have to look for jobs; they can create jobs by starting their own businesses. They can become job

creators rather than job seekers. This cycle of earning and spending creates a prosperous society where people have the purchasing power to live a good life.

The third and final step is “Grow.” Growth is the result of learning and earning. But growth is not just about having a bigger bank balance. It has a deeper meaning. On an individual level, growth means a better standard of living. It means living in a pucca house, having access to clean water, good healthcare, and education for one’s children. It is about moving from mere survival to thriving. When a person grows, their family grows.

On a national level, this growth is what leads to a “Viksit Bharat.” Imagine a country where the majority of the population is educated, skilled, and earning well. The result is a reduction in crime rates, better health indices, and a cleaner environment. A society that is growing focuses on innovation. It looks for sustainable solutions. It cares for the environment. Growth also means social progress. When women learn, earn, and grow, the entire society is uplifted. It breaks the chains of social evils like child marriage and gender inequality. This holistic growth is the true definition of development.

However, the journey of Learn, Earn, and Grow is a continuous cycle. It does not stop. To earn better, one must keep learning new things. The world is changing very fast with the arrival of Artificial Intelligence and new technologies. To keep growing, we must keep updating our skills. This concept is called “lifelong learning.” A developed nation is one where its citizens never stop learning.

The responsibility of this mantra lies with all of us. The government can build schools and colleges and launch schemes like “Start-up India.” But it is the youth who must seize these opportunities. Students must understand that getting a certificate is not enough; they must gain real knowledge. Parents must encourage their children to pursue their passions and talents. Society must respect all kinds of work, whether it is a white-collar job or a blue-collar trade.

To sum up, the mantra “Learn, Earn, and Grow” captures the essence of India’s development story. Learning provides the skill, earning provides the fuel for the economy, and growth provides the happiness and stability we all seek. We are standing at the doorstep of a golden era. If the youth of India take this mantra to heart, no power in the world can stop us from becoming a developed nation. Just like a tree needs strong roots to give fruit, our nation needs strong skills (learning) to provide prosperity (earning) and shade (growth) to its citizens. Let us pledge to learn with passion, earn with honesty, and grow together towards a glorious future.

Sports as a Pillar of Viksit Bharat

- Disha Dinesh Dande
B.Sc.T.Y.

When we think about Viksit Bharat or a developed India, we usually imagine tall buildings, modern technology, fast transportation, and a strong economy. Many people think development only means economic progress or military strength. However, there is another important pillar of development that is often ignored—sports. For many years, sports were seen only as a hobby or a way to relax. But in reality, sports play a very important role in building a strong and developed nation. They help improve health, build character, create economic opportunities, and unite society. If India wants to become a truly developed nation by 2047, sports must become an essential part of national development.

The first and most important benefit of sports is better health. A country cannot become developed if its citizens are unhealthy. Today many people, especially young people, face health problems such as obesity, stress, and lifestyle diseases. Lack of physical activity is one of the main reasons for these problems. Sports encourage people to stay active and fit. When children and youth play sports regularly, they develop strong bodies, better stamina, and stronger immune systems. Physical activity also helps improve mental health by reducing stress and anxiety. A healthy population means fewer medical problems and higher productivity. When citizens are healthy, they can work better and contribute more to the nation's progress. Therefore, promoting sports is essential for building a healthy India.

Sports also play a major role in character building. While schools teach subjects like mathematics, science, and history, sports teach important life lessons. On the playground, students learn discipline, teamwork, and time management. They learn how to respect rules and cooperate with others. Most importantly, sports teach people how to deal with both success and failure. Winning a game brings happiness, but losing teaches patience and determination. A sportsperson learns that failure is not the end but a chance to improve and try again. These qualities are extremely valuable for building responsible and confident citizens. A developed nation needs people who are disciplined, hardworking, and capable of working together, and sports help develop these qualities.

Another important contribution of sports is to the economy. In recent years, sports have become a growing industry in India. Events like the Indian Premier League have made sports very popular and financially successful. Many new leagues in football, kabaddi, and badminton are also gaining attention. These events create many job opportunities for players, coaches, trainers, physiotherapists, commentators, and event managers. Sports also promote tourism. When India hosts international tournaments, people from different countries visit India, which helps hotels, transport services, and local businesses. Sports also encourage the development of sports goods industries and

media coverage. Therefore, sports are not only a source of entertainment but also a powerful tool for economic growth.

Sports also have a strong social impact. India is a country with great diversity in culture, language, and religion. Sometimes these differences create divisions among people. However, sports have the power to unite the nation. When the national team plays an international match, people from every region of the country support it together. At that moment, everyone feels proud to be Indian. Sports create a feeling of national unity and shared identity. They also help promote peace and friendship.

Sports are also helping in empowering women and people from rural areas. Many talented athletes come from small villages and poor backgrounds. With proper support and training, they have achieved great success at national and international levels. Their achievements inspire millions of young people. For women, sports provide confidence, independence, and respect in society. When a girl from a small village wins a medal, she challenges traditional stereotypes and encourages other girls to follow their dreams. This creates a more equal and inclusive society, which is an important goal for a developed nation.

However, to make sports a strong pillar of Viksit Bharat, India must improve its sports infrastructure and mindset. In many places, schools do not have proper playgrounds or sports facilities. Physical education is often not taken seriously. Many parents still believe that sports distract students from studies. This thinking needs to change. Sports and education should go together. Schools and colleges should encourage students to participate in games and physical activities. The government has already taken important steps through programs like Khelo India, which aims to identify young talent and provide training and financial support. But along with government efforts, society must also encourage children to spend time playing outdoor games instead of only using mobile phones and computers.

The vision of a developed India by 2047 is not only about economic growth but also about the quality of life. Sports improve the quality of life by promoting health, happiness, and national pride. When Indian athletes win medals in international competitions, the whole country celebrates their success. These achievements improve India's image on the global stage and increase national confidence.

In short, sports are not just games; they are an important part of nation-building. They help create a healthy population, strong character, economic opportunities, and social unity. If India wants to achieve the dream of Viksit Bharat, sports must be given proper importance and support. Every school, community, and family should encourage young people to play and stay active. When sports become a way of life, India will become stronger, healthier, and more united. A nation that plays together grows together, and this spirit will lead India toward a bright and developed future.

Sustainable Development and Developed India

- Maya Rajkumar Bhande
B.Sc. S.Y.

As India struggles with chronic air pollution researchers are warning of a new and largely invisible pollutant inhalable microplastic (IMPs) circulating in the air of major metropolitan markets.

A recent study titled 'the Dawn of a new air pollutant': Inhalable microplastics as emerging vectors of hazardous contaminants and their implications for human health shows that these microscopic plastic particles are now part of what people breath daily, adding a dangerous new dimension to urban air pollution. Inhalable microplastics are plastic particles smaller than ten micrometer, small enough the nose and reach deep into the lungs

A new WHO report, throwing away our health. The impacts of solid waste on human health warns that a significant portion of the world's municipal solid waste goes uncollected or is openly dumped and burned , exposing millions of people to toxic air water and soil. Addressing this crisis requires a two-pronged approach . One of this is reducing waste generation and second one is cleaning up the waste already produced one promising solution gaining global attention in bioremediation.

Bioremediation refers to the use of living organism microbes and plants to clean polluted environments these organisms metabolise toxic substances such as oil, pesticides, plastic and heavy metal converting them in to harmless by-products, like water, carbon dioxide or organic matter. Bioremediation removes airborne microplastics by leveraging microbes (bacteria, fungi) that secrete enzymes to degrade polymers in to harmless by-products like carbon dioxide and water this eco-friendly, sustainable approach uses microorganisms to break down complex plastics, offering a promising solution to mitigate air pollution bioremediation supports resource recovery by converting waste in to usable biomass or nutrients, aligning with India's circular economy goals.

Why India needs bioremediation

Bioremediation for Industrial Waste: Use of specialized microbes and fungi breaks down toxic pollutants in soil and water offering a sustainable alternative to chemical treatment methods.

Agriculture Soil Restoration: Application of bioremediation techniques helps degrade pesticide and fertilizer, restoring soil health and supports sustainable farming.

Urban Waste Management: Bioremediation processes efficiently decompose organic municipal waste, reducing landfill pressure and mitigating environmental hazards.

Water Body Detoxification: Deployment of microbial consortia in polluted rivers and lakes removes heavy metals and organic contaminants, improving water quality for ecosystems and humans use.

Forward Way for Bioremediation

Policy and Standards: Develop national bioremediation standards, ensuring uniform guidelines for microbial use, site management and biosafety.

Institutional and Regional Collaboration: Create regional bioremediation hubs that connect universities, research institutes, industries and local governments to address area specific contamination and also integrate bioremediation into national missions such as swachh Bharat.

‘We are the generation with the power to change the India, Let’s that power to create a sustainable India for all.’

Developed India and Social Progress

- Suryavanshi Priti Shivaji

11th

India is a fast-growing country with a rich culture and long history. The dream of Viksit Bharat (Developed India) means making India strong in education, economy, science, technology, and quality of life. However, true development is not possible without social progress.

A developed India require equal opportunities for all citizens. Education plays a very important role in social progress. When people are educated, they becomes aware of their rights and duties. Education helps in removing social evils like illiteracy, superstition, and discrimination. It also helps in empowering women and weaker section of society.

Economic development is another key factor of a developed nation. When industries, agriculture, and businesses grow, people get employment. This reduces poverty and improves living standards. Government schemes related to health, housing, employment, and digital services help in improving the lives of common people.

Social progress means creating a society based on equality, justice, and harmony. Eradicating caste discrimination, gender inequality, and child labor is necessary for a progressive society. Respect for all religions and unity in diversity are the strengths of India.

In recent years, India has made progress in science, technology, digitalization, and infrastructure.

Initiatives like Digital India, Skill India and Swachh Bharat Abhiyan contribute to both development and social welfare.

In conclusion, Viksit Bharat and social progress go hand in hand. Economic growth along with social equality and moral values will help India become a truly developed nation. Every citizen has a responsibility to contribute towards building a better and progressive India.

In addition, social harmony and unity are essentials for national development. People must respect diversity and work together for the progress of the nation. Environment awareness and sustainable development are also important to ensure a better future for coming generations.

In conclusion, Viksit Bharat can be achieved only when economic development goes hand in hand with social progress. A developed India should be a nation where every citizen lives with equality, security, and dignity. Social progress in the true measure of a developed nation.

Viksit Bharat @ 2047: A Blueprint for Holistic Development

- Swaranjali Anand Mundhe

B.Sc. Second Year

India is a country with an ancient history, a vibrant present, and a promising future. As we celebrated 75 years of our independence as “Azadi Ka Amrit Mahotsav,” we also began looking forward to a grand goal. The year 2047 will mark 100 years of our freedom. The nation has set a target to become a “Viksit Bharat” or a Developed India by then. But what does a developed India look like? It is not just about tall buildings or a few rich people. True development is “holistic”—it means the progress of every sector, every citizen, and every corner of the nation. It is like a giant machine where every part, from the smallest screw to the largest engine, must work perfectly. To reach this goal, we need a clear blueprint.

The first and most important pillar of this blueprint is Education and Skill Development. A nation is only as good as its people. Today, India has the largest youth population in the world. This is our greatest asset, often called the “demographic dividend.” However, this dividend will only pay off if the youth are educated and skilled. In the vision of 2047, education will go beyond textbooks. Schools will focus on critical thinking, innovation, and technology. We will see a shift from simply getting degrees to acquiring real skills. A skilled workforce will drive our industries, innovate new technologies, and manage our economy. When every child, whether in a city or a village, gets quality education, the foundation of a developed nation becomes unshakeable.

The second pillar is Economic Growth and Infrastructure. For India to be developed, we need a strong economy. This means we must become a global manufacturing hub. We are already seeing the start of this with initiatives like “Make in India.” By 2047, India should not just assemble products but design and create them. Our infrastructure must match global standards. We need wide expressways connecting every state, modern high-speed trains, and world-class airports. But infrastructure is not just about transport. It includes stable electricity, clean drinking water, and high-speed internet reaching the last village. When the connectivity of the nation improves, businesses grow, and the economy flourishes.

The third crucial pillar is Science, Technology, and Digital India. The 21st century is the age of technology, and India is leading the way. The digital revolution is our new strength. By 2047, we envision a society where technology solves everyday problems. From digital governance that removes corruption to Artificial Intelligence helping in healthcare, technology will be the backbone of our progress. We aim to be a leader in space exploration, green energy, and biotechnology. A digital India ensures that the government is efficient and services are delivered instantly to the citizens.

However, no blueprint is complete without addressing the roots of our nation: Agriculture and Rural Development. We cannot become a developed country if our

villages remain undeveloped. Agriculture, which employs a large part of our population, must be modernized. The farmer of 2047 will not depend on the mercy of the rains. Instead, he will use drones, sensors, and data to grow crops. Rural India needs good schools, hospitals, and markets. When our villages prosper, the pressure on our cities will reduce, and the whole nation will move forward in balance.

The fourth pillar is Health and Well-being. A wealthy nation must also be a healthy nation. The COVID-19 pandemic taught us the importance of a strong healthcare system. By 2047, the focus will shift from just treating diseases to preventing them. Advanced medical research, accessible hospitals, and affordable medicines will be the right of every citizen. Furthermore, a developed India is a clean India. The Swachh Bharat Abhiyan has started a movement, but by 2047, we must achieve total environmental sustainability. We need clean air, clean rivers, and green energy. Development should not destroy nature; it should coexist with it.

Finally, the soul of this blueprint is Social Justice and Inclusivity. Viksit Bharat is a nation where no one is left behind. It is a country where women feel safe and empowered, contributing equally to the economy. It is a society where there is no discrimination based on caste, religion, or gender. Social progress is the measure of a nation's character. A developed India is one where the weakest citizen has dignity and equal opportunity. This unity in diversity is our unique strength.

In conclusion, the vision of Viksit Bharat @ 2047 is not just a government policy; it is a collective mission. It requires the effort of every citizen. The government can build roads and schools, but it is the people who must drive the change. As students, we have the biggest role to play. We are the future engineers, doctors, scientists, and leaders of 2047. We must study hard, develop good character, and commit ourselves to the nation's service. The blueprint is ready, the foundation is strong, and the timeline is set. If we walk together with determination, the dream of a developed India will surely become a reality. Let us pledge to work hard today so that we can see a glorious, prosperous, and holistic India tomorrow.

Viksit Bharat @ 2047: The AI Blueprint

- Ayesha Shaikh

B.Sc. Second Year

India has a long history and a lively culture. We have come a long way since our independence in 1947. Today, we are standing at a crucial point in history where we are aiming for a glorious future. The government and the people of India have set a big goal: to make India a fully developed nation by the year 2047. This vision is called “Viksit Bharat.” It means an India that is prosperous, strong, and advanced in every field. But how do we reach this goal? Just like a builder needs a blueprint to construct a building, India needs a plan to become developed. In the 21st century, the most powerful tool we have to build this future is Artificial Intelligence, or AI. Therefore, AI is the most important part of the blueprint for Viksit Bharat @ 2047.

To understand how AI helps, we must first understand what it is. Artificial Intelligence is not magic; it is smart technology. It is the ability of a computer or a machine to think and learn like a human. When we use Google Maps to find the shortest route, or when we talk to voice assistants like Alexa or Siri, we are using AI. It can process huge amounts of information in seconds, much faster than any human brain. This power of AI can be used to solve India’s biggest problems in agriculture, healthcare, education, and infrastructure.

Let us start with agriculture, which is the backbone of India. A large number of Indians depend on farming for their livelihood. However, farmers often suffer due to unpredictable weather, lack of water, or crop diseases. This is where AI comes into the picture. In the blueprint of Viksit Bharat, AI can act as a friend to the farmer. Imagine an app on a farmer’s phone that can take a photo of a leaf and instantly tell the farmer what disease the plant has and how to cure it. AI can analyze weather patterns to predict rain accurately, helping farmers plan their sowing and harvesting. It can also help in using water efficiently through smart irrigation systems. This will increase crop production and ensure that no Indian goes to sleep hungry.

Next, we look at healthcare. A developed country must have a healthy population. India has made great progress in medicine, but providing quality healthcare to every citizen, especially in remote villages, is still a challenge. By 2047, AI can bridge this gap. In the future, AI-powered robots could perform complex surgeries with high precision. Doctors can use AI tools to diagnose diseases like cancer at an early stage, saving millions of lives. AI can also help manage hospital records and keep track of a patient’s health history, allowing doctors to give better and faster treatment. This technology will ensure that good health is a right for everyone, not just a privilege for the rich.

Education is another pillar of Viksit Bharat. For a country to develop, its youth must be skilled and educated. We have a huge youth population, often called the “demographic dividend.” To harness this potential, we need a strong education system. AI can change the way students learn. Instead of a “one-size-fits-all” approach, AI can create personalized learning paths. If a student is weak in mathematics but strong in

science, AI software can adapt the lessons to help the student improve. It can bring the best teachers and resources to the screens of students in rural areas through digital classrooms. This will create a generation of innovators and thinkers who will lead the country forward.

Furthermore, AI plays a vital role in building smart cities and infrastructure. A developed India needs better roads, efficient transport, and cleaner cities. AI can manage traffic lights to reduce traffic jams in crowded cities like Delhi and Mumbai. It can help in planning better public transport systems, such as smart metros and buses. AI can also be used to monitor pollution levels and suggest ways to keep our air and rivers clean. This leads to a sustainable future where development does not harm the environment.

However, this blueprint comes with its own set of challenges. We must not ignore the risks. If machines start doing all the work, what will happen to human jobs? This is a genuine fear. Many people are afraid that AI will cause unemployment. The solution lies in how we prepare ourselves. The blueprint of Viksit Bharat must include “reskilling.” We need to train our workforce to work alongside AI, not compete with it. We must learn how to control these machines. Also, we must ensure that the data used by AI is safe and secure. Privacy is very important. We need strong laws to protect our citizens from cybercrimes. Ethical use of AI is necessary to ensure that technology benefits everyone equally and does not discriminate against anyone.

In short, the dream of Viksit Bharat @ 2047 is not just a distant vision; it is a possibility that lies in our hands. Artificial Intelligence is the engine that can drive us toward this destination. It has the power to transform our farms, hospitals, schools, and cities. It can make our economy stronger and our lives easier. But technology is just a tool; the real power lies in how we use it. We must use AI with wisdom and responsibility. We must focus on innovation and skill development. If we can successfully integrate AI into our development plan, India will not only be a developed nation by 2047 but also a global leader in technology. The blueprint is ready; now, it is time for the youth of India to build this magnificent future. The combination of Indian talent and Artificial Intelligence is truly an unstoppable force.

The Roots of Progress: Agriculture and Rural Development in Viksit Bharat

- Krushnai Balaji Gattewar

B.Com. T.Y.

India is a land of villages. Mahatma Gandhi once famously said, “India lives in her villages.” Even today, a large majority of our population resides in rural areas. For decades, we have focused on building big cities, tall skyscrapers, and modern industries. While this is important, we often forget that a tree cannot grow tall and strong if its roots are weak. In the context of our nation, the villages and agriculture are the roots. If we want to see India become a “Viksit Bharat” (Developed India) by 2047, we must first strengthen these roots. No country can become truly developed if its farmers are poor and its villages lack basic facilities.

Agriculture has always been the backbone of the Indian economy. It provides food for our billion-plus population and raw materials for industries. However, for a long time, farming in India has been a struggle. Farmers have depended heavily on the monsoon rains. If the rains failed, the crops failed, pushing farmers into debt and poverty. A developed India cannot have such uncertainty. The vision for Viksit Bharat involves modernizing agriculture completely. We need to move from “farming for survival” to “farming for prosperity.”

This modernization is already beginning. Today, we are seeing the start of a “Digital Agriculture” revolution. Imagine a farmer using a drone to spray fertilizers or checking the moisture of the soil using a mobile app. This is the future. Technology will help farmers use less water and fewer chemicals while growing more crops. This increases their income. When farmers earn well, they spend money on goods, education, and healthcare. This spending boosts the entire economy. Therefore, the prosperity of India is directly linked to the prosperity of the farmer.

However, agriculture alone is not enough. We need comprehensive “Rural Development.” What does this mean? It means that a village should not be seen as a backward place, but as a smart habitat. In a developed India, a village should have the same facilities as a city. Good roads are the first step. A farmer might grow the best mangoes in the world, but if there is no road to transport them to the market, they will rot. Building all-weather roads connects villages to markets, schools, and hospitals.

Education and healthcare are the other two pillars of rural development. In many villages, students still sit on floors and study in dilapidated buildings. For Viksit Bharat, we need smart schools in villages with digital classrooms and good teachers. This ensures that rural children are not left behind in the race for success. Similarly, primary health centers need to be well-equipped so that villagers do not have to travel to cities for basic treatments. When the health and education of rural India improve, the human capital of the nation improves.

Another critical aspect is providing alternative livelihoods. Not everyone in a village can be a farmer. Rural development means creating jobs in sectors like food processing, handicrafts, and dairy. When a village processes its own crops—turning wheat into flour or tomatoes into sauce—it adds value. This money stays in the village rather than going to big cities. This creates a self-sufficient village economy, which was the dream of Mahatma Gandhi.

The role of technology in rural development goes beyond farming. We often talk about “Smart Cities,” but the concept of “Smart Villages” is even more exciting. A smart village uses solar energy for power, has internet connectivity, and uses technology for governance. With the internet, a rural artisan can sell his goods to customers in America or Europe. A student in a remote village can access the same online courses as a student in Delhi. This technology bridge will erase the divide between “India” (the urban, modern part) and “Bharat” (the rural, traditional part).

We must also remember the role of women in this journey. In rural India, women play a huge role in agriculture and household management. Yet, they often lack rights and recognition. Empowering rural women by giving them access to bank loans, skill training, and property rights is essential. When a woman earns, she invests it back into her family’s nutrition and education. This accelerates the pace of development.

The government has launched several schemes like the Pradhan Mantri Krishi Sinchai Yojana for irrigation and the Pradhan Mantri AwasYojana for rural housing. These are steps in the right direction. But government schemes alone cannot build a Viksit Bharat. The youth of the nation have a huge responsibility. We often see that educated youth leave their villages and migrate to cities. This “brain drain” leaves villages devoid of leadership. We need to change this mindset. We need educated, skilled young people to go back to their villages and become agents of change.

The picture of a Viksit Bharat is incomplete without a vibrant rural landscape. We cannot have a developed India with underdeveloped villages. Just like a tree draws its strength from its roots, the nation draws its strength from its villages. By empowering farmers with technology, building strong infrastructure, and ensuring quality education and health in rural areas, we can secure our future. Agriculture and rural development are not just about the past; they are the foundation of our tomorrow. When our villages rise, the whole nation rises. It is time to water the roots, so that the tree of India can touch the sky of development.

विद्यार्थी सम्पादक मण्डल

: संपादक :

श्रीकांत आनंद कुलकर्णी
बी.एस्सी.द्वितीय वर्ष

: सहसंपादक :

रूद्राक्ष रमेश लाल
१२ वी विज्ञान

: सदस्य :

मनीष किशोर थोटे (१२ वी वाणिज्य)
गौरी दत्तात्रेय चिद्रेवार (१२ वी वाणिज्य)
मुक्कावार व्यंकटेश सुजित (बी.कॉम. द्वितीय वर्ष)

अनुक्रम

अ. क्र.	विषय	लेखक/कवी	वर्ग	पान क्र.
१.	विकसितभारते योगस्य महत्त्वम्	श्रीकांत आनंद कुलकर्णी	बी.एस्सी.द्वितीय वर्ष	८४
२.	विकसितः भारतः उत्कृष्टं प्रशासनम्	रूद्राक्ष रमेश लाल	१२ वी	८५
३.	विकसित भारतः प्राचीन संस्कृतिः च।	मनीष किशोर थोटे	१२ वी वाणिज्य	८६
४.	प्राचीनग्रन्थेषु स्त्रीशिक्षण विचाराः	गौरी दत्तात्रेय चिद्रेवार	१२ वी वाणिज्य	८७
५.	विकसितः भारतः	मुक्कावार व्यंकटेश सुजित	बी.कॉम. द्वितीय वर्ष	८८

सम्पादकीयम् विकसितभारतम्

वर्तमानकाले “विकसित भारतम्” इति विषयः प्रत्येकस्य भारतीयस्य चिन्तनस्य केन्द्रबिन्दुः अभवत्। विकसितः भारतः केवलम् आर्थिकदृष्ट्या समृद्धः देशः न भवति अपितु नैतिकमूल्यैः, वैज्ञानिक प्रगत्या, पर्यावरणसंरक्षणे, सामाजिकसमसतया च सम्पन्नः राष्ट्रः भवति। अस्माकं प्राचीन भारतीयसंस्कृतिः “सर्वे भवन्तु सुखिनः” इति उदात्तं सन्देशं दादाति। अतः विकासस्य आधारः केवलं धनसम्पत्तिः न अपितु मानवकल्याणमपि अस्ति।

भारतस्य विकासे शिक्षायाः महत्त्वम् अत्यधिकम् अस्ति। गुणवत्तापूर्णा शिक्षा, अनुसन्धानम्, कौशल विकासः, विज्ञान-प्रौद्योगिकी च राष्ट्रस्य प्रगतिं त्वरयन्ति। डिजिटलव्यवस्था, कृत्रिमबुद्धिः, अन्तरिक्षविज्ञानम्, कृषिक्षेत्रे नवीनप्रविधिनाम् उपयोगः च भारतस्य विकासमार्गं सुदृढं कुर्वन्ति। युवाशक्तिः भारतस्य महत् बलम् अस्ति। यदि युवानः ज्ञानेन, अनुशासनेन, राष्ट्रभक्त्या च युक्ताः भविष्यन्ति तर्हि विकसितभारतस्य स्वप्नं शीघ्रमेव साकारं भविष्यति।

विकासेन सह पर्यावरणसंरक्षणमपि समानरूपेण आवश्यकम्। स्वच्छता, जलसंरक्षणम्, वृक्षारोपणम्, नवीकरणीय-उर्जायाः उपयोगः च भविष्यस्य भारतं सुरक्षितं करिष्यन्ति। सामाजिकसमता, स्त्री-पुरुषसमानता, भ्रष्टाचारमुक्तप्रशासनम्, न्यायव्यवस्था तथा नागरिककर्तव्यपालनम् अपि विकसितराष्ट्रस्य प्रमुखाः आधाराः सन्ति।

भारतीयज्ञानपरम्परा योगः, आयुर्वेदः, संस्कृतभाषा, वसुधैव कुटुम्बकम् इत्यादयः आदर्शाः विश्वाय मार्गदर्शकाः सन्ति। आधुनिकविज्ञानस्य प्राचीनसंस्कृतेः च समन्वयेन भारतः विश्वगुरुरूपं पुनःप्राप्तुं समर्थः भवति अतः विकसितभारतस्य निमार्णे केवलं शासनस्य दायित्वं नास्ति अपितु प्रत्येकस्य नागरिकस्य अपि उत्तरदायित्वम् अस्ति। वयं स्वकर्तव्यं निष्ठया पालयामः, पर्यावरणं रक्षामः, राष्ट्रहितं सर्वदा पुरस्कृत्य चेतु विकसितभारतस्य लक्ष्यं नूनं सिद्ध्यति।

‘जननी जन्मभूमिश्च स्वर्गादपि गरीयसी’ इति भावनया प्रेरिताः वयं सर्वे मिलित्वा समृद्धं, सशक्तं, स्वावलम्बिनं, विकसितं च भारतं निर्मास्यामः।

संपादक

- श्रीकांत आनंद कुलकर्णी

बी.एस्सी.द्वितीय वर्ष

विकसितभारते योगस्य महत्वम्

- श्रीकांत आनंद कुलकर्णी
बी.एस्सी.द्वितीय वर्ष

विकसित भारतस्य निर्माणे योगस्य अत्यन्तं महत्वपूर्णं स्थानम् अस्ति। योगः भारतीयसंस्कृतेः अमूल्यं दानम् अस्ति। प्राचीन कालात् ऋषयः मुनयः च योगमार्गं दर्शयन्ति स्म। योगस्य मुख्यलक्ष्यं शरीरस्य, मनसः आत्मनः च समन्वित विकासः अस्ति।

अद्यकाले मानवः अत्यन्तं व्यस्तजीवनं यापयति। चिन्ता, रोगाः, मानसिकक्लेशाः च सर्वत्र दृश्यन्ते। एतादृशे समये योगाभ्यासः मानवस्य जीवनं सन्तुलितं करोति। योगेन शरीरं स्वस्थं भवति, मनः शान्तं भवति, बुद्धिः च एकाग्रा भवति। अतः योगः न केवलं व्यायामः अपि तु सम्पूर्ण जीवनपद्धतिः अस्ति।

योगशास्त्रे अष्टांगयोगस्य वर्णनं दृश्यते-यमः, नियमः, आसनम्, प्राणायामः, प्रत्याहारः, धारणा, ध्यानम्, समाधिः इति। एतेषां पालनं कृत्वा मानवः शारीरिकं, मानसिकं च स्वास्थ्यं प्राप्नोति। स्वस्थनागरिकाः एव राष्ट्रस्य विकासे, महत्वपूर्णं भूमिकां निर्वहन्ति।

अद्य भारत देशः विश्वे योगस्य प्रसारं करोति। प्रतिवर्षं अन्तरराष्ट्रीययोगदिवसः अपि उत्साहेन आचर्यते। अस्मात् कारणात् विश्वे भारतस्य गौरवं वर्धते।

अतः विकसितभारतनिर्माणाय योगस्य अभ्यासः सर्वेषां नागरिकाणां कृते आवश्यकः अस्ति। यदि जनाः नित्यं योगाभ्यासं कुर्वन्ति तर्हि ते आरोग्यवन्तः, अनुशासिताः, कर्मठाश्च भवन्ति।

एते गुणाः राष्ट्रस्य उन्नतौ सहायकाः भवन्ति।

अतः नूनं वयं सर्वे योगं स्वीजीवने स्वीकुर्मः तेन विकसितभारतस्य स्वप्नं शीघ्रं साकारं भविष्यति।

विकसितः भारतः उत्कृष्टं प्रशासनम्

- रूद्राक्ष रमेश लाल
१२ वी

विकसित भारतः उत्कृष्टं प्रशासनं च भारतदेशः प्राचीनकालादारभ्य ज्ञान-विज्ञान-संस्कृतेः महतीं परम्परां वहति। “वसुधैव कूटुम्बकम्”, इति भावनया जगतः कल्याणाय भारतस्य चिन्तनं सदा प्रवृत्तम् आसीत्। अद्य तु भारतः नवयुगे प्रवेशं कृत्वा “विकसित भारत” इति महत्तरं लक्ष्यं स्वीकृतवान् अस्ति। विकसितभारतस्य निर्माणे उत्कृष्टं प्रशासनं महत्त्वपूर्णा भूतिकां निर्वहति।

विकसितभारतस्य अर्थः केवलं आर्थिकवृद्धिः न, अपि तु सामाजिक, नैतिक, शैक्षणिक, वैज्ञानिक, अध्यात्मिक, पर्यावरणीय समृद्धिः अपि। यत्र नागरिकाः सुरक्षिताः शिक्षिताः, स्वस्थाः, स्वावलम्बिनः च सन्ति स एव देशः विकसितः इति कथ्यते।

भारतदेशे विज्ञान-तन्त्रज्ञान-अन्तरिक्षसंशोधन - डिजिटल सेवा - उद्योगविकासे उल्लेखनीयाः प्रगतयः दृष्टाः सन्ति।

उत्कृष्टं प्रशासनं विकसित भारतस्य मुलाधारः अस्ति। प्रशासनस्य मुख्यं लक्ष्यं जनकल्याणम् एव। राजा प्रजासुखे सुखं”। इति प्राचीनं सूत्रं अद्यापि प्रशासनस्य मार्गदर्शकं भवति। यत्र शासनं पारदर्शकं, उत्तरदायी, भ्रष्टाचारविहिनं च भवति, तत्र राष्ट्र विकासः शीघ्रं सम्भवति। आधुनिकभारते प्रशासनव्यवस्थायां नूतना परिवर्तनाः अभवन्। ई-गवर्नन्स, डिजिटल इण्डिया, जनधनयोजना, आयुष्मानभारतयोजना, स्वच्छभारत अभियानं, बेटि बचाओ - बेटि पढाओ इत्यादयः योजना जनजीवने सकारात्मकं परिवर्तनं आनयन्ति। एतेन स्पष्टं भवति यत् उत्कृष्टं प्रशासनं जनसामान्यस्य जीवनस्तरं उन्नयति।

शिक्षा विकसितभारतस्य प्राणशक्तिः अस्ति। सुशिक्षिताः नागरिकाः एव सशक्तं राष्ट्रं निर्मातुं शक्नुवन्ति। नवीनशिक्षानीतिः, (NEP), विद्यार्थिनां सर्वांगीण विकासाय प्रयत्नं करोति। संस्कृतस्य संरक्षणं। विज्ञानस्य प्रोत्साहनं कौशलविकासः, नवोन्मेषः च विकसितभारतस्य आधारस्तम्भाः सन्ति।

सामाजिकसमता अपि विकसितभारतस्य आवश्यकं लक्षणम्। जाति-धर्म-लिंग-भेदविना सर्वेभ्यः समानाः अवसराः दातव्याः। महिला-सशक्तीकरणं, युवकानां रोजगार सृजनं, कृषककल्याणं, जनोद्धारः - एते सर्वे प्रशासनस्य उत्तरदायित्वे अन्तर्भवन्ति।

पर्यावरणसंरक्षणं विना विकासः अपूर्णः भवति। “प्रकृतिरक्षति रक्षितः” इति भावनया प्रशासनं नूतनऊर्जासाधनानां उपयोगं, वृक्षारोपणं, जलसंरक्षणं, स्वच्छतां प्रोत्साहयति। हरितविकासः एव स्थायीविकासस्य मार्गः अस्ति। अन्ते वक्तुं शक्यते यत् विकसित भारतस्य स्वप्नं उत्कृष्ट प्रशासनं विना साकारं न भवति। सुशासनं, नितिपालनं, जनसहभागिता, नैतिकमूल्यानि च यदि एकत्र सन्ति, तर्हि भारतः निश्चितं विश्वगुरुरूपं प्राप्स्यति। प्रत्येकस्य कर्तव्यं अस्ति यत् सः स्वकर्तव्यापालनद्वारा राष्ट्रविकासे योगदानं दद्यात्।

एकमेव उत्कृष्टप्रशासनस्य साहाय्येन भारतः विकसितराष्ट्ररूपेण उज्ज्वलं भविष्यं प्राप्स्यति इति न संशयः।

विकसित भारतः प्राचीन संस्कृतिः च ।

- मनीष किशोर थोटे

१२ वी वाणिज्य

भारतदेशः विश्वस्य प्राचीनतमेषु सभ्यतासु एकः अस्ति । अस्य देशस्य संस्कृतिः केवलं भूतकाले सीमिता नास्ति, अपि तु सा वर्तमानं मार्गदर्शयति, भविष्यं च निर्माति, अद्य भारतः “विकसितभारत” इति महत्तरं लक्ष्यं स्वीकृतवान् अस्ति । अस्य लक्ष्यस्य साधने प्राचीनसंस्कृतेः धर्मार्थकाममोक्षाणां समन्वयेन जीवनस्य सन्तुलनं उपदिशति, वेदाः, उपनिषदः, रामायणं, महाभारतं, पुराणानि च मानवमूल्येषु आधारितं जीवनप्रदर्शनं प्रददन्ति । “सत्यं वद, धर्मं चर” इति उपदेशः भारतीयसंस्कृतेः मूलाधारः अस्ति । एते मूल्याः अद्यापि विकसितभारतस्य नैतिकाधाररूपेण तिष्ठन्ति ।

विकसितभारतस्य अर्थः केवलं औद्योगिकवृद्धिः न, अपि तु सामाजिक-आर्थिक-नैतिक-विज्ञानात्मकविकासः अपि । प्राचीनकाले भारतः विज्ञानस्य केन्द्रम् आसीत् । आयुर्वेदः, गणितम्, खगोलशास्त्रम्, वास्तुशास्त्रम् योगदर्शनं च विश्वाय भारतस्य योगदानं सूचयन्ति । शून्यस्य अविष्कारः, दशांश पद्धतिः, चरकसुश्रुतयोः चिकित्सा-एते सर्वे विकसितभारतस्य बौद्धिकपृष्ठभूमिं दर्शयन्ति ।

आधुनिकभारतस्य विकासे प्राचीनसंस्कृतेः प्रेरणा स्पष्टतया दृश्यते । “वसुधैव कुटुम्बकम्” इति भावना अद्य वैश्विक सहकार्यस्य मूलं भवति । पर्यावरणसंरक्षणे “प्रकृतिरक्षति रक्षिता” इति सिद्धान्तः स्थायीविकासस्य मार्गं दर्शयति । योगः अद्य सम्पूर्णविश्वे स्वास्थ्यसंरक्षणस्य प्रभावी साधनरूपेण स्वीकृतः अस्ति ।

प्राचीनभारतीयशासनपद्धतिषु अपि विकसितप्रशासनस्य बिजानि दृश्यन्ते । कौटिल्यस्य अर्थशास्त्रे सुशासनं, करव्यवस्थां, जनकल्याणं, राष्ट्रसुरक्षां च विवेचितम् । “राजा प्रजासुखे सुखं” इति आदर्शः आधुनिकलोकशाहीप्रशासनस्य मूलभावनां प्रति बिम्बयति ।

शिक्षाक्षेत्रे अपि भारतस्य प्राचीनपरम्परा महान् अस्ति । गुरुकुलपद्धतिः शिष्यस्य सर्वांगीण विकासं साधयति स्म । अद्य नवीनशिक्षानीति भारतीयमूल्येषु आधारितं ज्ञानविकासं प्रोत्साहयति, संस्कृतभाषा भारतीयसंस्कृतेः प्राणभूता स्ति । या विज्ञानस्य, दर्शनस्य, साहित्यस्य च आधारः अस्ति ।

अतः स्पष्टं भवति यत् विकसितभारतस्य निर्माणे प्राचीन संस्कृतिः बाधा न, अपि तु आधारः एव, आधुनिक विज्ञानं प्राचीनज्ञानस्य समन्वयेन यदि अग्रसरं भवति, तर्हि भारतः सर्वार्थं न विकसितः भविष्यति । भूतकाले निहितं ज्ञानं वर्तमानकाले उपयुज्य भविष्यस्य उज्ज्वलमार्गः निर्माणीयः - एष एव विकसितभारतस्य सारः ।

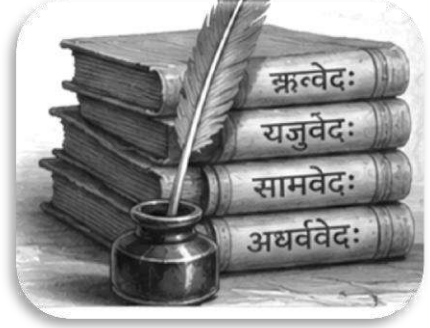
अतः प्राचीनसंस्कृतेः संरक्षणं संवर्धनं च कृत्वा भारत निश्चितं विश्वगुरूपदं प्राप्स्यति ।

प्राचीनग्रन्थेषु स्त्रीशिक्षण विचाराः

- गौरी दत्तात्रेय चिद्रेवार

१२ वी वाणिज्य

अस्यार्थः यत् यत्र स्त्रीणां सम्मानः शिक्षाः च भवति,
तत्र समाजः समृद्धः भवति । स्त्री शिक्षा
गृहव्यवस्थाः समाजस्य च सुदृढीकरणाय आवश्यकं मन्यते ।
महाकाव्येषु स्त्रीपात्राणां शिक्षितत्वं
स्पष्टं दृश्यते । रामायणे सीता केवलं पतिव्रता न,
अपि तु विवेकशीलाः धर्मज्ञाः च आसीत् ।
महाभारते द्रौपदी, कुन्ती, गांधारी इत्यादयः
स्त्रियः धर्मशास्त्रार्थेषु निपुणाः असान् ।
द्रोपद्याः सभायां प्रश्नो बुद्धिमत्तायाः घोटकं अस्ति ।
प्राचीनशिक्षापद्धतिषु गुरुकुलव्यवस्था प्रसिद्धा आसीत् ।
तत्र ब्रह्मवादिन्यः स्त्रियः गुरुकुले अध्ययनं
कृर्वन्ति स्म । स्त्रीणां द्वे श्रेणी स्तः
ब्रह्मवादिन्यः सद्यः शिक्षायै समर्पिताः सहावध्वः
विवाहोत्तरं शिक्षां प्राप्तुवन्ति स्म । अनेन
स्त्रीशिक्षायाः सामाजिकस्वीकृतिः स्पष्टा भवति ।
अतः स्पष्टं भवति यत् प्राचीनभारतीयग्रन्थेषु
स्त्रीशिक्षणं केवलं अनुमतं न, अपि तु प्रोत्सहितं
च आसीत् । स्त्रीशिक्षा समाजस्य नैतिकं,
सांस्कृतिकं, बौद्धिकं च उत्थानं करोति ।
आधुनिककाले स्त्रीशिक्षायाः यत् महत्त्वं प्रतिपाद्यते ।
तस्य मूलं प्राचीनभारतीयचिन्तने एव निहितम् अस्ति ।
अतः प्राचीनग्रन्थेषु प्रतिपादिताः
स्त्रीशिक्षणविषयकाः विचाराः अद्यापि मार्गदर्शकरूपेण
स्थिताः सन्ति ।

विकसितः भारतः

- मुक्कावार व्यंकटेश सुजित

बी.कॉम. द्वितीय वर्ष

विषया विज्ञानयुक्तया कर्मणा च समन्वितः ।

स्वावलम्बी समृद्धश्च भारतः स्याद् विकसितः ।।

सुशासनं न्यायुक्तं जनकल्याणकारकम् ।

यत्र वर्तते राष्ट्रे तद् भारतं विकसितं स्मृतम् ।।

शिक्षा स्वास्थ्यं च रोजगारः सर्वेषां सुलभा यदा ।

निवसन्ति सुखेनैव स देशः विकसितः स्मृतः ।

प्राचीनज्ञानसंयुक्तं नवविज्ञानसमन्वितम् ।

विश्वबन्धुत्वभावेन भारतं विश्वगौरवम्।

नारीशक्त्या युवाशक्त्या कृषकशक्ति समन्वितः ।

आत्मनिर्भरभारतः स्यात् विकसितो न संशयः ।।

स्वच्छता पर्यावरणं शक्तिः समरसता तथा ।

यत्र रक्षितमूल्यानि स देशः श्रेष्ठ उच्यते ।।

योगेन शान्तचित्तत्वं विज्ञानात् प्रगतिर्भवेत् ।

संस्कृते संरक्षणेन भारतः स्यात् विकसितः ॥

(संकलिताः)

کسان شکشن پرسارک منڈل اودگیر

چھترپتی شیواجی راجے مہاودیا لیه اودگیر

کا ترجمان

کسان

KISAN

2025-2026

نگراں : ڈاکٹر شیخ محبوب (پروفیسر اور صدر شعبہ اردو)

معاون نگراں : ڈاکٹر واسیہ بیگم (اسٹنٹ پروفیسر، شعبہ اردو)

محمد سہیل ایم۔ اے۔ ایف (اسٹنٹ پروفیسر، شعبہ اردو)

حرفِ اول

معزز و محترم قارئین!

زمانہ قدیم سے شہرِ اودگیر اُردو علم و ادب کا گہوارہ رہا ہے۔ اس گہوارے کی شان یہاں کے تعلیمی ادارے ہیں۔ ان ادروں میں کسان شمشین پرسارک منڈل کے زیرِ انصرام چھترپتی شواجی راجے مہادویالیہ، اپنی الگ شناخت اور نمایاں مقام رکھتا ہے۔ یہ اس لیے کہ یہاں سائنس و ٹکنالوجی اور دیگر زبانوں کے ساتھ ساتھ اُردو زبان و ادب کی درس و تدریس شروع ہی سے جاری و ساری ہے۔ جسکی وجہ سے طلباء کا تعلیمی سفر خوشگوار گزر رہا ہے اور کالج ان کے لیے رنگ، نور اور کھٹوں کی آماجگاہ بن گیا ہے۔ جس کا چھوٹا سا ترجمان ”کسان“ ہے۔

ہندوستان کی آزادی کے سوسال مکمل ہونے والے ہیں۔ ۱۵ اگست کو جب ہم اپنی آزادی کا صد سالہ جشن منائیں گے تو عوام کے سامنے ایک بڑا سوال ہوگا: کیا ہم نے وہ ہندوستان بنالیا جو ترقی یافتہ، خود مختار، خوشحال اور عالمی سطح پر ایک طاقتور ملک ہو؟ وکست بھارت ۲۰۴۷ یا ترقی یافتہ ہندوستان ۲۰۴۷ اسی سوال کا جواب ہے۔ یہ محض ایک سرکاری نعرہ نہیں بلکہ قومی عزم کا اظہار ہے کہ ۲۰۴۷ء تک ہندوستان ایک مکمل طور پر ترقی یافتہ ملک بن جائے۔ آج کے نوجوان طلبہ خاص طور پر بے۔ اے اور بی۔ ایس سی کے طلبہ اس وژن کے مرکزی کردار ہیں۔ آج کی تعلیم یافتہ نسل ہی کل کے ڈاکٹر، سائنسدان، انجینئر اور قومی رہنما ہوں گے۔ اگر یہ نسل اپنے کردار کو سمجھ کر آگے بڑھے تو ۲۰۴۷ء کا ہندوستان صرف خواب نہیں بلکہ حقیقت بن سکتا ہے۔

یقیناً راستہ آسان نہیں۔ آبادی کا دباؤ، ماحولیاتی مسائل، علاقائی عدم مساوات، تعلیم کا معیار اور عالمی مقابلہ جیسے چیلنجز موجود ہیں مگر گزشتہ ۲۵ سالوں میں ہندوستان نے جو ترقی کی ہے۔ ڈیجیٹل پبلک انفراسٹرکچر، اسپیس مشنز، ویکسینیشن اور معاشی بحالی۔ وہ بتاتی ہے کہ ناممکن بھی ممکن ہو سکتا ہے۔ ہمارے کالج چھترپتی شواجی راجے مہادویالیہ اودگیر سے شائع ہونے والا سالنامہ ”کسان“ قارئین کی خدمت میں پیش کرتے ہوئے ہی دلی مسرت ہو رہی ہے۔ ہر سال کی طرح اس سال بھی چھترپتی شواجی راجے مہادویالیہ کا ترجمان مجلہ ”کسان“ اپنی پوری آب و تاب کے ساتھ قارئین کی خدمت میں حاضر ہے۔ اس سال کسان اپنے قارئین کو ترقی یافتہ ہندوستان ۲۰۴۷ء کے بارے میں معلومات بہم پہنچائے گا۔ جو کہ آج کا ایک اہم نعرہ بن گیا ہے۔ ہمارے کالج کے قلم کاروں نے اسے کڑی محنت و لگن سے ترقی یافتہ ہندوستان کے خواب کی تعمیر کو اپنے مضمون کے ذریعے پیش کیا ہے۔ جسکے لئے ہم تہہ دل سے ان تمام قلم کاروں کا شکریہ ادا کرتے ہیں۔ اس کے علاوہ ہم ہمارے اساتذہ کا بھی شکریہ ادا کرتے ہیں جنہوں نے ہماری رہنمائی فرمائی۔

دورانِ ترتیب اس بات کا پورا خیال رکھا گیا ہے کہ طلباء کی طبع ذات و تعلقات ہی کو رسالے میں جگہ ملے۔ ”کسان“ کی ہمیشہ ہی سے کوشش رہی ہے کہ طلباء کی پوشیدہ صلاحیتوں کو نکھارا جائے۔ تمام مضمولات طلباء و طالبات ہی کے قلم سے نکلے ہیں۔ ہر طلبہ نے ایک سے بڑھ کر ایک غزلیں، نظمیں اور مضامین لکھ کر ترقی یافتہ ہندوستان کی تعمیر کا خواب بُنا ہے۔

مدیرہ

پٹیل نہاں

(بی۔ اے۔ سال سوم)

Editorial Board Members :

President : Nabiji Umrah Naaz Pasha (B.A.T.Y.)

Vice President : Shaikh Tuba (B.A.S.Y.)

Members

Raja Patel Mahiya Naaz (B.A.F.Y.)

Shaikh Zufrah (B.Sc. F.Y.)

Maniyar Ammara Qayyum (B.Sc.F.Y.)

INDEX

Sr. No.	Title of The Paper	Writer	Class	Page No.
1.	Viksit Bharat Sanklap Yatra	Nabiji Umrah Naaz Pasha	B.A.T.Y	93-94
2.	Tarraqui Yafta Hindustan 2047	Raja Patel Mahiya Naaz	B.A.F.Y	95
3.	Nazam	Shaikh Zufra Salahuddin	B.Sc.F.Y.	96-97
4.	Tarraqui Yafta Hindustan 2047	Maniyar Ammara Qayyum	B.Sc.F.Y	98
5.	Ghazal	Syeda Afeefa Tarannum	B.A.S.Y.	99
6.	Tarraqui Yafta Hindustan 2047	Syed Hiba Mujahed	B.Sc.F.Y.	100
7.	Nazam	Maniyar Ammara Qayyum	BSc F.Y	101
8.	Viksit Bharat 2047	Qureshi Shaista Azimuddin	B.A.T.Y.	102
9.	Ghazal	Shaikh Tuba Ismail	B.A.S.Y.	103
10.	Tarraqui Yafta Hindustan 2047	Shaikh Saleha Nawab	B.A.F.Y.	104-105
11.	Nazam	Syed Hiba Mujahed	BSc.F.Y.	106

وکست بھارت سنکھپ یا ترا

وکست بھارت سنکھپ یا ترا: ترقی یافتہ بھارت کی طرف ایک عظیم سفر.....

وکست بھارت سنکھپ یا ترا بھارت حکومت کی ایک تاریخی اور ملک گیر مہم ہے جس کا مقصد ۲۰۲۴ء تک ایک ترقی یافتہ (Developed) بھارت کی تعمیر کے لیے عوام میں جوش و جذبہ پیدا کرنا اور مرکزی حکومت کی فلاحی اسکیموں کو ہر مستحق شخص تک پہنچانا ہے۔ اسے ”Modi Ki Guarantee“ والی گاڑی کے نام سے بھی جانا جاتا ہے کیونکہ یہ یا ترا مرکزی حکومت کی یقینی ضمانتوں اور اسکیموں کو گاڑوں، گاڑوں، محلہ محلہ اور جوپالوں تک لے کر جاتی ہے۔

☆ یا ترا کا آغاز اور دائرہ کار :

اس مہم کا باقاعدہ آغاز وزیراعظم نریندر مودی نے ۱۵ نومبر ۲۰۲۳ء کو بھارکھنڈ کے ضلع سے کیا تھا۔ جہاں بھارتیہ جن جاتیہ گورو دیوس (برسامنڈا کی جینتھی) کے موقع پر اسے شروع کیا۔ جہاں قبائلی آبادی زیادہ ہے اور پھر پورے ملک کے تقریباً تمام اضلاع تک پھیل گئی۔ اس کا ہدف ۲۰۶۰ لاکھ سے زیادہ گرم پچایتوں اور ۴۰۰۰ سے زائد شہری مقامی اداروں کو کور کرنا تھا۔

☆ یا ترا کے اہم مقاصد :

* فلاحی اسکیموں کی مکمل رسائی (Saturation) :

مرکزی حکومت کی اہم اسکیموں جیسے پکا گھر (PM Awas Yojana)، مفت گیس کنکشن (Ujjwala Yojana)، مفت راشن، جل جیون مشن (طل سے جل)، آپوشمان بھارت کارڈ، پی ایم کسان، پی ایم فصل بیمہ، سوامنتو پر اپٹی کارڈ وغیرہ کے فوائد ان لوگوں تک پہنچانا جو اب تک ان سے محروم تھے۔

* جاگروکتا اور شمولیت : عوام کو حکومت کی ترقیاتی اسکیموں سے آگاہ کرنا اور انہیں ”وکست بھارت“ کے وژن میں شریک کرنا۔

* آوٹ ریسچ سرگرمیاں : ہر جگہ Modi Ki Guarantee والی گاڑی پہنچتی ہے۔ جہاں لوگ اپنی کہانیاں سناتے ہیں، اسکیموں کے فوائد حاصل کرتے ہیں اور سنکھپ کی قسم کھاتے ہیں۔

* شامل ہونے والوں کی تعداد : صرف چند مہینوں میں اس یا ترانے ۱۰ کروڑ سے زیادہ (بعض پورٹس میں ۱۸ تا ۱۹ کروڑ) لوگوں کو جوڑا۔ جن میں سے لاکھوں نے اپنی تبدیلی کی کہانیاں شیئر کیں۔

☆ یا ترا کی خصوصیات اور اثرات :

یہ یا ترا محض ایک سفر نہیں بلکہ ایک بیداری کی مہم ہے۔ اس میں صحت میلے، ساختی کارڈ اپ ڈیٹ، نوجوانوں کے لیے My Bharat رجسٹریشن، کلیننس ڈرائیو، پر بھات پھیریاں، رنگولی، بچوں کی شرکت، قبائلی رقص اور ثقافتی پروگرام شامل ہوتے ہیں۔ بہت سے مستحق لوگوں نے پہلی بار پکا گھر، نل پانی، بجلی، گیس کنکشن اور دیگر سہولیات حاصل کیں۔ وزیراعظم خود متعدد یاروید یوکانفرنسنگ کے ذریعے مستفیدین سے بات چیت کرتے رہے اور ان کی تعریف کی۔

مختصر یہ کہ وکست بھارت سنکھپ یا ترانے ثابت کیا کہ حکومت کی فلاحی اسکیموں کو آخری شخص تک پہنچانا ممکن ہے۔ یہ مہم نہ صرف ترقی کی ضمانت

دیتی ہے بلکہ ہر شہری کو ”وکست بھات ۲۰۲۴ء“ کے خواب کا حصہ بناتی ہے۔ جب تک ہر گھر میں روشنی، پانی، گھر، تعلیم اور صحت کی سہولیات نہیں پہنچ جاتیں تب تک یہ یاत्रا جاری رہے گی۔ یہ ایک ایسی سنکاپ یاत्रا ہے جو بھارت کو دنیا کی سب سے بڑی طاقت بنانے کی طرف گامزن کر رہی ہے۔
یہ مہم ہمیں یاد دلاتی ہے کہ ”سب کا ساتھ، سب کا وکاس، سب کا شواہس، سب کا پر یاس“ کے اصول پر چل کر ہی ایک ترقی یافتہ بھارت کا خواب پورا ہو سکتا ہے۔ جے ہند! وکست بھارت!

☆☆☆☆

NABIJI UMRAH NAAZ PASHA (B.A.T.Y)

ترقی یافتہ ہندوستان ۲۰۴۷ء

ہندوستان ایک قدیم تہذیب اور عظیم ثقافتی ورثے کا حامل ملک ہے۔ آزادی کے بعد سے اب تک ہندوستان نے مختلف شعبوں میں نمایاں ترقی کی ہے۔ ۲۰۴۷ء میں جب ہندوستان اپنی آزادی کے ۱۰۰ سال مکمل کرے گا تو اس کا خواب ایک ترقی یافتہ خود کفیل اور مضبوط ملک بننے کا ہے۔ یہ خواب صرف حکومت کا نہیں بلکہ ہر ہندوستانی شہری کا مشترکہ خواب ہے۔

ترقی یافتہ ہندوستان ۲۰۴۷ء کا تصور ایک ایسے ملک کا ہے جہاں اقتصادی ترقی، سماجی مساوات، جدید ٹیکنالوجی، مضبوط تعلیم اور صحت کا نظام موجود ہو۔ اس ہندوستان میں غربت، بے روزگاری اور ناخواندگی جیسی بڑی مشکلات پر کافی حد تک قابو کر لیا جائے گا۔

☆ معاشی ترقی :

۲۰۴۷ء تک ہندوستان دنیا کی ترقی یافتہ ممالک میں شامل ہو جائے گا۔ صنعت، زراعت اور خدمات کے شعبوں میں جدید ٹیکنالوجی کا استعمال ہوگا۔ کسان خوشحال ہوں گے، نوجوانوں کو روزگار کے مواقع ملیں گے اور ”میک ان انڈیا“ جیسے منصوبے ملک کو خود کفیل بنائیں گے۔

☆ تعلیم اور سائنس :

ترقی یافتہ ہندوستان میں تعلیم سب کے لیے معیاری اور آسان ہوگا۔ ڈیجیٹل تعلیم، مصنوعی ذہانت (AI)، خلائی سائنس اور تحقیق کے نوجوان اختراعات (Innovation) کے ذریعے ملک کی ترقی میں اہم کردار ادا کریں گے۔

☆ صحت اور سماجی بہبود :

۲۰۴۷ء کے ہندوستان میں صحت کی سہولیات ہر شہری تک پہنچ چکی ہوں گی۔ جدید اسپتال، بہتر ڈاکٹروں کی دستیابی اور سستی دوائیں عام ہوں گی۔ خواتین کو مساوی حقوق حاصل ہوں گے اور سماج میں بھائی چارہ اور ہم آہنگی مضبوط ہوگی۔

☆ ٹیکنالوجی اور ڈیجیٹل ہندوستان :

ڈیجیٹل انڈیا کے تحت ہندوستان ٹیکنالوجی میں خود کفیل ہوگا۔ اسمارٹ شہر، تیز رفتار انٹرنیٹ اور کیش لیس لین دین عام ہوگا، جس سے شفافیت اور سہولیت میں اضافہ ہوگا۔

☆ ماحولیات اور پائیداری ترقی :

ترقی یافتہ ہندوستان ۲۰۴۷ء میں ماحول کا خاص خیال رکھا جائے گا۔ قابل تجدید توانائی، درختوں کی حفاظت اور آلودگی پر قابو پانے کے لیے اقدامات کئے جائیں گے تاکہ آنے والی نسلوں کو محفوظ مستقبل مل سکے۔

آخر میں یہ کہا جاسکتا ہے کہ ترقی یافتہ ہندوستان ۲۰۴۷ء صرف ایک خواب نہیں بلکہ ایک مضبوط عزم ہے۔ اگر حکومت اور عوام مل کر ایمانداری، محنت اور اتحاد کے ساتھ کام کریں تو وہ دن دور نہیں جب ہندوستان واقعی ایک ترقی یافتہ، خوشحال اور طاقتور ملک بن جائے گا۔

☆☆☆☆

RAJA PATEL MAHIYA NAAZ (B.A.F.Y)

نظم

خوابوں کی تعبیر بنا، آگے بڑھتا ہندوستان
سوسالہ آزادی پر روشن ہواہر ایک شان
علم و سائنس کی روشنی سے بدلی دنیا کی پہچان
ترقی کی راہوں پر گامزن، میرا ہندوستان

ڈیجیٹل دور کی طاقت نے، سوچ کو دی ہے پرواز
ہر ہاتھ میں ہنر ہے اب، ہر دل میں نیا انداز
کھیتوں میں ٹیکنالوجی، صنعت میں نئی جان
گاؤں سے شہر تک پھیلی، خوشحالی کی مسکان

زبانیں، مذہب، تہذیبیں، سبھی کی ایک جان
تنوع میں وحدت ہے، ہندوستان کی پہچان
دنیا بھر میں لہراتا ہے، امن کا پرچم شان
سچ اور انصاف کا پیکر، میرا عظیم ہندوستان

زبانیں، مذہب، تہذیبیں، سبھی کی ایک جان
تنوع میں وحدت ہے، ہندوستان کی پہچان
دنیا بھر میں لہراتا ہے، امن کا پرچم شان
سچ اور انصاف کا پیکر، میرا عظیم ہندوستان

ترقی صرف مشینوں کا ہی نام نہیں
یہ عدل و علم اور اخلاق کی ہے پہچان
جہاں کوئی نہ سوئے بھوکا، نہ کوئی بدنام
وہی ہندوستان حقیقت میں ہے عظیم الشان

۲۰۲۶ء کا بھارت ہے یہ، خوابوں سے بھی بلند
محنت، اخلاق، قدروں سے، ہر شہری ہے سر بلند
فخر سے ہم سب کہیں گے، اونچا کہیں گے مان
ترقی یافتہ، خود مختار، میرا پیارا ہندوستان

☆☆☆☆

رباعیات

جو علم سے سنوارے ہر اک ذہن و ضمیر
جو عدل سے مٹائے ہر اک ظلم کی لکیر
نفرت نہیں، شعور ہو بنیاد سفر
وہی ہے ترقی یافتہ ہندوستان کی تصویر

علم و ہنر سے جگمگاتا آسمان
محنت کے ہاتھوں سنورتا ہندوستان
انصاف، شعور، امن ہو بنیاد جہاں
وہی ہے مستقبل کا ترقی یافتہ ہندوستان

☆☆☆☆

SHAIKH ZUFRA SALAHUDDIN (BSC FY)

ترقی یافتہ ہندوستان ۲۰۴۷ء

ترقی یافتہ ہندوستان ۲۰۴۷ء (یعنی وکست بھارت) بھارت کی حکومت کا ایک بہت بڑا اور تاریخی وژن ہے جس کا مقصد ۲۰۴۷ء تک یعنی آزادی کے ۱۰۰ سال مکمل ہونے پر ہندوستان کو ایک مکمل ترقی یافتہ (Developed Nation) بنانا ہے۔

ترقی یافتہ ہندوستان ۲۰۴۷ء کا مطلب ہے ایسا ملک جہاں ہر شہری کو تعلیم، صحت، روزگار اور مساوی مواقع حاصل ہوں۔ حکومت ہند نے اس مقصد کے لیے مختلف منصوبے شروع کئے ہیں جن میں ڈیجیٹل انڈیا، میک انڈیا، اسکل انڈیا، اور اشارٹ اپ انڈیا جیسے پروگرام شامل ہیں۔ ان منصوبوں کا مقصد نوجوانوں کو ہنرمند بنانا اور ملک کو اقتصادی طور پر مضبوط کرنا ہے۔

تعلیم کسی بھی قوم کی ترقی کی بنیاد ہوتی ہے۔ ۲۰۴۷ء تک ہندوستان کا تعلیمی نظام جدید ٹیکنالوجی سے آراستہ ہوگا۔ آن لائن تعلیم، سائنس، تحقیق اور اختراعات کو فروغ دیا جائے گا تاکہ طلبہ عالمی سطح پر مقابلہ کر سکیں۔ اس کے ساتھ ساتھ لڑکیوں کی تعلیم پر بھی خصوصی توجہ دی جائے گی، کیونکہ تعلیم یافتہ خواتین ایک مضبوط معاشرے کی علامت ہوتی ہیں۔

صحت کے شعبے میں ترقی یافتہ ہندوستان کا خواب بہت اہم ہے۔ ہر شہری کو بہترین طبی سہولیات، صاف پانی اور صحت مند ماحول فراہم کرنا اس خواب کا حصہ ہے۔ ”آیوشمان بھارت“ جیسے منصوبے عام لوگوں کو معیاری علاج فراہم کرنے میں مددگار ثابت ہو رہے ہیں۔ معاشی ترقی کے لیے صنعت، زراعت اور ٹیکنالوجی کو برابر اہمیت دی جائے گی۔ جدید زراعت سے کسانوں کی آمدنی بڑھے گی اور صنعتوں کے قیام سے روزگار کے مواقع پیدا ہوں گے۔ ساتھ ہی ماحول کی حفاظت پر بھی خاص توجہ دی جائے گی تاکہ ترقی پائیدار ہو۔

جدید ٹرانسپورٹ، اسمارٹ سٹی اور تیز رفتار انٹرنیٹ ۲۰۴۷ء کے ہندوستان کی پہچان ہوگی۔ صاف توانائی کا فروغ اور ماحولیاتی آلودگی (Green Energy) پر قابو پانا اس وژن کا لازمی حصہ ہے۔ شمسی توانائی اور ہائیڈروجن ایندھن کے ذریعے ہم ایک صاف ستھرا اور سرسبز ہندوستان تعمیر کرنے کے خواہاں ہیں۔

ترقی یافتہ ہندوستان کا مطلب صرف اونچی عمارتیں نہیں بلکہ ایک ایسا معاشرہ ہے جہاں غریبی، جہالت اور نا انصافی کا خاتمہ ہو۔ شہری اور دیہی خواتین کو ہر شعبے میں برابر کے حقوق حاصل ہوں۔ صحت کے شعبے میں سستی اور معیاری سہولیات ہر شہری کی پہنچ میں ہونی چاہئے۔

آخر میں ہم یہ کہہ سکتے ہیں کہ ترقی یافتہ ہندوستان ۲۰۴۷ء صرف حکومت کا خواب نہیں بلکہ ہر شہری کی ذمہ داری ہے۔ اگر ہم ایمانداری، محنت اور اتحاد کے ساتھ کام کریں تو وہ دن دور نہیں جب ہندوستان دنیا کے ترقی یافتہ ممالک میں نمایاں مقام حاصل کر لے گا۔

مضبوط ہندوستان، خوشحال ہندوستان ترقی یافتہ ہندوستان ۲۰۴۷ء۔

MANIYAR AMMARA QAYYUM(BSC FY)

ترقی یافتہ ہندوستان

ترقی کی راہوں پر چلتا ہوا ہندوستان
علم و ہنر سے روشن ہر ایک انسان
کھیتوں میں لہلہاتی سنہری سی فصلیں
کارخانوں میں بننے خوابوں کے سامان

سائنس کی دنیا میں بڑھتا ہوا مقام
چاند ستاروں تک پہنچا اس کا پیام
امن و محبت کی خوشبو برسو پھیلے
مل جل کر لکھتے ہیں ہم نیا نظام

محنت کی طاقت، ہمت کی پہچان
ہر دل میں بستا ہے روشن ارمان
ایسا ہو مستقبل، ایسی ہو پہچان
دنیا میں چمکے میرا پیارا ہندوستان

☆☆☆☆

SAYYADA AFEEFA TARANNUM(B.A.S.Y)

ترقی یافتہ ہندوستان ۲۰۴۷ء

ہندوستان ایک عظیم تہذیب اور روشن مستقبل رکھنے والا ملک ہے۔ آزادی کے سو برس مکمل ہونے پر ”ترقی یافتہ ہندوستان ۲۰۴۷ء“ کا خواب ہر ہندوستانی کی آنکھوں میں بسا ہوا ہے۔ یہ خواب صرف حکومت کا نہیں بلکہ ہر شہری کی محنت، ایمانداری اور اتحاد سے پورا ہوگا۔

۲۰۴۷ء کا ہندوستان ایسا ہوگا جہاں تعلیم ہر بچے کا حق ہوگا۔ جدید ٹکنالوجی، مصنوعی ذہانت اور سائنسی ترقی کے ذریعے ملک، دنیا کے ترقی یافتہ ممالک کی صف میں کھڑا ہوگا۔ کسان جدید زرعی طریقوں سے خوشحال ہوں گے، صنعتیں ترقی کریں گی اور نوجوانوں کو روزگار کے بہتر مواقع حاصل ہوں گے۔

آزادی کے بعد سے ہندوستان نے ہر میدان میں مسلسل ترقی کی ہے۔ جب ہم ۲۰۴۷ء کی بات کرتے ہیں تو یہ سال ہندوستان کی آزادی کے سو برس کی علامت ہے۔ ”ترقی یافتہ ہندوستان ۲۰۴۷ء“ دراصل ایک خواب ہی نہیں بلکہ ایک مضبوط عزم اور قومی مقصد ہے جسے پورا کرنا ہم سب کی ذمہ داری ہے۔

ترقی یافتہ ہندوستان سے مراد ایسا ملک ہے جہاں ہر شہری کو تعلیم، صحت، روزگار اور انصاف کی سہولتیں مساوی طور پر حاصل ہوں۔ ۲۰۴۷ء کا ہندوستان علم و ہنر کا مرکز ہوگا۔ جدید تعلیمی نظام کے ذریعے طلبہ کو سائنسی سوچ، تحقیق اور ٹیکنالوجی سے جوڑا جائے گا۔ ڈیجیٹل تعلیم، آن لائن سہولتیں اور جدید تحقیق، ہندوستان کو علم کی دنیا میں ایک نمایاں مقام عطا کریں گی۔

۲۰۴۷ء کے ترقی یافتہ ہندوستان میں سائنسی اور ٹیکنیکی ترقی عروج پر ہوگی۔ مصنوعی ذہانت، روبوٹکس، خلائی تحقیق اور جدید صنعتیں ملک کی معیشت کو مضبوط بنائیں گی۔ کسان جدید زرعی ٹیکنالوجی کے ذریعے زیادہ پیداوار حاصل کریں گے اور خود کفیل بنیں گے۔ صنعت و تجارت کی ترقی سے ملک میں روزگار کے نئے مواقع پیدا ہوں گے اور غربت ختم ہوگی۔

ایک ترقی یافتہ ہندوستان کی پہچان سماجی انصاف اور برابری سے ہوتی ہے۔ ۲۰۴۷ء کا ہندوستان ایسا ہوگا جہاں ذات پات، مذہب زبان اور فرقہ واریت کی بنیاد پر کوئی امتیاز نہیں ہوگا۔ سب شہری، امن بھائی چارے اور قومی یکجہتی کے ساتھ رہیں گے۔ خواتین کو تعلیم، ملازمت اور قیادت کے مساوی مواقع حاصل ہوں گے اور وہ ملک کی ترقی میں اہم کردار ادا کرے گی۔

صحت کے میدان میں بھی ہندوستان نمایاں ترقی کرے گا۔ ہر شہری کو معیاری طبی سہولتیں میسر ہوں گی۔ جدید اسپتال، دیہی علاقوں میں صحت کے مراکز اور سستی دوائیاں عام ہوں گی۔ ایک صحت مند قوم ہی ترقی یافتہ ملک کی بنیاد ہوتی ہے۔

آخر میں ہم یہ کہہ سکتے ہیں کہ ترقی یافتہ ہندوستان ۲۰۴۷ء حکومت کے منصوبوں سے ہی نہیں بلکہ ہر شہری کی ایمانداری، محنت اور ذمہ داری سے وجود میں آئے گا اگر ہم آج سے تعلیم، اتحاد، محنت اور اخلاقی قدروں کو اپنالیں تو وہ دن دور نہیں جب ہمارا ہندوستان واقعی ایک ترقی یافتہ خوشحال اور باوقار ملک بن جائے گا۔

SYED HIBA MUJAHED (BSC FY)

نظم

وہ روشن دن بھی آئے گا، افق پر نور چھائے گا
ترقی کا نیا پرچم ہندوستان لہرائے گا

تعلیم کی مشعل ہر دل میں اُجالا کر جائے گی
سائنس، ہنر اور سوچ نئی تقدیر بن جائے گی

کسان کے کھیتوں میں خوشحالی، محنت کا طے صلہ
شہر، گاؤں یکساں آگے بڑھیں، مٹے ہر اک فاصلہ

ٹیکنالوجی کا ہاتھ ہوگا انسانیت کے ساتھ
عدل و امن کی راہیں کھلیں گی، ہوگی سچائی کی بات

نہ بھوک رہے گی، نہ بے انصافی کا شور
ہر چہرہ مسکرائے گا، ہوگا اُمیدوں سے پُر نور

صفائی، صحت، ماحول کار کھاجائے گا خیال
قدرت کے ساتھ ہم آہنگی ہوگی ہماری مثال

مذہب، نسل کے فرق نہ ہوں گے طاقت کی شان
اتحاد میں ہوگی ہماری جیت، کی پہچان

نوجوانوں کی سوچ بلند، ارادے ہوں فولاد
خواب حقیقت میں بدل جائیں گے یہی ہوگی بنیاد

دو ہزار سینتالیس، وعدوں کی تکمیل کا سال
ترقی یافتہ ہندوستان، بنے سب کے لیے مثال

وکست بھارت ۲۰۲۴ء

بھارت ایک قدیم تہذیب و تمدن کا حامل ملک ہے جو مسلسل ترقی کی راہ پر گامزن ہے۔ آج کا بھارت تیزی سے ایک وکست (ترقی یافتہ) بھارت بننے کی کوشش کر رہا ہے، جہاں معاشی خوشحالی، سائنسی ترقی، سماجی انصاف اور تعلیمی بیداری کو بنیادی حیثیت حاصل ہے۔ وکست بھارت کا خواب صرف معاشی ترقی تک محدود نہیں بلکہ ایک ایسے ملک کا تصور ہے جہاں ہر شہری کو باعزت زندگی میسر ہو۔

ترقی یافتہ بھارت کی بنیاد مضبوط معیشت پر قائم ہے۔ زراعت صنعت اور خدمات کے شعبے معیشت کے اہم ستون ہیں۔ جدید ٹکنالوجی، ڈیجیٹل انڈیا، میک انڈیا اور اسٹارٹ اپ کلچر نے بھارت کو عالمی سطح پر ایک مضبوط مقام دلایا ہے۔ روزگار کے نئے مواقع پیدا ہو رہے ہیں اور نوجوانوں کو خود کفیل بنانے کی کوششیں جاری ہیں۔

تعلیم وکست بھارت کی ریڑھ کی ہڈی ہے۔ معیاری اور ہمہ گیر تعلیم کے بغیر ترقی ممکن نہیں۔ نئی تعلیمی پالیسی، ان لائن تعلیم اور سائنسی تحقیق نے تعلیمی نظام کو مضبوط بنایا ہے۔ جب تعلیم عام ہوگی تو شعور بڑھے گا اور قوم ترقی کی نئی منزلیں طے کرے گی۔

سماجی انصاف اور مساوات بھی ترقی یافتہ بھارت کی اہم پہچان ہیں۔ خواتین کو با اختیار بنانا، بچوں کی تعلیم اقلیتوں کے حقوق اور کمزور طبقات کی فلاح و بہبود پر خصوصی توجہ دی جا رہی ہے۔ صاف صفائی، صحت عامہ اور ماحولیاتی تحفظ جیسے اقدامات ایک صحت مند اور خوشحال معاشرے کی تشکیل میں مددگار ثابت ہو رہے ہیں۔

آخر میں یہ کہا جاسکتا ہے کہ وکست بھارت ایک مشترکہ خواب ہے جس کی تعبیر کے لیے حکومت کے ساتھ ساتھ ہر شہری کو اپنی ذمہ داری نبھانی ہوگی۔ محنت، ایمانداری، تعلیم اور اتحاد کے ذریعے بھارت یقیناً ایک مکمل ترقی یافتہ ملک بن سکتا ہے۔

QURESHI SHAISTA AZIMUDDIN (B.A.T.Y)

غزل

ترقی کی راہوں پہ بڑھتا ہے ہندوستان
محنت کے چراغوں سے روشن ہے ہندوستان

علم و ہنر کی روشنی پھیل رہی ہر سو
امید کے رنگوں سے سجا ہے ہندوستان

کھیتوں میں ہریالی، شہروں میں نئی رونق
محنت کشوں کے دم سے سنورا ہے ہندوستان

اتحاد و محبت کی خوشبو ہے فضا میں
امن و سکون کا گہوارہ ہے ہندوستان

آگے ہی بڑھنے کا عزم لئے دل میں
دنیا میں نئی پہچان بنا ہے ہندوستان

☆☆☆☆

SHAIKH TUBA ISMAIL (B.A.S.Y)

ترقی یافتہ ہندوستان ۲۰۴۷ء

ہم نے خوابوں کو عمل میں ڈھال لیا ہے
ہر ہاتھ میں علم، ہر دل میں اجالا ہے
اتحاد کی طاقت سے آگے بڑھا ہے بھارت
۲۰۴۷ء میں بھارت نے دنیا کو سنبھالا ہے

جیسے ہی کلینڈر ۲۰۲۶ء کی طرف مڑتا ہے، ہندوستان ایک اہم موڑ پر کھڑا ہو گیا ہے، جو آزادی کی صد سالہ سے ٹھیک ۲۱ سال دور ہے۔ ہندوستان ایک قدیم تہذیب، متنوع ثقافتوں اور جمہوری اقدار کا حامل ملک ہے۔ ہندوستان ۲۰۴۷ء کا ایک سنہرا خواب ہے جس میں ہمارا ملک ترقی، امن اور خوشحالی کی روشن مثال بنے جا رہا ہے۔ ۲۰۴۷ء میں بھارت آزادی کے سو سال مکمل کرے گا۔ یہ موقع صرف جشن منانے کا نہیں بلکہ یہ سوچنے کا بھی ہے کہ ہم نے اپنے وطن کو کہاں تک پہنچایا اور آگے کہاں لے جانا ہے۔

۲۰۴۷ء میں تعلیم ہندوستان کی سب سے بڑی طاقت بنے گی۔ ہر بچہ چاہے وہ گاؤں میں رہتا ہو یا شہر میں، اچھی اور معیاری تعلیم حاصل کرے گا۔ جدید سائنس، ٹکنالوجی اور تحقیق کے میدان میں بھارت نئی بلندیوں کو چھوئے گا۔ ہندوستان کی عوام اپنے علم و ہنر سے ملک کا نام روشن کرے گا۔ اس پر ایک شعریوں عرض ہے کہ۔

علم کی وُشع سے روشن ہوگا ہر ایک ذہن

ہندوستان نئی دنیا کی پہچان بنے گا

معشیت کے شعبے میں بھی ہندوستان بہت ترقی کرے گا۔ کسان جدید طریقوں سے کھیتی کریں گے، صنعتیں مضبوط ہوں گی اور نوجوانوں کے لیے روزگار کے نئے مواقع پیدا ہوں گے۔ بھارت خود کفیل بنے گا اور دنیا کی بڑی معشیتوں میں شامل ہوگا۔ اس پر ایک شعریوں عرض ہے کہ:

محنت کے سہاریے جو سفر ہم نے چنا

ترقی کا ہر رستہ آسان بنے گا

سماجی زندگی میں بھی مثبت تبدیلی آئے گی۔ ذات پات، مذہب اور نفرت کی دیواریں کمزور ہوں گی۔ لوگ ایک دوسرے سے ہمدردی رکھیں گے۔ اور بھائی چارے کے ساتھ رہیں گے۔ عورتیں تعلیم، سیاست، سائنس اور ہر شعبہ میں آگے بڑھیں گی۔ اس پر ایک شعریوں طرح عرض ہے کہ،

نہ نفرت رہے گی نہ دل میں غرور ہوگا

محبت سے ہر دل مکان بنے گا

ماحولیات کا تحفظ بھی ہندوستان ۲۰۴۷ء کی اہم موہیمات میں شامل ہے۔ صاف پانی، صاف ہوا اور ہر ابھرا ماحول ہماری آنے والی نسلوں کے لیے محفوظ کیا جائے گا۔ لوگ فطرت کے ساتھ ہم آہنگی میں جینا سیکھیں گے۔

یہ سب تب ممکن ہے جب آج کا شہری اپنی ذمہ داری کو سمجھے، چھوٹے قدموں سے بڑی خوابوں کی طرف بڑھے، اگر آج ہم نے نیت کو صاف رکھا تو کل کا سرچ بھی ہم پر ناز کرے گا۔ آؤ عہد کریں کہ ہم مل کر ہندوستان بنائیں گے جو آنے والی نسلوں کے لیے فخر کا سبب ہوگا۔ یہ عہد ہے کہ اندھیروں کو پیچھے چھوڑیں، آئیں ہندوستان ۲۰۴۷ء کو روشن بنائیں۔

یقین، محبت اور اتحاد و اُمید کی ہو جب راہ
۲۰۲۴ء کا ہندوستان مثال بنے
آخر میں یہ کہا جاسکتا ہے کہ ہندوستان ۲۰۲۴ء صرف ایک سال نہیں بلکہ ہم سب کا مشترکہ خواب ہے۔ اگر ہم ایمان داری، محنت، اتحاد اور ذمہ داری
کے ساتھ آگے بڑھیں تو وہ دن ضرور آئے گا جب ہمارا ملک حقیقی معنوں میں ترقی یافتہ اور خوشحال بنے گا۔
بے خاک میں چھپا ہوا خواب زریں ہے
وہی تو کل کا ہمارا ہندوستان ۲۰۲۴ء ہے
نئی سوچ، نیا علم، نئی سی اُڑان ہوگی
ہر ایک ہاتھ میں محنت، ہر دل میں جان ہوگی
قلم بھی طاقتور سائنس بھی ہم سفر ہوگی
جہالتوں کی ہار اور عقل باوقر ہوگی
نہ رنگ پر جھگڑا ہوگا، نہ نفرت کی دیوار
محبتوں سے کھل جائے گا نیا اعتبار

☆☆☆☆

SHAIKH SALEHA NAWAB(B.A.F.Y)

ترقی یافتہ ہندوستان ۲۰۴۷ء

خوابوں کو سجانا ہے ہندوستان کے لیے
ہم نے عزمِ نو اٹھانا ہے ہندوستان کے لیے

علم و فن سے روشنی پھیلے گی ہر اک گھر میں
یہ چراغِ حق جلانا ہے ہندوستان کے لیے

نوجوانوں کے ارادے ہو گئے ہیں روشن
پر عزمِ سفرِ نو بنانا ہے ہندوستان کے لیے

نفرتوں کی دھول اب چھٹنے لگی ہے
محبّتوں کا موسم لانا ہے ہندوستان کے لیے

دوستو! محنت ہی بنے گی اب ہماری پہچان
یہی پیغامِ نو بنانا ہے ہندوستان کے لیے

☆☆☆☆

SAYYAD HIBA MUAHED (BSC.FY)

किमान २०२६

Dr. R. B. Yedatkar, HoD Dairy Science awarded Ph.D. in the subject of Dairy Science by Dr. BAMU Chhtrapati Sambhajinagar

Faculty and students at the ETBAS-2026 National Conference

Expert talk session organized for National Science Day 2026

Visit of Times Public School to the Research Lab

Visit to Miyawaki Garden to Study Medical Plants

Botanical Excursion and field visit discussion

किमान २०२६

PPT Presentation & Web Designing

Poster Presentation of Computer Department

Prize Distribution of Computer Department

Various activities organized by the Department of Physics

Principal Dr. R. M. Manjare and Head of Department Dr. Vijay Jadhav felicitating the chief guest at a program organized by the Department of Physics

Professors and students participating in the program organized by the Department of Physics.

**विभागनिहाय
अहवाल**

मराठी विभाग

मराठी भाषा संवर्धन व विकास हा हेतू समोर ठेवून १५ जून १९६८ मध्ये महाविद्यालयाच्या स्थापनेबरोबर मराठी विभाग अस्तित्वात आला. या घटनेला ५८ वर्षे पूर्ण झाली आहेत. उदगीर हा परिसर कर्नाटक, आंध्रप्रदेश व तेलंगणा या सीमाभागात येत असल्यामुळे कानडी व तेलुगु भाषेचा इथल्या मराठी भाषा प्रांतावर मोठा प्रभाव आहे. त्यामुळे भाषा आदान-प्रदान प्रक्रियेत मराठी भाषिकांची मोठ्या प्रमाणात कुचंबणा होत आहे. सीमाभागातील अन्य भाषेचा प्रभाव कमी करण्यासाठी तसेच मराठी भाषा तळागाळापर्यंत पोहोचविण्यासाठी तिची रुजवात करण्यासाठी भाषाप्रेमी, विद्यार्थी व शिक्षक सतत कार्यप्रवण असतात. या भागात साहित्यविषयक उपक्रम मोठ्या प्रमाणात राबविले जातात. आमच्या महाविद्यालयातील मराठी विभागातील पदवी व पदव्युत्तर वर्गाचे विद्यार्थी मराठी भाषेच्या संवर्धनासाठी सतत क्रियाशील असतात. साहित्यविषयक लेखन व चळवळीच्या माध्यमातून मराठी भाषेला सातत्याने वृद्धिंगत करण्याचे कार्य करतात. आमच्या मराठी विभागाच्या वतीने 'लोकसंवाद' या भित्तीपत्रकाचे प्रकाशन शै. वर्ष २०२५-२६ या वर्षामध्ये केले. या कार्यक्रमाला प्रमुख पाहुणे सुप्रसिद्ध समीक्षक श्री. किशनराव उगले उपस्थित होते. प्रमुख उपस्थिती डॉ. एल. एच. पाटील यांची लाभली होती. हा कार्यक्रम प्र. प्राचार्य डॉ. आर. एम. मांजरे यांच्या अध्यक्षतेखाली दि. २३/०९/२०२५ रोजी संपन्न झाला. मराठी विभागाच्या वतीने तालुकास्तरीय : मराठी भाषालेखन कौशल्य कार्यशाळा दि. ३०/०९/२०२५ रोजी आयोजित केली होती. या कार्यक्रमाला डॉ. म. ई. तंगावार, प्रा. प्रवीण जाहुरे हे प्रमुख पाहुणे म्हणून उपस्थित होते. मराठी भाषेच्या संवर्धनासाठी दि. ३/२/२०२६ रोजी पंढरवडा कार्यक्रमाचे विभागात आयोजन केले होते. या कार्यक्रमास श्री. हावगी स्वामी महाविद्यालयाच्या मराठी विभागाचे प्रमुख डॉ. सुशीलप्रकाश चिमोरे हे प्रमुख पाहुणे म्हणून उपस्थित होते. त्यांनी मराठी भाषा परंपरा, स्वरूप आणि सद्यःस्थिती या अंगाने आपले विचार व्यक्त केले. तसेच कवीवर्य कुसुमाग्रज यांची जयंती दि. २७ फेब्रुवारी २०२६ रोजी मराठी भाषा गौरव दिन म्हणून विभागाच्या वतीने साजरी करण्यात आली.

मराठी विभागाच्या वतीने पदवी व पदव्युत्तर वर्ग चालविले जातात. वर्षभरातील कार्यक्रमाची रूपरेषा ठरवून नियोजन करण्यात येते. जुलै महिन्यात सुरुवातीला मिटिंग घेऊन वेळापत्रक, अभ्यासपत्रिका वाटप आदी घटकांवर चर्चा व विचार विनिमय करण्यात येतो. तसेच विभागातील कामाची शिस्त लावण्यात येते. या कार्यात विभागातील प्राध्यापक वृंदाचे मोलाचे सहकार्य लाभत असते. विद्यार्थ्यांचे हित कायम समोर ठेवून वैयक्तिक संशोधन व लेखन कार्य करण्यासाठी मराठी विभाग कटिबद्ध राहत आला आहे.

१) डॉ. सुरेश शिंदे :-

प्रकाशित साहित्य :

१. लोकसाहित्य अभ्यासपत्रिका (HMARE-५०२)- एम. ए. प्रथम वर्ष, संपादक, बहिःस्थ शिक्षण स्वा.रा.ती.म. विद्यापीठ, नांदेड, दि. ३० जुलै २०२५.
२. लोकसाहित्याची व्याप्ती (Chapter in Book) घटक लेखन अभ्यासक्रम व स्वयंअध्ययन एम.ए. मराठी प्रथम वर्ष (NEP) बहिःस्थ शिक्षण विभाग, स्वा.रा.ती.म. विद्यापीठ, नांदेड.

कार्यशाळा :

१. बी. ए. द्वितीय वर्ष (NEP) अभ्यासक्रमावर आधारित एकदिवसीय कार्यशाळा सहभाग : ज्ञानोपासक महाविद्यालय, परभणी दि. ३ जुलै २०२५.
२. पीएच.डी. पदवी मार्गदर्शन : “योगीराज वाघमारे आणि भास्कर चंदनशिव यांच्या कथा वाङ्मयाचा तुलनात्मक अभ्यास” संशोधक - प्रशांत संपती कांबळे, स्वा.रा.ती.म. विद्यापीठ, नांदेड.
३. मराठी भाषा लेखनकौशल्ये : तालुकास्तरीय एक दिवसीय कार्यशाळा मराठी विभाग आयोजित मुख्य संयोजक दि. ३० सप्टें. २०२५.
४. महाविद्यालयीन पदव्युत्तर शिक्षण मंडळ बैठक, स्वा.रा.ती.म. विद्यापीठ, नांदेड : सदस्य दि. ८ ऑक्टो. २०२५.
५. मराठवाडा साहित्य परिषद सन्मित्र कॉलनी, छत्रपती संभाजी नगर : डॉ. रमेश रावळकर लिखित ‘टिश्यु पेपर’ कादंबरी निबंधवाचक, अध्यक्ष प्राचार्य कौतिकराव ठाले पाटील दि. १५ नोव्हें. २०२५.
६. उदगीर नगरपरिषद सार्वत्रिक निवडणूक २०२५ केंद्राध्यक्ष मतदान दि. २ डिसेंबर २०२५.
७. राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग आयोजित विशेष वार्षिक शिबीर मौजे बामणी, ता. उदगीर ‘महात्मा फुले आणि शेतकरी’ या विषयावर व्याख्यान दि. २७ डिसेंबर २०२५.
८. शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर : तर्कतीर्थ लक्ष्मणशास्त्री जोशी यांचा साहित्यविचार - संशोधक सरोजकुमार मिठारी विद्याव्यासंगी प्राज्ञपाठशाळा मंडळ वाई - पीएच.डी. प्रबंध परीक्षक (Referee) म्हणून कार्य दि. २३ जानेवारी २०२६.
९. उदगीर पंचायत समिती व जिल्हा परिषद सार्वत्रिक निवडणूक २०२६ केंद्राध्यक्ष मतदान दि. ७ फेब्रुवारी २०२६.

१०. स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ नांदेड व ग्रामीण कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय वसंतनगर, ता. मुखेड, जि. नांदेड आयोजित बहिःशाल व्याख्यानमाला पुष्प दुसरे : व्याख्याते विषय - महात्मा जोतीबा फुले व राजर्षी शाहू महाराज दि. १३ फेब्रुवारी २०२६.
११. मराठी भाषा व संशोधन केंद्र, श्री हावगीस्वामी महाविद्यालय, उदगीर आयोजित डॉ. सुशीलप्रकाश चिमोरे लिखित 'आम्ही सारे जातीवादी' काव्यसंग्रह प्रकाशन सोहळा : प्रमुख पाहुणे उपस्थित व हस्ते दि. २७ फेब्रु. २०२६.
१२. महाराष्ट्र उदयगिरी महाविद्यालय, मराठवाडा साहित्य परिषद व शिक्षण विभाग पंचायत समिती उदगीर आयोजित मराठी भाषा गौरव दिन कार्यशाळा सहभाग दि. २८ फेब्रुवारी २०२६.
१३. सार्वजनिक शिवजन्मोत्सव सोहळा - २०२६ दापका (राजा) ता. मुखेड, जि. नांदेड - व्याख्यान : 'रयतेचे राजे बहुजन नायक छत्रपती शिवाजी महाराज', दि. १९ फेब्रु. २०२६.
१४. मराठी भाषा व संशोधन विभाग, श्री हावगीस्वामी महाविद्यालय, उदगीर, पीएच.डी. मौखिकी पूर्व परीक्षा विषयतज्ज्ञ दि. २४ मार्च २०२६.
१५. श्री. अनंत माधव कदम गौरव ग्रंथ - २०२६, लेख - वाचन संस्कृती जोपासताना..., दि. ३० एप्रिल २०२६
१६. स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड एम.ए. पदव्युत्तर अभ्यासक्रम हिवाळी - २०२५ व उन्हाळी २०२६ पेपर सेटिंग नियमित व बहिःस्थ चेअरमन व सदस्य म्हणून कार्यरत, दि. ३० एप्रिल २०२६
१७. अखिल भारतीय मराठी साहित्य चळवळीचे मुख्य केंद्र ठाणे मुंबई पुरस्कृत अनुवाद : सिद्धांत आणि प्रक्रिया या पुस्तकाला सावित्रीबाई फुले राज्यस्तरीय साहित्यभूषण पुरस्कार प्राप्त दि. १ मे २०२६.
१८. बी.ए. तृतीय वर्ष (मराठी) अभ्यासक्रम NEP २०२० अभ्यासपत्रिका Major Elective साठी 'अनुवाद : सिद्धांत आणि प्रक्रिया' हे पुस्तक संदर्भग्रंथ म्हणून स्वीकृत, स्वा.रा.ती.म.वि. नांदेड, जून २०२६ पासून लागू.

२) डॉ. नरसिंग कदम

१. सदस्य, महाराष्ट्र राज्य मराठी विश्वकोश निर्मिती मंडळ.
२. पीएच.डी. बहिःस्थ परीक्षक - डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, छत्रपती संभाजीनगर.
३. पेपर सेटिंग : एम.ए. प्रथम व द्वितीय वर्ष, स्वा.रा.ती.म.विद्यापीठ नांदेड.

४. पेपर सेटिंग, मध्यप्रदेश लोकसेवा आयोग.
५. महात्मा फुलेंचे कार्य : शोध आणि बोध, महात्मा फुले : साहित्य आणि विचार ही पुस्तके उस्मानिया विद्यापीठ, हैद्राबाद येथील प्रथम वर्षासाठी संदर्भग्रंथ म्हणून निवड.
६. दिवाळी अंकातून बालकथा प्रकाशित
७. राजीव गांधी तंत्रनिकेतन महाविद्यालयात व्याख्यान
८. माध्यमिक व उच्च माध्यमिक विद्यालय हंडरगुळी येथे व्याख्यान.
९. इंदिरा गांधी महाविद्यालय नांदेड येथे पदवी द्वितीय वर्ष अभ्यासक्रम : एकदिवसीय कार्यशाळेत सहभाग.
१०. बहिणाबाई चौधरींची कविता : आकलन आणि आस्वाद संपादित ग्रंथ प्रकाशित.
११. विषयतज्ज्ञ, श्री हावगीस्वामी महाविद्यालय, उदगीर
१२. नाशिक येथील भाग्यविधाता राष्ट्रीय पुरस्कार प्राप्त.

३) एन.एस. केंद्रे :

१. तासिका तत्वावर (CHB) मराठी विभागात कार्यरत.
२. महात्मा फुले एक संपूर्ण विचारधारा, हा शोधनिबंध महात्मा फुले : शोध आणि बोध या पुस्तकामध्ये समाविष्ट.
३. समाजशास्त्र विभाग आयोजित मराठी विश्वकोश निर्मिती मंडळ कार्यशाळेत सहभाग.

डॉ. सुरेश शिंदे,
प्राध्यापक व प्रमुख, मराठी विभाग

हिंदी विभाग अहवाल

शैक्षिक वर्ष २०२५-२६ की शुरुआत १६ जून २०२५ से हुई। प्रवेश प्रक्रिया के साथ ही बी.ए. की तासिकाएँ शुरू करने के लिए विभाग में कार्यरत प्राध्यापकों से बैठक संपन्न हुई। इसमें सत्र के अनुसार तथा कक्षाओं के विषय निहित नियोजन पर चर्चा हुई। प्रश्न पत्र विभाजन किया गया। विभाग द्वारा उपक्रमों का आयोजन करने के लिए विचार विमर्श हुआ। इस वर्ष दो नए प्राध्यापकों की तासिका तत्व पर प्रा. सीमा सोनकांबले और प्रा. मोसिम शेख दोनों की नियुक्ति हुई। दोनों ने नेट परीक्षा उत्तीर्ण की है। विभाग के द्वारा हिंदी दिवस समारोह का आयोजन किया गया। इस समारोह के लिए के वक्त के रूप में राजर्षी शाहू महाविद्यालय लातूर से हिंदी विभागाध्यक्षा डॉ. पल्लवी पाटील को निमंत्रित किया गया था। हिंदी छात्रों को हिंदी भाषा में रोजगार के अवसर इस विषय पर अपना मौलिक मार्गदर्शन किया। इस समारोह के अध्यक्ष महाविद्यालय के प्रधानाचार्य डॉ. रामकिशन मांजरे सर उपस्थित थे। हिंदी दिवस के उपलक्ष में विभिन्न स्पर्धाओं का आयोजन किया गया था। बहुत से छात्रों ने विभाग के उपक्रम में हिस्सा लिया। निबंध स्पर्धा, शुद्धलेखन, काव्यलेखन, वक्तृत्व एवं काव्यवाचन स्पर्धा आदि विभिन्न विषयों पर स्पर्धा का आयोजन किया गया था। छात्रों द्वारा भित्तिपत्रक का निर्माण किया गया था। साहित्य दर्पण नाम से प्रकाशित किया गया है। संपादक मंडल तथा हिंदी अध्ययन मंडल के विद्यार्थियों ने अनेक उपक्रमों में अपना सहयोग दिया है।

हिंदी विभाग के अध्यापक विभिन्न राष्ट्रीय एवं अंतरराष्ट्रीय संगोष्ठियों में, कार्यशालाओं में सहभागिता की है। महाविद्यालय के विभिन्न समितियों पर तथा अनेक उपक्रमों में कार्य करते हैं। चुनाव प्रक्रिया में केंद्र अध्यक्ष के रूप में कार्य किया है। स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाड़ा विश्वविद्यालय नांदेड के विभिन्न प्राधिकरणों पर विभाग के अध्यापक कार्य कर रहे हैं। महाविद्यालय के विकास में हमारा विभाग हर संभव प्रयास करता रहा। डॉ. विश्वनाथ भालेराव, प्रा. बी. पी. सूर्यवंशी, प्रा. सीमा सोनकांबले, प्रा. मोसिम शेख आदि कार्यरत हैं। तिथि २९ जून २०२६ को बालाजी सूर्यवंशी ने पीएच.डी. उपाधि प्राप्त की है।

- डॉ. विश्वनाथ भालेराव
विभागाध्यक्ष

DEPARTMENT OF ENGLISH

The Department of English, established in June 1968 alongside the inception of Shivaji Mahavidyalaya, Udgir, has consistently upheld a tradition of academic excellence and intellectual engagement. The Department offers English both as a compulsory and optional subject at the undergraduate level, and it also facilitates doctoral research through its Ph.D. programme, in collaboration with recognized research centres in English. Over the years, it has emerged as one of the largest and most dynamic departments in the institution, distinguished by substantial student enrolment, commendable academic results, and the active involvement of faculty in teaching, research, publications, as well as in co-curricular and extracurricular initiatives.

For the academic year 2025–2026, the admission process was successfully completed in July 2025, with regular classes commencing in the first week of the August. Throughout the year, the Department adopted a comprehensive and continuous evaluation system, incorporating diverse assessment methods such as unit tests, group discussions, assignments, classroom interactions, and student seminars. Emphasis was placed on integrating Information and Communication Technology (ICT) into pedagogical practices, and all classes were conducted in ICT-enabled classrooms to ensure effective and engaging content delivery.

The Department is further supported by a well-equipped Language Laboratory, featuring over 16 computers with licensed software and an uninterrupted power supply. This facility significantly enhances students' proficiency in pronunciation, listening, and communication skills, thereby preparing them for both academic and professional contexts.

In September 2025, the English Literary Association (ELA) was constituted and formally inaugurated on 19th September 2025 by Dr. Sajaudeen Chapparban, Assistant Professor of Diaspora Studies at the Centre for Diaspora Studies, Central University of Gujarat, Vadodara. The function was presided over by I/c Principal Dr. R. M. Manjre. Under the aegis of the ELA, the Department continued its longstanding tradition of fostering creativity among students through the annual publication of the wall-paper "Horizon." Additionally, a special guest lecture on "Personality Development and Communication Skills" was delivered by Dr. Chapparban, enriching students' holistic development.

The Department ensured the timely completion of the prescribed syllabus across all semesters in accordance with the academic schedule. Internal assessments and assignments were conducted systematically and punctually, contributing to a smooth and effective academic experience.

In conclusion, the Department of English remains steadfast in its commitment to delivering quality education, nurturing critical thinking, and promoting the academic and personal growth of its students and stakeholders.

- Dr. A. M. Nawale

Head

उर्दू विभाग

शैक्षणिक वर्ष २०२५-२६ की शुरुआत १६ जून २०२५ को हुई। प्रवेश प्रक्रिया के साथ-साथ, BA द्वितीय और तृतीय वर्ष की कक्षाएं शुरू करने के लिए विभाग के सदस्यों के साथ एक बैठक आयोजित की गई। इस बैठक के दौरान, शैक्षणिक सत्र की योजना और प्रत्येक कक्षा में पढ़ाए जाने वाले विशिष्ट विषयों पर चर्चा की गई। सदस्यों के बीच कक्षाओं और उनके प्रश्नपत्रों का वितरण अंतिम रूप से तय किया गया। विभिन्न विभाग की गतिविधियों पर भी चर्चा हुई। इस वर्ष डॉ. एम. एफ. नादफ साहब की सेवानिवृत्ति के बाद, दो नए प्रा. सदस्यों - डॉ. वासिया बेगम और प्रो. एफ. एम. सोहेल को अंशकालिक व्याख्याता के रूप में नियुक्त किया गया।

उर्दू विभाग हमेशा से अपने छात्रों को विभिन्न क्षेत्रों में मार्गदर्शन देता रहा है, ताकि वे अपनी छिपी हुई प्रतिभाओं को निखार सकें और अपनी क्षमताओं को बढ़ा सकें; जिसके परिणामस्वरूप, हर साल उर्दू विभाग के छात्र कॉलेज में 'प्रथम श्रेणी' (First Class) और 'विशेष योग्यता' (Distinction) के साथ सफलता अर्जित करते रहे हैं।

इसी कड़ी में, पिछले वर्ष विश्वविद्यालय द्वारा आयोजित BA परीक्षाओं में, उर्दू विभाग की छात्रा, कोतवाल आमना चांद पाशा ने एक विशिष्ट सफलता दर्ज की। उन्होंने स्वामी रामानंद मराठवाड़ा विश्वविद्यालय, नांदेड़ से संबद्ध सभी कॉलेजों में उर्दू विषय के साथ उत्तीर्ण होने वाले छात्रों के बीच सर्वाधिक अंक (१४०० में से १२१०) प्राप्त किए। इसी आधार पर, विश्वविद्यालय द्वारा उन्हें 'उर्दू अध्ययन मंडल' (Urdu Board of Studies) के सदस्य के रूप में चयनित किया गया है। उनकी यह अनुकरणीय सफलता न केवल उर्दू विभाग के लिए गौरव का विषय बनी है, बल्कि इसने नए छात्रों के मन में भी उत्साह और नई आशाओं का संचार किया है।

सितंबर माह में, विभाग ने "बज़्म-ए-उर्दू" (उर्दू साहित्यिक मंच) के उद्घाटन समारोह का आयोजन किया। इस कार्यक्रम के मुख्य अतिथि के रूप में महाराष्ट्र उदयगिरी कॉलेज उदगीर के उर्दू विभाग के विभागाध्यक्ष, डॉ. हामिद अशरफ को आमंत्रित किया गया था। अपने संबोधन में, उन्होंने छात्रों को उर्दू भाषा के क्षेत्र में उपलब्ध करियर और रोजगार के अवसरों के बारे में मार्गदर्शन प्रदान किया। इस कार्यक्रम की अध्यक्षता कॉलेज के प्राचार्य, डॉ. रामकिशन मांजरे ने की। इसी बीच, 'शिक्षक दिवस' के अवसर पर, छात्रों द्वारा तैयार की गई "नोरवेस" (Navras) नामक एक 'भित्ति पत्रिका' (Wall Magazine) का विमोचन मुख्य अतिथि द्वारा किया गया। उर्दू स्टडी सर्कल के संपादकीय मंडल और छात्रों ने विभिन्न शैक्षिक और साहित्यिक कार्यक्रमों में उत्साहपूर्वक भाग लिया। इस वर्ष, उर्दू विभाग के प्रमुख डॉ. शेख एम.एन. को उर्दू के क्षेत्र में उनकी विविध शैक्षिक सेवाओं और उनके विशाल

शिक्षण अनुभव की मान्यता स्वरूप, महाराष्ट्र राज्य उर्दू साहित्य अकादमी, मुंबई द्वारा राज्य-स्तरीय “आदर्श शिक्षक” पुरस्कार से सम्मानित किया गया। इसके अतिरिक्त, इस वर्ष उन्होंने स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाड़ा विश्वविद्यालय, नांदेड़ के दूरस्थ शिक्षा विभाग के लिए एक पाठ्यपुस्तक लिखी, जिसे इस शैक्षणिक वर्ष से शुरू होने वाले एम.ए. (उर्दू) के पाठ्यक्रम में शामिल किया गया है। उन्होंने विभिन्न राष्ट्रीय और अंतर्राष्ट्रीय संगोष्ठियों तथा कार्यशालाओं में भी सक्रिय रूप से भाग लिया, और महाविद्यालय के भीतर कई समितियों में अपनी सेवाएँ दीं। इस वर्ष, प्रो. शेख एम.एन. को शिवाजी विश्वविद्यालय, कोल्हापुर और सोलापुर विश्वविद्यालय, सोलापुर द्वारा RRC (उर्दू) के सदस्य के रूप में चुना गया। उर्दू विभाग महाविद्यालय के समग्र विकास और प्रगति में योगदान देने के लिए निरंतर हर संभव प्रयास कर रहा है। डॉ. वासिया बेगम और सोहेल अहमद ने इस वर्ष अपने शिक्षण और गैर-शिक्षण संबंधी दायित्वों का अत्यंत कुशलतापूर्वक कार्य किया है, और विभाग के गतिशील संकाय सदस्यों के रूप में सक्रिय रहे हैं। इन दोनों शिक्षकों ने इस शैक्षणिक वर्ष में एक-एक शोध पत्र भी प्रकाशित किया है, और राष्ट्रीय संगोष्ठियों में अपने शोध पत्र प्रस्तुत किए हैं।

- डॉ. शेख एम.एन.
विभागप्रमुख

संस्कृत विभाग

कनिष्ठ महाविद्यालयीन स्तरावर १९९६ मध्ये संस्कृत विभाग सुरू करण्यात आला तर वरिष्ठ स्तरावर १९९९ मध्ये संस्कृत विभाग सुरू झाला. तेव्हापासून आजपर्यंत वेगवेगळे उपक्रम राबवीत संस्कृत विभाग उत्तरोत्तर प्रगती करीत आहे तसेच आपली गुणवत्ता कायम ठेवून आहे.

एच. एस. सी. बोर्ड परीक्षा २०२५ मध्ये इयत्ता १२ वी च्या विद्यार्थ्यांनी १०० पैकी १०० गुण मिळविले.

१) केंद्रे गायत्री	-	१००	३) नाईक मुक्ता	-	१००
२) फड नंदिनी	-	१००	४) जाधव सोनिया	-	१००

या सर्व विद्यार्थ्यांचे प्राचार्य डॉ. आर. एम. मांजरे व संस्थेच्या पदाधिका-यांनी कौतुक केले.

दरवर्षीप्रमाणे यावर्षी देखील श्रावण पौर्णिमेला संस्कृत दिवस साजरा केला. डॉ. नरेंद्र शिंदे यांनी संस्कृत भाषेची उपयोगिता या विषयावर माहिती दिली. विद्यार्थ्यांनी “विद्यानिधिः” या भित्तीपत्रकाची निर्मिती केली. सदर भित्तिपत्रकाचे प्रकाशन महाविद्यालयाचे पर्यवेक्षक श्री. आर. पी. गिरी यांनी केले. महाविद्यालय प्रशासन व विद्यापीठ प्रशासनाच्या नियमानुसार घटकनिहाय परीक्षा घेतल्या गेल्या.

- डॉ. नरेंद्र शिंदे
विभागप्रमुख

इतिहास विभाग

शैक्षणिक वर्ष २०२५-२६ जुलै मध्ये प्रवेश प्रक्रिया पूर्ण झाल्यानंतर इतिहास विभागाच्या शैक्षणिक कार्यास सुरुवात झाली. २० जुलै २०२५ रोजी इतिहास विभागप्रमुख डॉ. एस. डी. सावंत यांनी वार्षिक बैठक घेऊन शैक्षणिक वर्षाची सुरुवात केली. इतिहास विभागात तासिका तत्वावर प्रा. आर. पी. कांबळे व प्रा. महेश माकणे हे कार्यरत आहेत. ऑगस्टमध्ये विभागात दुसरी बैठक घेण्यात आली. ‘मेन्टॉर मॅटी’ विद्यार्थ्यांच्या संदर्भात चर्चा करण्यात आली. या शैक्षणिक वर्षात इतिहास विभागाने दोन प्रमाणपत्र कोर्सेस घेण्याचे ठरविले होते. त्यामध्ये ‘बुद्धिस्ट टुरिजम इन इंडिया’ दोन कोर्सला सी.डी.सी. ने मंजुरी दिल्यानंतर हा एक कोर्स नियमानुसार घेण्यात आला.

या शैक्षणिक वर्षात विभागाची ऐतिहासिक सहल उदगीर येथे किल्ल्यास ३ फेब्रुवारी २०२५ रोजी आयोजित केली होती. या शैक्षणिक वर्षात इतिहास विभागप्रमुख डॉ. एस. डी. सावंत यांना स्वा.रा.ती.म. विद्यापीठ, नांदेड यांनी लघुशोध प्रबंधासाठी अनुदान दिले आहे. त्यांचे संशोधन चालू आहे. याबरोबरच डॉ. एस. डी. सावंत यांनी इतिहास विषयाच्या विविध सेमिनार व परिषदेसाठी शोधप्रबंध सादर केले. याशिवाय डॉ. एस. डी. सावंत हे संशोधक मार्गदर्शक म्हणून कार्यरत आहेत.

- डॉ. एस.डी. सावंत
विभागप्रमुख

राज्यशास्त्र विभाग

शिवाजी महाविद्यालयातील राज्यशास्त्र विभागाची स्थापना ही महाविद्यालयाच्या स्थापनेपासूनच म्हणजे जून १९६८ पासूनच झालेली आहे. या विभागात अनेक नामांकित प्राध्यापक कार्यरत होते. प्रा.के.बी. हरमंजे, प्रा. भिवसनकर इ. २००६ पासून प्रा.डॉ. गायकवाड व्ही.डी. व २००८ पासून प्रा.डॉ. कोनाळे एस. एम. हे दोन प्राध्यापक कार्यरत आहेत. सन २००९ पासून राज्यशास्त्र विभागात पदव्युत्तर वर्ग सुरू झाले अर्थात एम.ए. राज्यशास्त्र हा अभ्यासक्रम सुरू झाला.

सन २०२५-२६ मध्ये विभागात CDC मान्यताप्राप्त सर्टिफिकेट कोर्स 'Voter Education and Awareness' सुरू करण्यात आलेला आहे. तसेच 'Constitutional Law and Education' हाही कोर्स सुरू करण्यात आलेला असून दोन्ही कोर्सचे मिळून एकूण ६० विद्यार्थी प्रवेशित होते. कोर्स पूर्ण झाल्यावर त्यांना प्रमाणपत्र देण्यात आले. विभागातील दोघेही प्राध्यापक पीएच.डी. मार्गदर्शक असून त्यांच्याकडे एकूण ०९ संशोधक विद्यार्थी संशोधनाचे कार्य करीत आहेत. विभागाकडे ग्रंथालयात अनेक संदर्भ ग्रंथ आहेत. विभागाच्या वतीने अनेक विषयांवर एम.ए. द्वितीय वर्ष विद्यार्थ्यांना क्षेत्रीय अभ्यास दिला जातो.

विभागातील प्राध्यापकांनी शैक्षणिक वर्ष २०२५-२६ या काळात अनेक चर्चासत्र, परिषदा यात सहभाग नोंदवून संशोधन पेपरचे वाचन केलेले आहे. तसेच नवभारत, समाजप्रबोधन पत्रिका, परिवर्तनाचा वाटसरू इ. मराठी नियतकालिकात लेख छापून आलेले आहेत. तसेच महाराष्ट्र राज्यशास्त्र व लोकप्रशासन परिषदेच्या पत्रिकेतही दोघांचेही संशोधनपर पेपर प्रकाशित झालेले आहेत.

पदव्युत्तर विद्यार्थ्यांना विभागाच्या वतीने NET/SET व इतर स्पर्धा परीक्षेचे मार्गदर्शन केले जाते. तसेच पीएच.डी. पूर्व परीक्षा PET चेही मार्गदर्शन केले जाते.

- डॉ. व्ही.डी. गायकवाड
विभागप्रमुख

अर्थशास्त्र विभाग

किसान शिक्षण प्रसारक मंडळाच्या शिवाजी महाविद्यालयाची स्थापना १५ जून १९६८ रोजी झाली. उदगीर शहरात यापूर्वी सीमावर्ती भागातील शेतकरी, शेतमजूर, कामगार, कष्टकरी यांच्या मुला/मुलींना शिक्षणासाठी शैक्षणिक सुविधा उपलब्ध नसल्यामुळे शिवाजी महाविद्यालय या नावाने शिक्षणरूपी वटवृक्षाचे रोपटे लावले गेले. त्यामध्ये कै. तुकाराम पाटील तादलापूरकर, कै. बापुसाहेब पाटील एकंबेकर, कै. बळवंतराव पाटील खानापूरकर, कै.अॅड.पी.जी.पाटील, कै.अॅड. दत्तुगीर तोंडचिरकर, कै. अॅड.सी.पी.पाटील, कै. अशोकराव पाटील एकंबेकर, कै. प्रा. विजयकुमार पाटील या सर्वांचे योगदान महत्त्वपूर्ण आहे. त्यांच्या निःस्वार्थ त्यागामुळेच शिवाजी महाविद्यालयाची भरभराट झाली आहे.

शिवाजी महाविद्यालयाच्या स्थापनेबरोबरच अर्थशास्त्र विभाग सुरू करण्यात आला. या विभागात विभागप्रमुख म्हणून डॉ.सी. आर. मोहिते व सहकारी म्हणून प्रा.एस. एन. काळदाते कार्यरत होते. १९९९ मध्ये स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड यांनी अर्थशास्त्र विभागास लातूर जिल्ह्यातील पहिले संशोधन केंद्र म्हणून मान्यता दिली. आज अर्थशास्त्र संशोधन केंद्रामध्ये लातूर जिल्ह्यातील वेगवेगळ्या महाविद्यालयाचे ०६ संशोधन मागदर्शक (पीएच.डी.) म्हणून कार्यरत आहेत, तसेच अर्थशास्त्र विभागात ३२ संशोधक विद्यार्थ्यांनी पीएच.डी. चे संशोधन कार्य पूर्ण केलेले आहे. ही महाविद्यालयासाठी गौरवाची बाब आहे.

सद्यःस्थितीत प्रा. डॉ. एल. एच. पाटील हे २००५ पासून अर्थशास्त्र विभागप्रमुख म्हणून कार्यरत आहेत. ते स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड चे अर्थशास्त्र विषयाचे पीएच.डी. चे मार्गदर्शक आहेत. त्यांच्या मार्गदर्शनाखाली १५ विद्यार्थ्यांना पीएच.डी. ही पदवी अवॉर्ड झाली आहे. तसेच ०८ विद्यार्थ्यांना एम. फिल ही पदवी अवॉर्ड झाली आहे. सद्यःस्थितीत ०७ विद्यार्थी पीएच. डी. संशोधनाचे काम करीत आहेत. प्रा. डॉ.सी.जे. देशमुख यांच्याकडे ०४ विद्यार्थी पीएच.डी. चे कार्य करीत आहेत.

प्रा. डॉ. पाटील यांनी आजपर्यंत विपुल प्रमाणात पुस्तकाचे लिखाण केले आहे. विषयाशी निगडित ०८ पुस्तके प्रकाशित झाली आहेत.

शै. वर्ष २०२५-२६ मध्ये प्रा.डॉ.एल.एच. पाटील यांनी स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड च्या अर्थशास्त्र अभ्यास मंडळाच्या अध्यक्षपदी काम करत असताना विद्यापीठाच्या विविध समित्यावर कार्य केले आहे. तसेच NEP २०२० नुसार बी.ए. व एम. ए. नवीन अभ्यासक्रमाची रचना करण्यात आलेली आहे.

अर्थशास्त्र विभागाच्या वतीने ९ ऑक्टोबर २०२५ रोजी “अमेरिकन टॅरिफचे भारतीय अर्थव्यवस्थेवर होणारे परिणाम” या विषयावर विशेष व्याख्यानाचे आयोजन करण्यात आले होते. यावेळी कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी महाविद्यालयाचे प्र-प्राचार्य डॉ.आर. एम. मांजरे तर प्रमुख व्याख्याते म्हणून स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठाचे माजी अधिष्ठाता डॉ. विकास सुकाळे यांची उपस्थिती होती. यावेळी व्यासपीठावर अर्थशास्त्र विभागप्रमुख डॉ. एल. एच. पाटील, डॉ. व्ही. एम. पवार, प्रा. सी. जे. देशमुख, प्रा. पटनुरे, प्रा.मुंढे, प्रा. बोरोळकर उपस्थित होते.

१ फेब्रुवारी २०२६ रोजी मांडलेल्या केंद्रीय अर्थसंकल्प २०२६-२७ वर २ फेब्रुवारी रोजी चर्चासत्राचे आयोजन करण्यात आले होते. यावेळी कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी महाविद्यालयाचे प्र-प्राचार्य डॉ.आर. एम. मांजरे तर प्रमुख व्याख्याते म्हणून डॉ.ए.आर. कवठाळे, अर्थशास्त्र विभागप्रमुख श्री हावगीस्वामी महाविद्यालय उदगीर. जिल्हा लातूर. “महिला केंद्रित अर्थसंकल्प २०२६-२७” या विषयावर चर्चा व मार्गदर्शन केले, तसेच प्रा. डॉ.व्ही.डी.गायकवाड, राज्यशास्त्र विभागप्रमुख यांनी “आर्थिक व राजकीय बाजू” या विषयावर चर्चा केली. तर प्रा. डॉ.डी.बी.कोनाळे, वाणिज्य विभाग, यांनी केंद्रीय अंदाजपत्रक २०२६-२७ मधील “कर प्रणाली” या विषयावर चर्चा केली.

१४ मार्च २०२६ रोजी अर्थशास्त्र विभागाच्या वतीने विद्यापीठ स्तरीय एक दिवसीय अर्थशास्त्र विषयाच्या कार्यशाळेचे आयोजन करण्यात आले होते. या अर्थशास्त्र विषयाच्या एक दिवसीय कार्यशाळेच्या अध्यक्षस्थानी मा.श्री.भीमराव पाटील कार्यकारिणी सदस्य कि.शि.प्र.मंडळ उदगीर हे उपस्थित होते. तसेच प्र.प्राचार्य डॉ.आर.एम.मांजरे, डॉ.विकास सुकाळे, डॉ.विजय भोपाळे, डॉ.अशोक टिपरसे, डॉ.विष्णू पवार, डॉ.शालिनी कदम हे उपस्थित होते. या कार्यशाळेसाठी विद्यापीठाच्या कार्यक्षेत्रातील वेगवेगळ्या महाविद्यालयातील ६० प्राध्यापकांनी उपस्थिती दर्शविली. कार्यशाळेच्या यशस्वीतेसाठी डॉ. एल. एच. पाटील डॉ.सी.जे.देशमुख, प्रा.नानासाहेब पटनुरे प्रा. प्रतिमा बोरोळकर, प्रा.सुनील मुंढे आदींनी सहकार्य केले.

- डॉ. एल.एच.पाटील.
विभागप्रमुख

समाजशास्त्र विभाग

शिवाजी महाविद्यालयाच्या स्थापनेबरोबरच समाजशास्त्र विभागाची सुरुवात जून १९६८ मध्ये झाली. २०१२ पासून डॉ. रामकिशन मांजरे समाजशास्त्र विभागप्रमुख म्हणून कार्यरत आहेत. तसेच या विभागात डॉ. अनुराधा पाटील सहायक प्राध्यापक पदावर कार्यरत आहेत.

स्थापनेपासूनच समाजशास्त्र विभागातील प्राध्यापक वृंद हा विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकासासाठी कार्य करीत आहे. विद्यार्थ्यांनी समाजातील विविध समस्यांच्या बाबतीत विचार करावा, तसेच त्यांच्यात समाजभान यावे यासाठी विविध विचारवंत, समाजसेवकांचे मार्गदर्शन देण्यात येते. नव्या शैक्षणिक धोरणातील अभ्यासक्रमाची प्रभावी अंमलबजावणी करण्यासाठी विभाग कार्यरत आहे. विद्यार्थ्यांना कौशल्याधारित शिक्षण मिळावे म्हणून विभागाने 'अवैध मानवी व्यापार', 'माहितीचा अधिकार', 'मूल्य शिक्षण' या प्रमाणपत्र अभ्यासक्रमाची सुरुवात केली आहे.

डॉ. रामकिशन मांजरे यांनी विविध विषयावर ४५ शोधनिबंध तर डॉ. अनुराधा पाटील यांनी २५ शोधनिबंध प्रकाशित केले आहेत. डॉ. रामकिशन मांजरे यांच्या नावे दोन भारतीय पेटंट आहेत. समाजशास्त्र विभागाने मराठी विश्वकोश निर्मिती मंडळाच्या सहाय्याने 'समाजशास्त्र नोंद लेखन' एक दिवसीय कार्यशाळा आयोजित केली आहे. या कार्यशाळेत महाराष्ट्रातील अनेक नोंद लेखक सहभागी झाले होते.

समाजशास्त्र विभागातील अनेक विद्यार्थी आज विविध क्षेत्रात अतुलनीय कामगिरी करीत आहेत. तसेच स्पर्धा परीक्षेच्या माध्यमातूनही यश संपादन करून प्रतिष्ठित पदावर कार्यरत आहेत. विभाग केवळ विद्यार्थ्यांची शैक्षणिक गुणवत्ता उंचावत नाही तर त्यांना समाजभान यावे यासाठी विविध कार्यक्रम राबविते. उदा. मदत फेरी काढणे, वैद्यकीय मदत करणे, वंचित मुलांसाठी मदत करणे यासारखे विविध उपक्रम राबवीत असते.

- डॉ. रामकिशन मांजरे
विभागप्रमुख

DEPARTMENT OF LIBRARY

The library is the heart of the organisation or Institute. The library plays a vital role in the development of the students as well as the faculty members. The library is a trinity of users, staff and resources. The library builds collection and creates tools to support teaching and learning and to provide better service to users. Chhatrapati Shivajiraje Mahavidyalaya established its own library in the year 1968 for students as well as faculty members.

Total **146483** books are available in the library, 62 periodicals and 28 newspapers are subscribed by the library. In this academic year, 47222 transactions of books have been made. The Library has a subscription to the N-LIST database by UGC - INFLIBNET, through which teachers & research students can access & download many e-resources in their respective subjects.

The library is fully automated using SOUL-3.0 library management software designed and developed by UGC-INFLIBNET. New purchases, stock verification, and issue-return activity are conducted using this software. All the books and I-card of the students have a bar code. The use of barcodes and barcode scanners makes the process of issue and return more efficient and error-free.

Web-OPAC is made accessible for students and staff. Seven computers are connected to the library database with LAN. Two out of them are exclusively used for OPAC searches. With the help of Web-OPAC students can search books by various fields like title, author, class no, publishers etc. Students can get the status of books and they can also check how many books they have borrowed from the library and which.

The library has started an SMS alert facility for library users. Through which students get SMS alerts for overdue items and alerts for borrowed and returned books from the library.

FOLLOWING LIBRARY SERVICES ARE PROVIDED BY THE LIBRARY:

- Reference Services
- Circulation
- Web-OPAC
- Internet
- User orientation and information literacy
- Reference & referral service
- Reading Room
- Inter Library Loan
- Newspaper clipping Service etc.
- Photocopy Service
- Book Reservation Service

BEST PRACTICES:-

- Scholar Card

- Reading Magnifier for Visually Impaired People
- SMS Facility
- User Tracking System
- Career / Employment Information Services
- Book Exhibitions on Special Occasions.
- Suggestion Cum Complaint Box
- Display of New Arrivals
- User Orientation / Staff Training Program.
- Organization of Seminars And Workshops.
- Book Reservation System
- Newspapers Clippings Service

LIBRARY STAFF:-

Following library staff is available to serve library users

1. Dr. Pawar, V.M.	(Librarian)
2. Shri. Swami B. G.	(Library Clerk)
3. Shri. Malusare R.B.	(Lib. Attendant)
4. Shri. Ekambekar R.R.	(Lib. Attendant)
5. Shri Chaudhari T.D.	(Lib. Attendant)
6. Shendge N. V.	(Lib. Attendant)

**- Dr. Pawar V. M.
Librarian**

ग्रंथालय व माहितीशास्त्र विभाग

ग्रंथालय व माहितीशास्त्र हा व्यवसायाभिमुख विषय असल्यामुळे आदर्श व उन्नत समाजाचे ध्येय साध्य करण्यासाठी किसान शिक्षण प्रसारक मंडळाद्वारे, शिवाजी महाविद्यालय, उदगीर येथे सामाजिकशास्त्र या विद्याशाखे अंतर्गत २००८-२००९ या शैक्षणिक वर्षापासून सुरु झाला असून या विषयाचे प्रवेश जुलै महिन्यात पूर्ण करण्यात आले. चालू शैक्षणिक वर्षात (२०२५-२६) या विभागात एकूण १६ विद्यार्थी शिक्षण घेत आहेत. या विभागात डॉ. व्ही. एम. पवार हे विभागप्रमुख म्हणून काम करीत आहेत तर सहायक प्राध्यापक म्हणून प्रा. स्वामी तेजस्विनी या काम करतात. चालू शैक्षणिक वर्षात नवीन शैक्षणिक धोरण-२०२० नुसार परीक्षा घेण्यात आल्या. या विभागांतर्गत चाचणी परीक्षा, प्रकल्प लेखन, सेमिनार या पद्धतीने मूल्यांकन करण्यात आले.

- डॉ. व्ही. एम. पवार
विभागप्रमुख

स्पर्धा परीक्षा विभाग

महाविद्यालयांतर्गत 'आयक्यूएसी' च्या व नवीन शैक्षणिक धोरण-२०२० आणि महाराष्ट्र विद्यापीठ कायदा २०१६ यातील मार्गदर्शक तरतुदीनुसार शिवाजी महाविद्यालयात सन २०२४-२५ या शैक्षणिक वर्षात स्पर्धा परीक्षा व रोजगार मार्गदर्शन केंद्राची (Centre for Competitive Examination and Guidance) स्थापना करण्यात आली. या केंद्राचा समन्वयक म्हणून प्रा.डॉ. व्ही.डी. गायकवाड, राज्यशास्त्र विभाग यांची नेमणूक करण्यात आली. या केंद्रांतर्गत महाविद्यालयातील पदवी, पदव्युत्तर व संशोधक विद्यार्थ्यांना स्पर्धा परीक्षा, नेट/सेट व इतर राष्ट्रीय व राज्य प्रवेश परीक्षा आणि रोजगार मार्गदर्शनाबद्दल माहिती दिली जाते. तसेच त्यांचे समुपदेशन केले जाते. या केंद्रांतर्गत सर्व स्पर्धा परीक्षांची, वेळापत्रकाची, अभ्यासक्रमाची व परीक्षेची माहिती या केंद्रामार्फत दिली जाते. तसेच या केंद्राद्वारे दर आठवड्याला शुक्रवार आणि शनिवारी स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन वर्ग आयोजित केले जातात. या केंद्राच्या वतीने दर महिन्याला एका स्पर्धा परीक्षेचे आयोजन केले जाते. तसेच रोजगार व नोकरीच्या संदर्भातील वेगवेगळ्या पैलूंची माहिती विद्यार्थ्यांना उपलब्ध करून दिली जाते. हे केंद्र काही तज्ज्ञ प्राध्यापकांचे व्याख्यान आयोजित करते. तसेच काही रोजगार पुरविणाऱ्या कंपन्यांचे किंवा संस्थांचे मार्गदर्शन महाविद्यालयात उपलब्ध करून दिले जाते. या केंद्रांतर्गत राष्ट्रीय, आंतरराष्ट्रीय व प्रादेशिक पातळीवरील सामाजिक, आर्थिक, राजकीय विषयांवरील विविध व्याख्यानांचे आयोजन केले जाते आणि विद्यार्थ्यांना चर्चेत सहभागी करून घेतले जाते.

- डॉ. व्ही. डी. गायकवाड
केंद्र समन्वयक

क्रीडा विभाग

१. आंतर महाविद्यालयीन 'ब' विभागीय बुद्धिबळ पुरुष स्पर्धेत महाविद्यालयाच्या संघाचा सहभाग नोंदवून द्वितीय क्रमांक पटकाविले. मोरे सूरज एम.एस्सी. प्रथम वर्ष गिरी अवधुत बी.एस्सी. द्वितीय वर्ष, कुलकर्णी श्रीकांत, काटेकर पद्माकर बी. एस्सी. प्रथम वर्ष, गोणे साई बी. ए. प्रथम वर्ष या खेळाडूंचा महाविद्यालयाच्या संघात सहभाग.
२. आंतर महाविद्यालयीन "सेंट्रल झोन" विभागीय बुद्धिबळ महिला स्पर्धेत महाविद्यालयाच्या संघाचा सहभाग.
३. आंतर महाविद्यालयीन 'ब' विभागीय क्रॉस कंट्री पुरुष स्पर्धेत महाविद्यालयाचा संघ सहभाग.
४. आंतर महाविद्यालयीन 'सेंट्रल झोन' विभागीय क्रॉस कंट्री महिला स्पर्धेत महाविद्यालयाचा संघ सहभाग.
५. आंतर महाविद्यालयीन 'ब' विभागीय टेबल टेनिस महिला स्पर्धेत महाविद्यालयाच्या संघाने द्वितीय पारितोषिक मिळविले. कु. वागदरे ऐश्वर्या, कु. चौधरी अजिजा फातेमा, कु. भताने स्नेहा, कु. पुणेकर वैष्णवी, कु. सिद्धिकी आरजुमंद आरा या खेळाडूंचा संघात समावेश होता. कु. वागदरे ऐश्वर्या या खेळाडूची निवड आंतर महाविद्यालयीन विभागीय स्पर्धेसाठी निवड व सहभाग.
६. आंतर महाविद्यालयीन 'ब' विभागीय टेबल टेनिस पुरुष स्पर्धेत महाविद्यालयाच्या संघाने तृतीय पारितोषिक मिळविले. धोंडगे निशांत, तेलंगे रघुवीर, फकीर गौस, बिरादार संगमेश्वर, पिंपळे अजय या खेळाडूंचा संघात समावेश होता.
७. आंतर महाविद्यालयीन 'ब' विभागीय बॅटमिंटन पुरुष स्पर्धेत महाविद्यालयाच्या संघाने तृतीय क्रमांक पटकाविले. भारती आविष्कार, मादळे रितेश, पुदाले अनिकेत, बडवे स्वप्निल, शेख अब्दुल मुखित या खेळाडूंचा सहभाग होता. मादळे रितेश या खेळाडूंची इंटर झोन स्पर्धेसाठी निवड व सहभाग.
८. आंतर महाविद्यालयीन 'ब' विभागीय बेस्ट फिजिक पुरुष स्पर्धेत महाविद्यालयाच्या संघाचा सहभाग.
९. आंतर महाविद्यालयीन 'सेंट्रल झोन' विभागीय तायक्वांदो महिला स्पर्धेत महाविद्यालयाच्या संघाचा सहभाग. कु. बिरादार अनुजा एम. एस्सी. प्रथम वर्ष ६५ किलो ग्रॅम वजन गटात द्वितीय क्रमांक, कु. जवळे सुवर्णा सुभाष एम. कॉम. द्वितीय वर्ष ६५ कि.ग्रॅ. वजन गटात प्रथम पारितोषिक पटकाविले.

१०. आंतर महाविद्यालयीन 'ब' विभागीय बॅडमिंटन महिला स्पर्धेत महाविद्यालयाच्या संघाचा समावेश व सहभाग.
११. आंतर महाविद्यालयीन 'सेंट्रल झोन' विभागीय तायक्वांदो पुरुष या स्पर्धेत महाविद्यालयाच्या संघाचा सहभाग.
१२. आंतर महाविद्यालयीन 'ब' विभागीय कबड्डी महिला स्पर्धेत महाविद्यालयाच्या संघाचा सहभाग. कु. नागराळे अंकिता राजेंद्र एम. एस्सी प्रथम वर्ष या खेळाडूची इंटर झोन स्पर्धेसाठी निवड व सहभाग.
१३. आंतर महाविद्यालयीन 'ब' विभागीय खो-खो महिला स्पर्धेत महाविद्यालयाच्या संघ सहभाग. कु. अमगे प्रगती धनाजी बी. कॉम. प्रथम वर्ष या खेळाडूची इंटर झोन स्पर्धेसाठी निवड व सहभाग.
१४. आंतर महाविद्यालयीन 'ब' विभागीय अथलेटिक्स महिला स्पर्धेत महाविद्यालयाच्या संघाचा समावेश.
१५. आंतर महाविद्यालयीन 'ब' विभागीय अथलेटिक्स पुरुष स्पर्धेत महाविद्यालयाच्या संघाचा सहभाग.
१६. आंतर महाविद्यालयीन 'ब' विभागीय फुटबॉल पुरुष स्पर्धेत महाविद्यालयाच्या संघाने तृतीय क्रमांक प्राप्त केले. सय्यद अफान अहमद, बी.सी.ए. तृतीय वर्ष, शेख मोहम्मद अयान बी.सी.ए. प्रथम वर्ष, धोंडगे निशांत बी. एस्सी. तृतीय वर्ष या खेळाडूची इंटर झोन स्पर्धेसाठी निवड व सहभाग. शेख अबराज वासिक बी.सी.एस. प्रथम वर्ष या खेळाडूची पारूल युनिव्हर्सिटी वडोदरा गुजरात येथे पश्चिम विभागीय आंतर विद्यापीठ फुटबॉल स्पर्धेसाठी निवड व सहभाग.
१७. आंतर महाविद्यालयीन 'सेंट्रल झोन' विभागीय टग ऑफ वॉर पुरुष स्पर्धेत महाविद्यालयाचा संघ सहभाग.
१८. आंतर महाविद्यालयीन 'ब' विभागीय क्रिकेट पुरुष स्पर्धेत तेलंगे कृष्णा बी.कॉम. तृतीय वर्ष या खेळाडूची इंटर झोन स्पर्धेसाठी निवड व सहभाग.
१९. आंतर महाविद्यालयीन सेंट्रल झोन विभागीय टग ऑफ वॉर महिला स्पर्धेत महाविद्यालयाचा संघ सहभाग

- डॉ. खान नेहाल अहमद
क्रीडा संचालक

राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग

आपल्या महाविद्यालयात 'राष्ट्रीय सेवा योजना' विभाग असून एकूण तीन युनिट कार्यरत आहेत. त्यामध्ये एकूण २७५ स्वयंसेवकांना प्रवेश देण्यात येतो. कला, वाणिज्य व विज्ञान शाखेतील पदवी वर्गातील विद्यार्थी प्रवेश घेतात. शै. वर्ष २०२५-२६ मध्ये कार्यक्रमाधिकारी म्हणून डॉ. अतिष आकडे, डॉ. विश्वनाथ भालेराव व डॉ. हरिभाऊ ढगे यांची नियुक्ती करण्यात आली. जुलै महिन्यात स्वयंसेवक विद्यार्थ्यांची प्रवेश प्रक्रिया पूर्ण करण्यात आली.

दि. ०९ ऑगस्ट क्रांती दिनानिमित्त प्राचार्य डॉ. रामकिशन मांजरे यांच्या अध्यक्षतेखाली 'राष्ट्रीय सेवा योजना' विभागाचा उद्घाटन कार्यक्रम संपन्न झाला. दि. १७ सप्टेंबर २०२५ रोजी 'ज्ञानपंढरी' परिसरात वृक्षारोपण व परिसर स्वच्छता मोहीम राबविण्यात आली. २७ सप्टेंबर रोजी 'विकसित भारत @ २०४७ मध्ये विद्यार्थ्यांचा सहभाग' या विशेष व्याख्यानाचे आयोजन करण्यात आले. डॉ. संजय कोनाळे यांनी याप्रसंगी सविस्तर मार्गदर्शन केले. दि. २९ सप्टेंबर रोजी 'त्याग, क्रांती आणि समाजपरिवर्तन - भगतसिंगाचा मार्ग' या विशेष व्याख्यानाचे आयोजन करण्यात आले या प्रसंगी डॉ. प्रशांत माने यांनी व्याख्यान दिले.

आरोग्य जनजागृती शिबिराचे आयोजन करून त्यामध्ये 'रेड रिबन क्लब' ची स्थापना करण्यात आली. या अंतर्गत शासकीय रुग्णालयातील डॉ. स्मिता वंजे व श्री. शशिकांत महालिंगे यांचे व्याख्यान आयोजित करून विद्यार्थ्यांमध्ये आरोग्यविषयक जनजागृती करण्यात आली. दि. २४ सप्टेंबर रोजी 'राष्ट्रीय सेवा योजना दिवस' साजरा करण्यात आला तसेच स्वयंसेवकांचा उद्बोधन कार्यक्रम घेण्यात आला.

महाराष्ट्र राज्यातील पूरग्रस्त व अतिवृष्टीग्रस्त शेतकऱ्यांना मदत करण्यासाठी सामाजिक बांधिलकी जोपासत उदगीर शहरामध्ये मदत फेरीचे आयोजन करून निधी संकलित करण्यात आला. या मदत फेरीतून ७७५० रु निधी संकलित करून मुख्यमंत्री सहाय्यता निधीमध्ये जमा करण्यात आला. दि. २५ नोव्हेंबर २०२५ रोजी सरदार @ १५० युनिटी मार्च एकता पदयात्रेचे आयोजन करण्यात आले. दि. २६ नोव्हेंबर २०२५ रोजी संविधान उद्देशपत्रिकेच्या वाचन कार्यक्रमाचे आयोजन करून विशेष व्याख्यानाचे आयोजन करण्यात आले.

शै. वर्ष २०२५-२६ चे विशेष शिबीर दि. २६ डिसेंबर २०२५ ते ०१ जानेवारी २०२६ या कालावधीत 'शाश्वत विकासासाठी युवक' या संकल्पनेसह मौजे बामणी या दत्तक गावी संपन्न झाले. शिबिराचे उद्घाटन स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ नांदेडच्या राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाचे संचालक डॉ. मारोती गायकवाड यांच्या शुभ हस्ते करण्यात आले. याप्रसंगी कार्यक्रमाचे अध्यक्ष म्हणून

कि.शि.प्र. मंडळाचे अध्यक्ष मा. श्री. श्रीरंगराव पाटील एकंबेकर तर प्रमुख उपस्थितांमध्ये कि.शि.प्र. मंडळाचे सहसचिव मा. श्री. हिरागीर सिद्धगीर गिरी, कोषाध्यक्ष मा. श्री. गुंडेराव भाऊराव पाटील तसेच महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. रामकिशन मांजरे उपस्थित होते. सदरील शिबिरात विविध उपक्रमाचे आयोजन करण्यात आले. बौद्धिक कार्यक्रमांतर्गत 'लोकशाही समोरील आव्हाने', 'सायबर साक्षरता', 'नशामुक्त युवक', 'म. फुले आणि शेतकरी', 'सॅंद्रीय शेती', 'पंडित दीनदयाळ यांचा मानवतावाद', 'महात्मा गांधीजींच्या स्वप्नातील आदर्श ग्राम' व 'वृक्ष संवर्धन काळाची गरज' या विविध विषयावरील व्याख्यानाचे आयोजन करण्यात आले. मोफत रक्त तपासणी, पशू चिकित्सा, एड्स जनजागृती, कविसंमेलनाचे आयोजन करण्यात आले.

नवी दिल्ली येथे होणाऱ्या राष्ट्रीय प्रजासत्ताक दिन संचलनासाठी जिल्हास्तरावरून कु. अनुष्का कांबळे व विशाखा सिंदळकर यांची निवड झाली. तर कु. अनुष्का कांबळे या विद्यार्थिनीची विद्यापीठस्तरीय निवड झाली. दि. ६ जानेवारी २०२६ रोजी लुई ब्रेल यांच्या पुण्यतिथी निमित्त 'आव्हान देतो अंधाराला' या कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले. दृष्टिदोष असलेल्या विद्यार्थ्यांना समान संधी, सुविधा व आदर मिळावा यासाठी महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांमध्ये अंध मुलांबद्दल संवेदनशीलता वाढविणे हा होता. दि. २२ जानेवारी रोजी श्री. गुरु तेग बहादूर साहिबजी यांच्या ३५० वी शहिदी समागम शताब्दी वर्षानिमित्त कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले. याशिवाय महापुरुषांची जयंती व पुण्यतिथी साजरी करण्यात आली.

शै. वर्ष २०२५ - २६ मध्ये सामाजिक बांधिलकी जोपासत विविध उपक्रम राबविण्यात आले. याकरिता महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. रामकिशन मांजरे यांचे मार्गदर्शन लाभले तसेच सर्व प्राध्यापक, कार्यालयीन कर्मचारी व स्वयंसेवकांचे सहकार्य लाभले.

- डॉ. अतिष आकडे
मुख्य कार्यक्रमाधिकारी

जिजामाता मुलींचे वसतिगृह

उद्धराया जनसामान्यते,
देऊ शिक्षण गुणवत्तेचे

या ध्येयाने प्रेरित होऊन किसान शिक्षण प्रसारक मंडळाचे छत्रपती शिवाजीराजे महाविद्यालय २०२५-२६ वर्षाचे वार्षिक अंक प्रकाशित करीत आहे. बहुजनांच्या मुलांबरोबर मुलींनाही शिक्षण मिळाले पाहिजे. या उद्देशाने व्यवस्थापनाने जिजामाता मुलींच्या वसतिगृहाची स्थापना १९७४ साली केली. तेव्हापासून ग्रामीण भागातील गरीब शेतक-यांच्या व मजुरांच्या मुलींनी शिक्षण घेण्यास सुरुवात केली. हे वसतिगृह महाविद्यालयापासून अगदी जवळ मध्यवर्ती ठिकाणी आहे. शैक्षणिक वर्ष २०२५-२६ मध्ये ६० मुलींनी प्रवेश घेतला आहे. या मुलींच्या राहण्यासाठी आवश्यक असणा-या सुविधा उपलब्ध करून देण्यात आलेल्या आहेत. मुलींच्या अभ्यासाकडे लक्ष देण्याबरोबरच त्यांचा सर्वांगीण विकास व्हावा म्हणून सावित्रीबाई फुले जयंती, माँ जिजाऊ जयंती इत्यादी जयंत्या उत्साहाने साज-या केल्या जातात. त्याबरोबरच विद्यार्थिनींच्या आरोग्याची तपासणी करण्यासाठी वसतिगृहामध्ये आरोग्य तपासणी शिबिरांचे आयोजन केले जाते.

वसतिगृहात शिस्तीला महत्त्वाचे स्थान असून, त्यांच्या जेवणाची व्यवस्थादेखील वसतिगृहाच्या परिसरातच केली जाते. जिजामातेच्या नावाने चालणारे हे वसतिगृह ख-या अर्थाने त्यांनी दिलेल्या मूल्यसंस्काराच्या आदर्शावर चालत आहे. याबरोबरच विद्यार्थिनींच्या आरोग्याची तपासणी करण्यासाठी वसतिगृहामध्ये विशेष आरोग्य शिबिराचे आयोजन देखील केले जाते.

- डॉ. अनुराधा पाटील
अधीक्षक

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक अभ्यासकेंद्र शिवाजी महाविद्यालय, उदगीर (8425A)

वंचित व ग्रामीण भागातील विद्यार्थ्यांना शिक्षण मिळावे या हेतूने महाराष्ट्राचे पहिले मुख्यमंत्री यशवंतराव चव्हाण यांच्या नावाने सुरू केलेल्या विद्यापीठाचे अभ्यास केंद्र शिवाजी महाविद्यालयात स्थापन करण्यात आले आहे. या अभ्यासकेंद्राच्या विकासासाठी महाविद्यालयातील माजी प्राचार्य व समन्वयकांनी परिश्रम घेतले आहेत. सध्या महाविद्यालयाचे कर्तव्यदक्ष प्राचार्य डॉ. आर. एम. मांजरे यांच्या मार्गदर्शनाखाली सहसमन्वयक प्रा. ए. के. पाटील कार्य करीत आहेत.

अभ्यासकेंद्रात बी.ए., बी.कॉम., एम.कॉम., एम.ए., मराठी, हिंदी, इंग्रजी व बी. लीब. या अभ्यासक्रमासाठी प्रवेश दिला जातो. शैक्षणिक वर्ष २०२५-२६ मध्ये ४४५ विद्यार्थ्यांनी आपला प्रवेश निश्चित केला आहे.

अभ्यासकेंद्रातून विद्यार्थ्यांना पुस्तके दिली जातात व गुणपत्रक विद्यार्थ्यांना देऊन विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक अडचणी दूर करण्यासाठी कार्यालय, कर्मचारी तत्पर असतात.

- प्रा. ए. के. पाटील
सहसंयोजक

वाणिज्य विभाग

१. ५ सप्टेंबर २०२५ रोजी शिक्षक दिन कार्यक्रम संपन्न झाला. स्वप्निल बडवे, सिद्धी देशमुख, श्रीराम कलाणी या विद्यार्थ्यांनी मनोगत व्यक्त केले. प्राध्यापकांचा सत्कार करण्यात आला.
२. ९ ऑक्टोबर २०२५ रोजी वाणिज्य अभ्यास मंडळाचे उद्घाटन सीए मोहम्मद आसफान शेख यांच्या हस्ते आणि प्रो. विकास सुकाळे, प्राचार्य श्री.डॉ.आर.एम. मांजरे यांच्या उपस्थितीत झाले. याप्रसंगी विद्यार्थी मोठ्या संख्येने हजर होते.
३. ९ ऑक्टोबर २०२५ रोजी वाणिज्य विश्व या भिंतीपत्रकाचे प्रकाशन मान्यवरांच्या हस्ते केले.
४. ९ ऑक्टोबर २०२५ रोजी प्रो. डॉ. विकास सुकाळे माजी अधिष्ठाता अर्थशास्त्र यांनी टॅरिफ या विषयावर व्याख्यान दिले तसेच सीए मोहम्मद आसफान शेख यांनी करिअर मार्गदर्शन केले याप्रसंगी प्रभारी प्राचार्य डॉ. आर. एम. मांजरे. प्रो. लक्ष्मण पाटील, प्रो. एस. व्ही. शिंदे, श्री. बालाजी पाटील, प्रो.ह.वा. कुलकर्णी, प्रो. डी.बी. कोनाळे, सिनेट सदस्य विष्णू पवार सर, प्रा. खरात संतोष, प्रा. गणेश बेद्रे, प्रा. पवार राजेश, प्रा.चिंचलघट श्रुती, प्रा. सौ. मयुरी चिवटे, प्रा.सौ. अंजली पाटील आणि १२७ विद्यार्थी उपस्थित होते.
५. स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठाने घेतलेल्या एम. कॉम. उन्हाळी २०२५ च्या परीक्षेत कु. कारभारी प्रीती नागनाथ सर्वप्रथम आणि कु. श्रुती लक्ष्मण बिरादार सर्वद्वितीय आल्याबद्दल त्यांचा रोख पारितोषिक देऊन सत्कार करण्यात आला.
६. दिनांक १७ डिसेंबर २०२५ रोजी निलया जीवन आणि कौशल्य विकास संस्था पुणे यांच्यावतीने सकाळी ९ वाजता मा. श्री. चेतन व्ही. गोडबोले यांनी या चर्चासत्रामध्ये कौशल्य विकासावर मार्गदर्शन केले. या चर्चासत्रात १११ विद्यार्थी उपस्थित होते.
७. दिनांक २९ डिसेंबर २०२६ रोजी एम आणि वाय फाउंडेशन लातूरच्या वतीने बी.कॉम.तृतीय वर्ष च्या विद्यार्थ्यांसाठी सेमिनार घेण्यात आले. या सेमिनारमध्ये प्रा. शिवाजी एडके यांनी करिअर मार्गदर्शन केले तसेच प्रवेश संधीची माहिती दिली.
८. १३ फेब्रुवारी २०२६ रोजी सकाळी ८:३० वाजता “स्मार्ट करिअर इन कॉमर्स” या विषयावर टी. वाय.बी.कॉम. आणि एम.कॉम. च्या विद्यार्थ्यांसाठी चर्चासत्र घेण्यात आले, सीए राजेंद्र डांगी यांनी नोकरीच्या संधी यावर मार्गदर्शन केले. याप्रसंगी ६७ विद्यार्थी उपस्थित होते.
९. १३ फेब्रुवारी २०२६ रोजी सकाळी १०:३० वाजता व्हिजन करियर अकॅडमी लातूरच्या वतीने स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन यावर सचिन देसले यांचे व्याख्यान झाले. बी.कॉम.द्वितीय वर्ष आणि प्रथम वर्षाचे विद्यार्थी मोठ्या संख्येने उपस्थित होते.

१०. दि. ८ जानेवारी २०२६ रोजी बी. कॉम.द्वितीय वर्ष आणि बी.कॉम.टी. वाय विद्यार्थ्यांची शैक्षणिक सहल परिवहन महामंडळाच्या दोन बसेसने आंबेजोगाई, परळी येथे काढण्यात आली. या सहलीसाठी प्राध्यापकांसह ९८ विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला.
११. दि.२६ फेब्रुवारी २०२६ रोजी बी.कॉम.प्रथम वर्ष आणि एम.कॉम. च्या विद्यार्थ्यांची शैक्षणिक सहल अक्कलकोट, सोलापूर आणि तुळजापूर येथे काढण्यात आली. या सहलीत प्राध्यापकांसह ९६ विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला.
१२. दि.२९ मार्च २०२६ रोजी बी.कॉम.तृतीय वर्षाच्या विद्यार्थ्यांचा निरोप समारंभ संपन्न झाला.
१३. पीएच.डी. साठी बहिःस्थ परीक्षक म्हणून प्रो.डॉ.ह.वा. कुलकर्णी ३ नोव्हेंबर २०२५ रोजी वलगाव, अमरावती येथे आणि १४ नोव्हेंबर २०२५ रोजी परतवाडा अमरावती येथे बहिःस्थ परीक्षक म्हणून कामगिरी बजावली.
१४. प्रो.डॉ.ह.वा. कुलकर्णी कॅस प्रमोशन साठी विषय तज्ज्ञ म्हणून बी. रघुनाथ कॉलेज परभणी कै. रसिका महाविद्यालय देवणी, कै. भाई किशनराव देशमुख महाविद्यालय चाकूर आणि बी. रघुनाथ कॉलेज परभणी येथे विषय तज्ज्ञ म्हणून उपस्थित राहिले. तसेच राष्ट्रीय सेवा योजना शिबीर बामणी येथे नशा मुक्ती या विषयावर मार्गदर्शन केले.
१५. प्रो. डॉ.ह.वा. कुलकर्णी यांनी दिनांक २४ डिसेंबर २०२५ रोजीच्या राजर्षी शाहू महाविद्यालय लातूर येथे राष्ट्रीय कार्यशाळेत नवीन अध्यापन पद्धती या विषयावर मार्गदर्शक म्हणून मार्गदर्शन केले.
१६. प्रा.आर.व्ही. पवार यांनी “Role of Oilseed Processing Industries in Rural Economic Development in India” या विषयावर संशोधन पेपर संभाजी केंद्रे महाविद्यालय, जळकोट येथे सादर केला.
१७. प्रो. डी.बी. कोनाळे यांनी ६ जानेवारी ते १२ जानेवारी या कालावधीत श्रीनगर विद्यापीठ श्रीनगर जम्मू आणि काश्मिर येथे एक आठवड्याचे फॅकल्टी डेव्हलपमेंट प्रोग्राम पूर्ण केले.
१८. प्रो. डी.बी. कोनाळे यांनी डिसेंबर २०२५ या महिन्यामध्ये CAS पदोन्नतीसाठी नांदेड येथील महाविद्यालयामध्ये विषय तज्ज्ञ म्हणून कार्य केले.
१९. प्रो. डी.बी. कोनाळे यांनी २०२५-२६ मध्ये विद्यापीठाचा लघु संशोधन प्रकल्प पूर्ण केला.
२०. प्रो. डी.बी. कोनाळे यांचा संशोधक विद्यार्थी श्री महेश परदेशी यांना स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठाने डिसेंबर २०२५ मध्ये विद्यावाचस्पती पीएच.डी. पदवी वाणिज्य विषयात बहाल केली.

- डॉ. ह. वा. कुलकर्णी

विभागप्रमुख

सांस्कृतिक विभाग

शै.वर्ष २०२५ - २६ मध्ये सांस्कृतिक विभागप्रमुख म्हणून डॉ. प्रशांत माने यांनी कार्य केले. प्रा. बालाजी सूर्यवंशी, प्रा. सौ. एस.एस. पावडे व प्रा. चंद्रशेखर मलकमपट्टे इत्यादी सदस्य कार्यरत होते.

या वर्षी ग्रामीण इंजिनिअरिंग कॉलेज नांदेड येथे १२ ते १६ ऑक्टोबर दरम्यान झालेल्या ज्ञानतीर्थ युवक महोत्सवामध्ये महाविद्यालयाच्या संघाने सहभाग नोंदविला ज्यामध्ये वक्तृत्व, वादविवाद, चित्रकला, रांगेळी व कोलाज या पाच कला प्रकारांमध्ये सहभाग नोंदविला. महाविद्यालयातील अनेक कार्यक्रमांमध्ये सांस्कृतिक विभागाने योगदान दिले आहे.

- डॉ. प्रशांत माने
विभागप्रमुख

जयंती, स्मृती व राष्ट्रीय दिन कार्यक्रम

महाराष्ट्र शासनाच्या परिपत्रकानुसार दरवर्षी शैक्षणिक वर्षाच्या सुरुवातीपासूनच महापुरुषांच्या विचारांचा जागर करण्यासाठी जयंती दिन, स्मृतिदिन व राष्ट्रीय दिनाचे औचित्य साधून त्या दिवशी प्रतिमेस पुष्पहार अर्पण करून अभिवादन केले जाते. या कार्यक्रमासाठी महाविद्यालयातील प्राध्यापक तसेच आमंत्रित पाहुण्यांना बोलावून व्याख्याने व मनोगते आयोजित केली जातात. अशा वैचारिक व प्रेरणादायी कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी महाविद्यालयाचे प्र. प्राचार्य डॉ. आर. एम. मांजरे उपस्थित असतात. प्रत्येक वर्षीच्या जून महिन्यातील कार्यक्रमाचे सुरुवात २६ जून पासून राजर्षी शाहू महाराज जयंती दिन साजरा करून होते. शाहू महाराज हे आधुनिक काळातील सामाजिक समतेचे अग्रदूत व दीनदलितांचे कैवारी म्हणून ओळखले जातात. त्यांचा जन्मदिन सामाजिक न्याय दिन म्हणून संबंध देशभर साजरा केला जातो. त्यानंतर वसंतराव नाईक, लोकमान्य टिळक, साहित्यरत्न अण्णाभाऊ साठे, क्रांतिसिंह नाना पाटील, सद्भावना दिवस, राजे उमाजी नाईक, सर्वज्ञ चक्रधर स्वामी, के. सी. ठाकरे, पंडित दीनदयाळ, महात्मा गांधी जयंती, लालबहादूर शास्त्री, डॉ. ए.पी.जे. अब्दुल कलाम, महर्षी वाल्मिकी, इंदिरा गांधी पुण्यतिथी, सरदार वल्लभभाई पटेल, पंडित नेहरू, बिरसा मुंडा, इंदिरा गांधी जयंती, संविधान दिन, संताजी जगनाडे, अटलबिहारी वाजपेयी, वीर बाल दिवस, डॉ. भाऊसाहेब उर्फ पंजाबराव देशमुख, सावित्रीबाई फुले, जिजाऊ माँसाहेब, स्वामी विवेकानंद, नेताजी सुभाषचंद्र बोस, बाळासाहेब ठाकरे, संत रविदास महाराज, संत सेवालाल, छत्रपती शिवाजी महाराज, बाळशास्त्री जांभेकर, संत गाडगे बाबा, यशवंतराव चव्हाण, शहीद दिन, महात्मा जोतीराव फुले, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर, महात्मा बसवेश्वर, राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज, छत्रपती संभाजी महाराज, हिंसाचार विरोधी दिवस, स्वातंत्र्यवीर सावरकर जयंती, अहिल्यादेवी होळकर, महाराणा प्रतापसिंह जयंती आदी महामानवांचे विचार क्रांतिकारकदृष्ट्या किती महान होते हे समाजाला पटवून देण्यासाठी व त्यांच्या विचारांचा जागर करण्यासाठी अशा प्रकारचे जयंती व स्मृतीदिन साजरे करून नवीन पिढीसमोर त्यांच्या विचारांचा व कार्याचा आदर्श ठेवला जातो.

हा विचार किसान शिक्षण प्रसारक मंडळाचे छत्रपती शिवाजीराजे महाविद्यालय, उदगीर आपल्या कृतीतून बहुजन समाजाच्या पिढीसमोर ठेण्याचे ऐतिहासिक व भौतिकदृष्ट्या कार्य करीत आहे. ही आमच्या दृष्टीने आनंददायक व अभिमानाची गोष्ट आहे. या महामानवाच्या पवित्र स्मृतीस विनम्र अभिवादन! या समितीमध्ये मुख्य संयोजक डॉ. सुरेश शिंदे, सहसंयोजक डॉ. डी. बी. मुळे कार्यरत आहेत. त्याचबरोबर आमचे मार्गदर्शक प्र. प्राचार्य डॉ. आर. एम. मांजरे व कार्यालयीन कर्मचारी यांचे या समितीसाठी पूर्णपणे सहकार्य लाभत असते.

- डॉ. सुरेश शिंदे

मुख्य संयोजक

राष्ट्रीय छात्र सेना (NCC)

शै. वर्ष २०२५-२६ मध्ये महाविद्यालयाच्या राष्ट्रीय छात्र सेना (NCC) विभागामध्ये एकूण ५३ कॅडेट्स सहभागी होते. यावर्षी A मध्ये एकूण १५ विद्यार्थ्यांना प्रवेश देण्यात आला. द्वितीय वर्षात १९ विद्यार्थी व तृतीय वर्षात १९ विद्यार्थी होते. एकूण ५३ पैकी २९ SD (मुले) तर २४ SW (मुली) सहभागी होत्या. या शैक्षणिक वर्षात एन.सी.सी. च्या चार विद्यार्थ्यांची भारतीय सेनेत निवड झाली. महाविद्यालयाच्या वतीने यशस्वी विद्यार्थ्यांचा सत्कार करण्यात आला. प्रा. बालाजी सूर्यवंशी यांची स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठाच्या राष्ट्रीय सेवा योजना विभागामध्ये एन.सी.सी. सल्लागार सदस्य म्हणून निवड झाली. विभागाच्या वतीने उदगीर बसस्थानकाची स्वच्छता, २५० विद्यार्थ्यांची एक दिवसीय कार्यशाळा, नगर परिषद उदगीर यांच्यासोबत जनजागरण रॅली इत्यादी उपक्रम राबविण्यात आले. स्वातंत्र्य दिन, प्रजासत्ताक दिन, मराठवाडा मुक्ती संग्राम व विद्यापीठ स्थापना दिन इत्यादी उत्सवामध्ये एन.सी.सी. च्या विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला. एन.सी.सी. च्या अनेक शिबिरांमध्येही विद्यार्थ्यांनी महाविद्यालयाचे प्रतिनिधित्व केले. पांचाळ मोहिनी हिने सिनियर अंडर ऑफिसर तर कोयले अभिषेक व बंदराळे स्नेहा या दोघांनी ज्युनियर अंडर ऑफिसर म्हणून कार्य केले. प्रा. बालाजी सूर्यवंशी यांनी सी.टी.ओ. म्हणून विभागाची जबाबदारी सांभाळली.

- डॉ. बी. पी. सूर्यवंशी
समन्वयक

MATHEMATICS DEPARTMENT

In the Academic Year 2025-26 department has perform different activated like guest lectures attended National and International Conferences also our students participated in RMCK test and Madhava Mathematics compition.

There are three faculty member in the department.

Sr. No.	Name of faculty Member	Types of Appointment
१	Mr. S. S. Wadkar	CHB
२	Dr. S. D. Kamble	CHB
३	Mr. S. A. Kendre	CHB

The class-wise enrolled strength of students for the academic year 2025-26 as follows:

Sr. No.	Class	Number of Students Admitted
1	B.Sc. F.Y.	32
2	B.Sc. S.Y.	12
3	B.Sc. T.Y.	16

Prof. Mr. S. S. Wadkar

CHB

DEPARTMENT OF BOTANY

This academic year was started on 1st July 2025. The faculty of the department gathered together on 1st July to discuss the academic plan for this year and workload was distributed. Curricular activities of the department were chalked out. Five faculty members at UG and 4 faculty members at PG are working in this department. The students enrolled in this department are 52 at First year, 19 at Second year and 39 at Third year. 13 students have been enrolled for M. Sc. First year and 16 at M. Sc. Second year. According to NEP 2020 semester system, timetable for theory and practical was designed.

University examinations of Summer 2025 for B. Sc. I, II, III and M. Sc. I and II year were conducted. The results of this examination are very satisfactory. Ms. Nandini Biradar of B. Sc. Third Year was awarded with Gold medal for highest marks in Botany and Microbiology in the University. Three students from our department namely Ms. Nandini Biradar, Ms. Koyale Manashri and Ms. Mundhe Mrunmaye achieved First, Second and Third rank in the University respectively in the Final examination in Summer 2024.

A new career oriented short term course on “Basic Techniques in Botany” was successfully organized by the department for the students from July 2025 – October 2025.

On 08th February 2026, a botanical excursion was conducted for the students of B. Sc. III year and M. Sc. Second year at Sanjeevani bet. Students got the knowledge of new plant species, medicinal plants, common diseases of plants in the surrounding area. Collection of these plants and herbaria were prepared.

One day National Conference on “Emerging trends in Basic and Applied Sciences (ETBAS 2026)” was organised by Faculty of Science and IQAC on 9th February 2026. More than 120 participants from Botany took active participation in this conference. More than 40 research papers from botany were published in peer reviewed scientific journal in this conference.

On the occasion of National Science Day, the Department of Botany organized an expert talk session on 28th February 2026 to commemorate the discovery of the Raman Effect and to promote scientific awareness among students.

Dr. S. V. Chate, Dr. D. P. Patil, Dr. Manisha Patekar and Ms. Pratima Swami are actively working for the smooth conduct of this department.

- Dr. R. P. Biradar
Head

DEPARTMENT OF DAIRY SCIENCE

The academic year 2025-2026 focused on promoting scientific knowledge in milk production, processing, and dairy entrepreneurship. Throughout the year, the department organized various academic and skill-oriented activities to provide students with hands-on experience in dairy technology and feed evaluation.

Academic and Practical Highlights:

- **Skill Development:** Students received training in milk processing, quality evaluation, and hygienic handling of dairy products.
- **Product Preparation:** Practical sessions included the preparation of traditional products like Basundi, Chhana, Paneer, Chakka, and Shrikhand.
- **Livestock Nutrition:** A specialized seminar was organized to enhance understanding of feed processing and balanced ration formulation.
- **Internal Assessment:** Continuous evaluation was conducted regularly to monitor student progress and learning outcomes.

Events and Achievements:

- **National Conference (ETBAS-2026):** Students actively participated in the “Emerging Trends in Basic and Applied Sciences” conference on 9th February 2026, where over 25 research papers were presented.
- **National Science Day:** An expert talk was held on 28th February 2026 to celebrate the Raman Effect and promote scientific awareness.
- **Faculty Milestone:** Dr. R. B. Yedatkar was awarded a Ph.D. in Dairy Science from Dr. Babasaheb Ambedkar Marathwada University.
- **Curriculum Development:** Dr. R. B. Yedatkar attended a workshop on the NEP-2020 syllabus for B.Sc. Third Year to implement the updated academic framework.

The department was led by Dr. R. B. Yedatkar (Head) and Dr. P. U. Wakde

- Dr. Ranjan B. Yedatkar
Head

DEPARTMENT OF CHEMISTRY

The academic year 2025-2026 was started from 16 June 2025. There are four faculty members in the department. Following are the activities completed in the department within this year

- Chemistry Day was celebrated on August 2nd, 2025 in the department with an inspiring talk by Dr. A. S. Patki, Shivaji Mahavidyalaya, Renapur and also paid tributes to Sir Prafulla Chandra Ray, his scientific contributions in the advancement of Indian Science.
- Guest Lecture on Research Methodology was arranged on October 14th, 2025. Miss. A. A. Thakur madam gave an outstanding lecture on the Research Methodology subject, and also covers the most of the important points on the publication, research and different activities under the research program.
- Guest lecture on “Quantum Chemistry” for M. Sc. Students was arranged on 16th October, 2025 by Mr. V. I. Pawar, Shri Hawagiswami Mahavidyalaya, Udgir
- P.G. Students send to Vilas Sahakari Sakhar Karkhana for On Job Training and also visited Rajarshi Shahu Mahavidyalaya, Latur.
- Campus Placement Drive was organized for the post of Assistant Chemical Analyzer on the mobile vans by CMS Computers India Private Ltd. Mumbai and government’s forensics department on November 18th, 2025
- In this academic year Ph.D. is awarded to two research students Dr. Prasad Kadam and Dr. Sunil Jagtap (23/8/2025) under the guidance of Dr. Vijaykumar More and Dr. D. B. Muley respectively.
- In the Science exhibition program conducted in our college Chh. Shivajiraje Mahavidyalaya, two students from M. Sc. F.Y. got First Prize in poster presentation.

The class wise Enrollment of students for this academic year is as follows -

Sr.No.	Class	No. of Students Admitted		
		Male	Female	Total
1	B.Sc.F.Y.	29	59	88
2	B.Sc.S.Y.	13	37	50
3	B.Sc.T.Y.	07	39	46
4	M.Sc.F.Y.	15	20	35
5	M.Sc.S.Y.	6	10	16

Research Activities during this academic year:

- Total no. of research papers published by all faculty members : 18
- Total no. of Chapter in Books published by all faculty members : 05
- Total no. of Refresher courses/FDP’S/ workshops attended : 03

- Dr. H.A. Tripude
Head

DEPARTMENT OF COMPUTER SCIENCE & APPLICATION

This academic year was started on 1st July 2025. The faculty for the department gathered together on 1st July to discuss the academic plan for the year and workload was distributed.

Curricular Activities of the Department: 2025-2026

The curricular activities of the department were systematically planned and executed during the academic year. The department currently has four faculty members working in the Undergraduate (UG) program.

BCA Program:

- BCA FY: 6 students
- BCA SY: 18 students (under NEP 2020, AICTE level)
- BCA TY: 32 students (under CBCS pattern, university level)
- Timetables for both theory and practical sessions were discussed and implemented.
- The University Summer 2026 examinations for B.Sc. first, second, and third years were conducted successfully, and the results were very satisfactory.

BCS Program:

- BCS FY: 78 students (under NEP 2020 semester system)
- Timetables for theory and practical sessions were discussed and implemented.
- The University Winter 2025 examinations for BCS first-year students were conducted successfully, with very satisfactory results.

B.Sc. Program:

- B.Sc. FY: 33 students
- B.Sc. SY: 42 students
- B.Sc. TY: 13 students (under CBCS semester system)
- Timetables for both theory and practical sessions were discussed and implemented.
- The University Winter 2025 examinations for B.Sc. students were conducted successfully, and the results were very satisfactory.

Overall, the department has efficiently managed academic schedules, examinations, and student performance, ensuring smooth teaching and evaluation processes across all programs..

On 15th January 2026, a one-day workshop on “GEN-AI” by “SKAI TECHNOLOGY” was conducted for students of BCA, BCS, and B.Sc. at the Computer Department. The workshop provided students with valuable knowledge on app development, working with various programming languages, and effectively using different software tools. It was an interactive session that enhanced the students’ practical skills and understanding of modern technology applications.

On 5th March 2026, a one-day technical event titled “TECHNOVA-2026” was organized by the Faculty of Computer Science. The program witnessed enthusiastic participation from more than 130 students. Notably, 20 students from various other colleges actively took part in the event, contributing to its success.

Miss Shaikh Z. Z. A., More M. B., Mukkawar P. S., and Patel K. N. are actively working for the smooth conduct of the department.

- Dr. S.D. Niture
I/C Head

DEPARTMENT OF PHYSICS

The department of physics & electronics is committed to excellence in teaching, research and extra curricular activities. The department developes scientific thinking and practical skills among students.

Mission :

1. Provide quality education
2. Develop practical skills .
3. Encourage research
4. Prepare students for careers.

Faculties :

Sr.No.	Name of Faculty	Designation	Qualification
01	Dr.V.V.Jadhav	HOD & Assistant Professor Postdoc (South Korea, Ireland, China, Israel & Visiting Scientist (University Of Oxford)	M.Sc., Ph.D., NET.
02	Dr.H.M.Dhage	Assistant Professor	M.Sc., Ph.D., NET, M.Phil.
03	Dr.P.S.Wadkar	Assistant Professor (CHB)	M.Sc., Ph.D.
04	Dr.S.S.Birajdar	Assistant Professor (CHB)	M.Sc., Ph.D.,SET
05	Mr.S.A.Khobragade	Assistant Professor (CHB)	M.Sc.,NET
06	Mr.N.B.Chawale	Assistant Professor (CHB)	M.Sc.,SET.
07	Mrs.S.A.Mulla	Assistant Professor (CHB)	M.Sc., SET.
08	Mr.A.S.Kavathe	Assistant Professor (CHB)	M.Sc.,SET,NET.
09	Mrs.M.A.Somwanshi	Assistant Professor (CORE)	M.Sc., B.ed.

Courses offered :

1. B.Sc. Physics
2. M.Sc. Physics.
3. B.Sc. Electronics

Infrastructure :

Department of Physics & Electronics is equipped with modern Physics lab, Electronics lab, computer lab and smart class rooms.

Extra curriculam activities :

1. Guest Lecture :

Hosting lectures by guest speakers, including eminent scientists around world and industry experts, as well as organizing workshops on advanced topics.

Prof. Abner de Siervo delivered a seminar on the advanced topic of Scanning Tunneling Microscope (STM): a lab on tip to the master and undergraduate students under an MOU with the State University of Campinas, Brazil, in collaboration with the Physics department. (11th January 2020 at 11:40 am).

- Dr. V. V. Jadhav
Head

DEPARTMENT OF ZOOLOGY

The Department of Zoology has actively contributed to academic excellence, research advancement, and student skill development during the academic year 2025–2026. The department emphasizes quality education, practical exposure, and holistic development of students in the field of life sciences

Academic and Practical Highlights:

- **Skill Development:** conducted regular theory and practical classes as per university guideline.
- Organized guest lecture and seminar on emerging topics such as biodiversity conservation molecular biology and environmental science. Arranged field visit to wildlife important places, ecological site to provide experimental learning
- Encouraged the student participation in science exhibition and inter college competition.

Skill Development Activities

- Conducted hands-on training in microscopy, dissection techniques, and specimen preservation.
- Organized workshops on laboratory safety, scientific writing, and research methodology.
- Provided training in basic techniques such as water quality analysis, parasite identification, and fishery management.
- Encouraged development of soft skills including communication, teamwork, and presentation skills through seminars and group discussions.
- Introduced ICT-based learning tools for better understanding of complex biological concepts.

Infrastructure and Facilities

- The department is equipped with well-maintained laboratories, microscopes, charts, and preserved specimens.
- Efforts are ongoing to upgrade laboratory equipment and digital learning resources.

Product Preparation: Practical sessions included the preparation of model of craft and gear, chart flow chart, animal album

- **Livestock Nutrition:** A specialized seminar was organized to enhance understanding of feed processing and balanced ration formulation.
- **Internal Assessment:** Continuous evaluation was conducted regularly to monitor student progress and learning outcomes.

Events and Achievements:

- **National Conference (ETBAS-2026):** Students actively participated in the "Emerging Trends in Basic and Applied Sciences" conference on 9th February 2026, where over 25 research papers were presented.

- **National Science Day:** An expert talk was held on 28th February 2026 to celebrate the Raman Effect and promote scientific awareness. Science exhibition 2026 two students get 3rd prize. This exhibition organized by science faculty Chhatrapati ShivajiRaje Mahavidyalaya, Udgir
- Faculty members published research papers in national and international journals.
- Participation in conferences, workshops, and faculty development programs enhanced academic enrichment.
- Students secured good academic results with several achieving distinctions.
- Some students participated in research projects and poster presentations at conferences.

The department was led by Dr. Shirshi Urmila (Head, Associate Professor) and Dr. S.D. Niture (Associate Professor, Miss. Bhatane A.B. (C.H.B. Assistant Professor) and Miss. Gambhire D. S. (Core teacher)

- A. Demonstration of locally available Fish dissection, collection of animal album Practical session:
- B. Making innovative OJT, project on various topics.
- C. Students analyzing water quality, estimation of nutritional content during practical in the laboratory.
- D. Expert talk session organized for National Science Day 2026
- E. Internal Assessment of UG students
- F. Seminar on livestock feed processing and balanced ration formulation
- G. Faculty and students at the ETBAS-2026 National Conference.
- H. Group Discussion by Students.
- I. The Department of Zoology has made significant progress in academic, research, and skill development activities during the year. With continuous efforts, the department aims to achieve higher standards of excellence in the coming years.

**- Dr. Urmila Shirshi
Head**

कनिष्ठ महाविद्यालय

शै. वर्ष २०२५-२६ मध्ये महाविद्यालयाची कला, वाणिज्य व विज्ञान शाखेची एकूण विद्यार्थी संख्या ११७१ आहे. मुलांच्या तुलनेत यावर्षीदेखील मुलींची संख्या अधिक आहे. विद्यार्थ्यांची शैक्षणिक गुणवत्ता वाढविण्यासाठी नियमित तासिका व अधिकच्या तासिका घेतल्या गेल्या. तसेच शासनाने ठरवून दिलेल्या दोन घटक चाचणी व सत्र परीक्षेशिवाय वर्गामध्ये युनिटनुसार स्वतंत्र वस्तुनिष्ठ प्रश्नांवर आधारित परीक्षा घेतल्या. परिणामी फेब्रु. २०२५ च्या बोर्ड परीक्षेत महाविद्यालयाचा विज्ञान शाखेचा निकाल ९५.७३%, कला शाखेचा ६५.६२% व वाणिज्य शाखेचा निकाल ९५.५५% होता. CET व JEE Main २०२५ च्या परीक्षेत कु. प्राची राजविक्रम बिरादार हिने ९७.४६%, JEE ९९.३९% CET, कु. पूनम दत्तात्रय कोनाळे हिने ९०.३१% JEE, ९९.३१% CET तसेच अनिकेत विष्णुदास गुरनाळे याने ८०.८६% JEE, ९३.२८% CET गुण संपादन केले. तसेच JEE Main २०२६ मध्ये सोमुसे रोहित माधव याने ८५.७३%, पळनाटे प्रतिका परशुराम हिने ७९.१७%, पाटील आदित्य व्यंकटराव ७०.१३% गुण प्राप्त केले.

HSC Board परीक्षा २०२५ चे आपले गुणवंत विद्यार्थी :

१) कालाणी आरती ९१.६७%, २) बिरादार प्राची ८८.६७%, ३) धाराशिवकर संस्कारिका ८५.१३%, ४) कोनाळे पूनम ८४.८३%, ५) पाटील ऋतुजा ८४.६७%, ६) शेरकर कृष्ण ८२.६७%, ७) कालाणी ओमकार ८१.५०%, ८) भुसारे रुद्रप्रसाद ८०.१७%, ९) जाधव वृन्दावनी ८०.००%, १०) हरमुंजे निकिता ८०.६७%, ११) केंद्रे गायत्री -संस्कृत १००%, १२) फड नंदिनी - संस्कृत १००%, १३) नाईक मुक्ता - संस्कृत १००% १४) जाधव सोनिया - संस्कृत १००%

महाराष्ट्र शासनाच्या वतीने राज्यातील सर्व शाळांचे मुल्यांकन करण्यासाठी राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद, पुणे येथे राज्य शाळा मानक प्राधिकरण कक्षाची स्थापना करण्यात आली होती. त्यानुसार परीक्षण पूर्ण झाले. SQAAF मध्ये आपल्या महाविद्यालयाला अ+ श्रेणी प्राप्त झाली व जिल्ह्यामध्ये शैक्षणिकदृष्ट्या मानाचे स्थान मिळविले. इयत्ता ११ वी व १२ वी च्या विद्यार्थ्यांना अध्यापन करण्यासाठी स्मार्ट बोर्डचा वापर करण्यात आला. स्पर्धा परीक्षांचे व वक्तृत्व स्पर्धांचे मार्गदर्शन करण्यात आले. विद्यार्थ्यांचे अथक प्रयत्न, प्राध्यापकांचे अध्यापन व प्राचार्य आर. एम. मांजरे यांचे कुशल प्रशासन व मार्गदर्शन तसेच संस्थाचालकांच्या प्रोत्साहनामुळे हे महाविद्यालय यश संपादन करून उत्तरोत्तर यशाच्या शिखरावर पोहोचले आहे. यानिमित्ताने सर्व प्राध्यापक व शिक्षकेतर कर्मचारी यांना धन्यवाद देतो.

- आर. पी. गिरी
पर्यवेक्षक

माजी उपमुख्यमंत्री कै. अजितदादा पवार यांची जयंती महाविद्यालयात साजरी करताना रसायनशास्त्र विभागप्रमुख डॉ. एच. ए. तिरपुडे, संयोजक डॉ. सुरेश शिंदे, सहसंयोजक डॉ. जानोबा मुळे, प्रबंधक श्री. बालाजी पाटील व इतर

कनिष्ठ महाविद्यालयात विद्यार्थी-पालक मेळावा प्रसंगी प्रास्ताविक करताना श्री. आर. पी. गिरी, विचारमंचावर कि. शि. प्र. मंडळाचे अध्यक्ष मा. श्री. श्रीरंगराव पाटील, सचिव मा. श्री. पांडुरंग शिंदे, सहसचिव मा. श्री. हिरागीर गिरी, कार्यकारिणी सदस्य मा. श्री. रामराव एकंबे, प्र. प्राचार्य डॉ. आर. एम. मांजरे व मान्यवर

Inauguration of Conference by Hon'ble Shri. Shirangrao Patil, President K S P Mandal Udgir, in presence of Hon'ble Shri. P. T. Shinde, Secretary K S P Mandal, Hon'ble Shri. Nageshgir Giri, Joint Secretary, KSP Mandal, Hon'ble Shri. Gunderao Patil, Treasurer KSP Mandal, Prof. Sheshnath Bhosale and Prof. Rajaram Mane

Journal publication on the occasion of National conference by respected dignitaries

Key note speaker Hon'ble Prof. Dr. Sheshnath Bhosale, Central University of Karnataka, Kalburgi

Participants present for this conference

Hon. Prithviraj Ashokrao Patil Ekambekar providing guidance at the Science Conference

Chief guest Hon'ble Prof. Rajaram Mane, Director School of Physical Sciences, SRTM University, Nanded

